

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOĞUK SAVAŞ SONRASI KIBRIS SORUNU
(1990-2015)

Güzide ÇAKIR

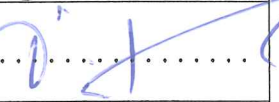
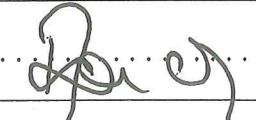
TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. İBRAHİM KAMİL

EDİRNE 2016

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
Uluslararası İlişkiler ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Güzide Çakır tarafından hazırlanan "Sıfır Savaş
Sonrası Kıbrıs Sorunu (1990-2015)"

konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Öğretim -
Öğretim Yönetmeliği'nin Madde 15 - 16 uyarınca 30. / 06. / 2016 / Perşembe
günü saat 10:00'da, yüksek lisans tezinin (*) kabul edilmesine
OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Kamil	Kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Kılıç Ahmet	Kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Nermin Kerem	Kabul edilmesine	

(*) Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine / Red Edilmesine / Düzeltilmesine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekmektedir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10116879
Yazar Adı / Soyadı	GÜZİDE ÇAKIR
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 36499712742
Telefon	5422094616
E-Posta	guzide.cakir@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	SOĞUK SAVAŞ SONRASI KIBRIS SORUNU (1990 - 2015)
Tezin Tercümesi	The Cyprus sue after the Cold War (1990-2015)
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2016
Sayfa	111
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. İBRAHİM KAMİL 11683277252
Dizin Terimleri	Kıbrıs sorunu=Cyprus problem
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

12.07.2016

İmza:.....

Tezin Adı: Soğuk Savaş Sonrası Kıbrıs Sorunu (1990-2015)

Hazırlayan: Güzide ÇAKIR

ÖZET

“Soğuk Savaş Sonrası Kıbrıs Sorunu (1990-2015)” başlıklı bu araştırma Soğuk Savaş sonunda Kıbrıs sorununu ele almak amacıyla hazırlanmıştır. Bu bağlamda araştırmada tarama modeli kullanılmış ve literatürde yer alan bilgiler ışığında araştırma tamamlanmıştır.

Araştırmanın giriş bölümünde Kıbrıs Adası'nın tarihsel sürecinden bahsedilmiştir. Bu bölümde Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti himayesine girmeden önceki ve Osmanlı Devleti topraklarına katıldığı süreç tarihsel olarak değerlendirilmiştir. Bu tarihsel süreç içerisinde Kıbrıs Adası'nın hakimiyetini alan devletler ve bu devletlerin Kıbrıs'a ilişkin uyguladıkları stratejik değerlendirmelere yer verilmiştir.

Araştırmanın giriş bölümünde Kıbrıs'a ilişkin tarihsel sürecin ardından birinci bölümünde Soğuk Savaş Dönemi'nde (1945-1990) Kıbrıs sorunu ele alınmıştır. Bu dönemde yapılan anlaşmalar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ve dağılması sürecinin yanında Kıbrıs Barış Harekatı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması dönemleri değerlendirilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, Soğuk Savaş sonrası Kıbrıs sorunu ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında imzalanan ortak deklarasyona değinilerek, Soğuk Savaş sonrası Kıbrıs sorunu değerlendirilmiştir.

Araştırmanın dördüncü ve son bölümünde, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı döneminde Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasındaki ilişkiler tarihsel açıdan kronolojik şekilde ifade edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Soğuk Savaş, Kıbrıs sorunu.

Thesis name: The Cyprus issue after the Cold War (1990-2015)

Author: Güzide ÇAKIR

ABSTRACT

The Cyprus issue after the Cold War (1990-2015) headed the research at the end of the cold war is intended to deal with the Cyprus problem. The scanner model used in the investigation in this regard and completed research in light of information contained in the literature.

Research is mentioned in the preamble of the historical process of the island of Cyprus. In this section, the previous process and the Ottoman Empire joined the territory of Cyprus without the patronage of the Ottoman state was evaluated as historical. This area of the state and the domination of the island of Cyprus in the historical process of these states is given to strategic evaluation applied on Cyprus.

Following the introduction of the historical process on Cyprus in the first part of the study during the Cold War (1945-1990) is considered the Cyprus problem. These agreements made at the time, next to the establishment of peacekeeping operations in Cyprus and the Republic of Cyprus and Northern Cyprus were evaluated by disintegration of the establishment of the Turkish Republic period.

In the third part of the study, after the cold war has been over the Cyprus issue. Republic of Turkey signed a joint declaration with North Cyprus Turkish Republic with reference to the post-cold war Cyprus problem is evaluated.

In the fourth and final part of the study, during the ruling Justice and Development Party, relations between the Republic of Turkey and the Turkish Republic of Northern Cyprus is expressed in historically chronological way.

Key words: Cold War, the Cyprus problem.

ÖNSÖZ

Tezin hazırlanma süreci boyunca tecrübe, bilgi ve desteğini benden esirgemeyen çok kıymetli danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. İbrahim KAMİL'e teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca verdikleri eğitimle bana yön veren Uluslararası İlişkiler Bölümündeki tüm hocalarıma teşekkür ederim. Dünyaya geldiğim andan bu yana maddi, manevi yanımda olup, bugünlere gelmemde en büyük destekçim olan aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	İ
ABSTRACT	İİ
ÖNSÖZ	İİİ
İÇİNDEKİLER	İV
KISALTMALAR	Vİİ
GİRİŞ	1
1. TARİHSEL ARKA PLAN	4
1.1. Kıbrıs'ın Osmanlı'dan Önceki Durumu.....	4
1.2. Kıbrıs'ın Osmanlı Dönemindeki Durumu	6
2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE KIBRIS SORUNU (1945-1990)	8
2.1. Kıbrıs'ın İngiliz Dönemindeki Durumu.....	8
2.1.1. EOKA'nın Kuruluşu	10
2.1.2. 1931-1950 Döneminde Enosis Faaliyetleri.....	12
2.2. Zürih ve Londra Anlaşmaları.....	14
2.3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması	19
2.4. Kıbrıs Cumhuriyetinin Sonu ve 1974 Müdahalesi.....	23
2.4.1. Kıbrıs Barış Harekatı.....	24
2.5. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Kuruluşu	27
3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI KIBRIS SORUNU (1990-2002)	30
3.1. Türkiye Cumhuriyeti İle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında 28	
Aralık 1995'de İmzalanan Ortak Deklarasyon	30
3.1.1. Dublin Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (13-14 Aralık 1996)	31
3.1.2. Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında 20 Ocak 1997'de	
İmzalanan Ortak Deklarasyon.....	33
3.1.3. Lüksemburg Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 1997)	36
3.1.4. Türkiye İçin Yayınlanan 1998-2003 Yılı İlerleme Raporlarının	
Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri	38
3.1.5. Helsinki Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (10-11 Aralık 1999).....	40

3.1.6. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu (8 Mart 2001).....	41
4. TÜRKİYE'DE YENİ HÜKÜMET VE KKTC'DE SON YAŞANANLAR.....	44
4.1. Kopenhag Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 2002).....	44
4.2. Selanik Zirve Bildirisi'nde Kıbrıs Sorunu (19-20 Haziran 2003)	45
4.3. Brüksel Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 2003)- (25-26 Mart 2004)	46
4.4. Annan Planı Öncesi Gelişmeler, Planın Hazırlanışı ve İçeriği	47
4.5. Garantörlük ve Ada'nın Askersizleştirilmesi.....	50
4.6. Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu	50
4.6.1. Titina Loizidou Davası.....	51
4.6.2. Myra-Xenides Arestis Davası	52
4.6.3. Orams Davası	53
5. AKP İKTİDARI VE KKTC İLİŞKİLERİ (2002-2015).....	55
5.1. Türkiye İçin Yayınlanan 2004 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	56
5.2. Brüksel Zirvesi ve Sonrasındaki Gelişmeler: Türkiye'nin Kıbrıs Deklarasyonu ve AB'nin Karşı Deklarasyonu.....	58
5.3. Türkiye'nin Kıbrıs Sorunuyla İlgili Olarak Ek Protokol'le Beraber Yayınladığı Deklarasyon (25 Temmuz 2005).....	60
5.4. Avrupa Birliği Tarafından Türkiye'ye Tepki Olarak Yayınlanan Karşı Deklarasyon Metni (21 Eylül 2005)	64
5.5. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Katılım Müzakerelerinin Açılmasına İlişkin Kararı (28 Eylül 2005).....	65
5.6. Türkiye İçin Yayınlanan 2005 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	67
5.7. Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa Yeni Çözüm Önerisi Getirmesi	68
5.8. Uluslararası Kriz Grubu Tarafından 8 Mart 2006 Tarihinde Yayınlanan Türkiye Raporu	69
5.9. Brüksel Zirvesi ve Türkiye-AB Uyum Sürecinde Bazı Başlıkların Kıbrıs Sorunu Yüzünden Askıya Alınması (15 Haziran 2006)	72
5.10. Birleşmiş Milletlerin Girişimiyle Gerçekleşen 8 Temmuz 2006 Antlaşması	77

5.11. Türkiye İçin Yayınlanan 2006 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	78
5.12. Türkiye İçin Yayınlanan 2007 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	80
5.13. KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ve GKRY Lideri Dimitris Hristofyas Arasındaki Kapsamlı Görüşmeler (15 Mayıs 2008)	82
5.14. Türkiye İçin Yayınlanan 2008 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	83
5.15. Türkiye İçin Yayınlanan 2009 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	84
5.16. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye Kararı (10 Şubat 2010).....	85
5.17. Türkiye İçin Yayınlanan 2010 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri.....	87
5.18. KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ve GKRY Başkanı Dimitris Hristofyas Arasındaki Görüşmeler (18 Kasım 2010)	88
SONUÇ.....	91
KAYNAKÇA	94

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKEL	: Kıbrıs Rum Komünist Partisi
AP	: Avrupa Parlamentosu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
COREPER	: Daimi Temsilciler Komitesi
Ed.	: Editör
EDEK	: Güney Kıbrıs Rum Kesimi Sosyal Demokrat Hareketi Partisi
EOKA	: Ethniki Organosis Kypriou Agoniston
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum yönetimi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
M.Ö.	: Milattan Önce
NATO	: North Athlantic Traty Organization
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PEON	: Pan Hellen Milli Gençlik Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	: Taşınmaz Mal Komisyonu
UBP	:Ulusal Birlik Partisi

GİRİŞ

Kıbrıs, stratejik önemi nedeniyle tarih boyunca pek çok uygarlığın hüküm sürdüğü bir ada olmuştur. Mikenler, Mısırlılar, Hititler, Akalar, Dorlar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Araplar, Lüzinyanlar (Fransızlar), Cenevizliler, Venedikliler (İtalyanlar), Osmanlılar ve İngilizler bu önemli adada hüküm sürmüşlerdir.

1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilen adada Osmanlı hakimiyeti yaklaşık 300 yıl sürmüştür. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nu Rusya'ya karşı korumak bahanesiyle Kıbrıs'ı Osmanlı'dan kiralayan İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun 1. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında savaşa girmesini gerekçe göstererek, Kıbrıs'ı ilhak etmiştir. Daha sonra ise Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Antlaşması'yla Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğunu kabul etmiştir.

Kıbrıslı Rumların, Yunan "Megalo-İdea"sı içinde yer alan Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi anlamına gelen "Enosis" fikri kapsamında, adayı Yunanistan ile birleştirme çabaları hız kazanmış ve Kıbrıslı Türklere yönelik eylemlerin artmasıyla beraber sorun Türkiye'nin gündemine oturmuştur. İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin çabalarıyla kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti üç yıl yaşayabilmiş ve 1963'te Rumlar tarafından yıkılmıştır. Ardından Türklere yönelik şiddet eylemlerinin artmasıyla birlikte Türkiye çözüm çabalarına girmiş ancak Rumların girişimleriyle bu çabalar sonuçsuz kalmıştır. Bu nedenle Türkiye, 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekati'nı gerçekleştirerek adaya barış getirmiştir.

70'ler boyunca soruna nispeten iki taraf arasında denge gözeterek yaklaşan ve tarafsız kalan Avrupa Topluluğu, 1985'lerden itibaren Kıbrıs sorununda yansız ve iki tarafı dengeleyen tavrını bırakmış, Rumların yanında yer almaya başlamış ve Kıbrıs Sorunu'nun sorumlusu olarak Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini görmüştür. Bu tavır değişikliğinde 1 Ocak 1981'de Yunanistan'ın AB'ye tam üye olmasının da önemli payı vardır.

Avrupa Birliği, 90'lı yıllarda da özellikle Gümrük Birliği Antlaşması ile birlikte Kıbrıslı Türkler ve Türkiye üzerinde baskıyı artırmış, bir yandan da Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni aday ülke olarak kabul etmiş ve 1998 yılında (Güney)Kıbrıs ile katılım müzakerelerini başlatmıştır. Avrupa Birliği'nin Kıbrıs'ı 1 Mayıs2004'de Türkiye'nin içinde yer almadığı Avrupa Birliği'ne alması, çok büyük bir hata olmuş ve çözümü zor olan sorunu çıkmaza sürüklemiştir. Günümüzde Rumların AB üyeliği dolayısıyla rahat davranışları, AB'yi arkasına alan ve amaçları doğrultusunda kullanan uzlaşmaz tavırları devam etmektedir. Üstelik Yunanistan ve GKRY, AB'nin tam üyeleri olarak üyeliklerinin olanaklarını AB içinde Türkiye'yi sıkıştırmak ve tavize zorlamak için kullanmakta, AB içinde Türkiye aleyhine hava yaratmakta ve Türkiye lehine atılan her türlü adımı engellemek için çalışmaktadırlar.

Rumların bu tutumunun Türkiye'yi AB'de görmek istemeyen bu nedenle Kıbrıs sorununun arkasına gizlenen Fransa ve Almanya hükümetleri tarafından desteklenmesi nedeniyle Kıbrıs sorununun çözümü zorlaşmaktadır. Ancak çözüm AB ülkelerinin bu sorunun arkasına saklanmasıyla değil GKRY'ni çözüme ikna etmeleriyle aşılabacaktır.

Türkiye için yayınlanan bütün ilerleme raporlarında Kıbrıs sorunu, Türkiye tarafından çözümü beklenen bir sorun olarak gündemdeki yerini korumaya devam etmektedir. 2010 yılı Kasım ayında Türkiye için yayınlanan son ilerleme raporunda Rumlara en ufak bir eleştiri yapılmaksızın Türkiye'den aktif destek talebinde bulunulmasının istenmesi ve Türkiye için hala "yükümlülüğünü yerine getirmeyen" taraf ifadesinin kullanılması da soruna AB'nin tek taraflı yaklaşımının ifadesidir.2010 yılında da Almanya, Yunanistan ve GKRY tarafından Kıbrıs sorunuyla ilgili Türkiye aleyhine açıklamalar yapılmıştır. Almanya Başbakanı Angela Merkel,"Türk tarafının Kıbrıs sorunu konusunda gerekli çabayı göstermediğini" söylemiş,

GKRY lideri Dimitris Hristofyas, "Türkiye'nin AB üyeliği Kıbrıs sorununun çözümünden geçer" diyerek Türkiye'nin önüne AB üyeliği için bir ön koşul olarak getirilen Kıbrıs sorununu yine dayatmıştır. Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreuisse "Türkiye'nin Kıbrıs'ta işgalci olduğu" açıklamalarını yapmıştır. Bütün bu gelişmeler AB'nin ve Rumların Türkiye'ye karşı takındıkları genel tavrı yansıtmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde Kıbrıs'a ilişkin tarihsel sürecin ardından ikinci bölümünde Soğuk Savaş Dönemi'nde (1945-1990) Kıbrıs sorunu ele alınmıştır. Bu dönemde yapılan anlaşmalar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ve dağılması sürecinin yanında Kıbrıs Barış Harekatı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması dönemleri değerlendirilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, Soğuk Savaş sonrası Kıbrıs sorunu ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında imzalanan ortak deklarasyona değinilerek, Soğuk Savaş sonrası Kıbrıs sorunu değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde Türkiye'de kurulan yeni hükümet ve bu hükümetin Kıbrıs'a yönelik uyguladığı politikalara dair bir inceleme yapılmıştır.

Araştırmanın beşinci ve son bölümünde, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı döneminde Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasındaki ilişkiler tarihsel açıdan kronolojik şekilde ifade edilmiştir.

1. TARİHSEL ARKA PLAN

1.1. Kıbrıs'ın Osmanlı'dan Önceki Durumu

Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz ve Mısır'ın kullandığı ticaret güzergahında olması, eski tarihten bu yana Kıbrıs'ın önemli olmasını sağlamıştır. Eski çağlarda Hatay bölgesine birleşik olan Kıbrıs jeolojik çöküntüler sonucu şu anda Türkiye Cumhuriyetine ait topraklardan ayrılıp bir ada halini almıştır. Kıbrıs'ta ilk yaşayanlar Anadolu topraklarından yaşayan insanlardır. Kıbrıs ilk zamanlarda bağımsız bir şekilde yerel oluşumların oluşturduğu bir sistemde varlığını sürdürmüştür. Ancak zamanla Mısır ile olan politik ilişkiler sonucu M.Ö. 1500'lü yıllarda Mısır'a bağlanmıştır. Mısır Jeostratejik konumu nedeniyle bütün tarihi boyunca da önemli olduğu gibi eski tarihlerde de aynı öneme sahiptir. Hititler Kıbrıs'ı M.Ö. 1320 yılında kendi hakimiyetlerine almışlardır. M.Ö. 1200 yılında Hititlerin yıkılması sonucu yeniden Mısır'a bağlanmıştır.

Fenikeliler, Dor istilasını nedeniyle Kıbrıs'a gelen kavimlerin arasında yer almışlardır. Fenikelilerin Kıbrıs'a gelmesiyle M.Ö. 1000 yıllarında Kıbrıs'ın hakimiyetini ele geçirmişlerdir. Fenikelilerin hakimiyeti yaklaşık olarak 300 yıl devam etmiştir. M.Ö. 700 yıllarında Fenikeliler adanın hakimiyetini Asurlulara bırakmak durumunda kalmışlardır. Asurluların adaya hakimiyeti M.Ö. 670 yıllara kadar devam ettikten sonra Kıbrıs bağımsız olarak krallık yönetimine devam etmiştir. Ancak bu durum çok uzun sürmemiştir. Mısır adayı yeniden egemenliği altına almıştır. Makedonya imparatorluğunun parçalanmaya başlaması ve Büyük İskender'in ölmesinden sonra 1. Ptolemaios Mısır'da Ptoleme Hanedanlığı'nı kurdu. Bununla birlikte ada yarı bağımsız olarak Mısır hakimiyeti altında kaldı. Mısır hakimiyeti M.Ö. 80'li yıllara kadar devam etti. Ada Mısır'dan kurtulduktan sonra tekrar bağımsız krallık olarak devam etti. M.Ö. 58 yılında Roma ordusu tarafından kuşatılarak Roma hakimiyetine girdi.¹

Roma hakimiyeti büyük Konstantin'in öldüğü yıl olan 394 yılına kadar devam etti. Konstantin öldükten sonra Roma imparatorluğu parçalandı. Bu durumun

¹ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), s. 8-12

ortaya çıkmasından sonra ada hakimiyeti Bizans İmparatorluğuna geçti. Bu dönemde Kıbrıs'ta ayrı bir hükümet kurulmasına izin verilmediği için ayrı bir il olarak belirlendi.

Bizans idaresi sayesinde Kıbrıs gelişmiş ve adada refah düzeyi çok yükselmiştir. Hıristiyanlığın yayılmaya başlaması ve adada resmi dilin Rumca olması, Kıbrıs'ta bulunan melez halkı tek dil ve din altında topladı. Bu durum neticesinde Yunanlılıkla ilgisi olmayan insanlar, kendilerini Yunanlı olarak göstermeye başladılar. Günümüzde Kıbrıs nüfusunun çoğunluğunu oluşturan insanlar bu insanlardır.

632 yıllarında başlayan İslam fethi, Kıbrıs Adasına da sıçramıştır. Fakat fethi sürdüren Araplar adaya tam hakimiyet sağlayamamışlardır. İngiliz Kralı Aslan Yürekli Richard, 1191 yılında Haçlı Seferleri esnasında Kıbrıs'ı kuşatmıştır. Kral Richard, Kıbrıs'ta bulunduğu süre içinde Akka'da isyan hareketleri başlamıştır. Bunun üzerine İslam güçlerinin Akka'ya hareketi başlamış; kara yoluyla bölgeye giden Fransız Kralı Philip'e elçi gönderilip acele etmesi istenmiştir. Kral Richard'da acil bir şekilde Akka'ya doğru hareket ederken, Ada'nın idaresini Richard Conville ve Tornhamlı Robert'a devretmiştir. Kral Richard giderken Ada'nın hazinelerini de beraberinde götürmüştür. Richard'ın Kıbrıs'tan ayrılmasını fırsat bilip isyan eden halk bir papazı imparator ilan etmiştir. Ancak Tornhamlı Robert bu isyanı bastırmıştır. Suriye'de yapılan savaşlara kaynak bulmak amacıyla Kral Richard Kıbrıs Adası'nı Tapınak Şövalyeleri'ne satmıştır. Adanın yeni sahibi olan Tapınak Şövalyeleri haçlı seferleri sırasında aldıkları yenilgilerden sonra merkez olarak Kıbrıs'ı kendilerine bellemişlerdir.²

Ancak Tapınak Şövalyeleri yerli halka baskı ve zulüm etmişlerdir. Bu durumdan bunalan halk Kral Richard'a başvurarak durumu ifade etmişlerdir. Kral bu durum karşısında adayı Guy de Lusignan'a satmıştır. Bu satışın ardından adada Lusinyen hakimiyeti başlamıştır. Lusinyenlerin hakimiyeti yaklaşık 300 yıl devam etmiştir. 1489 yılında adanın stratejik olarak önem taşıdığı Memluklular Lusinyenlere

² Nuri Çevikel, "Kıbrıs (Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası 1570-1878)", Gazimağusa, 47 Yayıncılık, 2006, s.38.

üstünlüklerini kabul ettirirler. Memlukululer adaya yerleşmek yerine Lusiyenleri vergiye tabii tutmuşlardır. Her yıl 8000 Duka altın Lusiyenlerin ada hakimiyetini sürdürmeleri için ödemesi gereken vergi meblağıdır.

Aynı yıllarda Venedikliler adayı ele geçirirler. Lusinyen hakimiyetinde olduğu gibi Venedikliler de Memlukululere vergi ödemeye devam ederler. 1517 yılında Memluk devletinin yıkılmasıyla birlikte vergi Osmanlı devletine ödenmeye başlar.³

1.2. Kıbrıs'ın Osmanlı Dönemindeki Durumu

1517 Kıbrıs için önemli bir tarihtir. Korsanlar Kıbrıs yakınlarından geçen yolcu ve ticaret gemilerine saldırarak adayı sığınak olarak kullanmaya başlamışlardır. Ve adanın jeopolitik konumu Osmanlı devleti için tehdit unsuru oluşturmaktaydı. Bu durum akabinde adanın fetih edilerek yönetiminin Osmanlı devletine geçmesi ihtiyacını ortaya çıkardı. Adayı diplomatik yollarla ele geçirmeye çalışan Osmanlı devleti herhangi bir geri dönüş alamayınca Kıbrıs adasına sefer planı yapmaya başladı.⁴

Kıbrıs adasının alınmasına en çok önem veren padişahlardan birisi Yavuz Sultan Selimdir. Osmanlı padişahının bunu istemesinin en temel sebebi Akdeniz'in güvenliği olsa da aynı zamanda küçük bir çocukken ona getirilen hediyelerin Kıbrıslı korsanlar tarafından yağmalanmasıydı.⁵

1570 yılında Lala Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Kıbrıs adasına ilk çıkarmayı yaptı. Aynı yıl içerisinde adayı ele geçirdi.⁶ Osmanlı himayesine giren Kıbrıs Osmanlı devletinin idari teşkilat yapısına uygun bir sistemde tekrar düzenlendi.⁷

³ Şenol Kantarcı, " *Kıbrıs Laboratuvarı*", İstanbul, Aktüel Kitabevi, 2005, s.3.

⁴ Enver Bozkurt, Demirel Havva, " *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*", 1. Basım, Ankara, Nobel Yayınevi, 2004, s.8.

⁵ Samiha Ayverdi, " *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*", İstanbul, Damla Yayınevi, 1975, s.6-7.

⁶ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), s. 12-25.

⁷ Fikret H. Alasya, " *Tarihte Kıbrıs*", Lefkoşa, 1988 s. 57.

Lala Mustafa Paşa Kıbrıs'tan ayrıldıktan sonra 3.779 tane asker geride kamıştır. Devlet, Askerleri özendirmek adına Ada'da bazı uygulamalara gitmiştir. Ada'da görev yapmakta olan defterdar, kadı, tezkireci vs. gibi memurlar da, görevleri sebebi ile aileleriyle beraber Kıbrıs'ta kalmışlardır.⁸

Osmanlı himayesinde yaklaşık 308 yıl varlığını sürdüren Kıbrıs kültürel, ekonomik ve siyasi açıdan gelişim göstermiştir. 1800'lü yıllarda Osmanlı devletinin zayıflamasıyla birlikte, Kıbrıs'ta Osmanlı tarafından kurulan düzen yavaş yavaş bozulmaya başlamış, Yunan milliyetçilik hareketleri yükselmiş ve kurulan düzen bozulmaya başlamıştır.⁹

Osmanlı devleti gerileme döneminde 1877 yılında Rusya'ya yenilmiştir. Bu savaşın sonunda Osmanlı devleti ile Rusya arasında Ayastefanos anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Batum, Kars ve Ardahan Ruslara bırakılmıştır. Akabinde Bulgaristan Devleti kurulmuştur. Ayrıca Sırbistan, Karadağ ve Romanya ise bağımsızlıklarına kavuşmuştur. Bağımsızlıklarını elde ettikten sonraki süreçte Bosna-Hersek Avusturya yönetimine geçmiştir. Ayrıca 1878'de Osmanlı Devleti İngiltere ile gizli bir savunma anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma ile olası Rus tehlikesine karşı, geçici bir süre ile de olsa Kıbrıs'ı İngiltere'ye devretmiştir. Öte yandan, 1 Temmuz 1878'de yapılmış olan sekiz maddelik bir ek anlaşma ile Rusya'nın Kars ve Doğu Anadolu'yu terk etmesi halinde İngiltere'nin Kıbrıs'ı tahliye edeceği kararı kayıt altına alınmıştır.¹⁰

13 Temmuz 1878'de başlayan Berlin Konferansı sonrasına Sultan II. Abdülhamit anlaşmanın yürürlüğe konulması konusunu bırakmayı düşünse de, adeta Salisbury'nin baskıları üzerine imzalamak zorunda kalmıştır. Ferman 12 Temmuz 1878'de İngiliz amiralin huzurunda okunmuştur. Bunun sonucunda 308 yıllık Osmanlı idaresi Kıbrıs'ta son bulmuştur.¹¹

⁸ Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, Ankara, Gündoğan Yayınları, 2003, s.15.

⁹ Uğur Uzer, Mehmet Cengiz, *Kıbrıs Sorunu*, Ankara, Ankara Barosu, 2002, s. 10-11.

¹⁰ Vehbi Zeki Serter, Ozan Zeki Fikretoğlu, *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878-1988)*, Lefkoşa, 1988, s.5-6.

¹¹ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)*, s. 26-30.

2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE KIBRIS SORUNU (1945-1990)

2.1. Kıbrıs'ın İngiliz Dönemindeki Durumu

Kıbrıs'ın İngilizlere bırakılmasının en temel nedeni, Doğu Anadolu'ya saldıran Rusları engellemektir. Fakat Kıbrıs adasının yönetimi, İngiltere'ye geçici olarak verildi. Mülkiyet hakkı Osmanlı devletinde olmasına rağmen bu durum sadece kağıt üzerinde kaldı. Kıbrıs cumhuriyeti ilan edildiğinde (1959) İngilizler adadan çekildiler.

“Enosis”¹² olarak adlandırılan husus; Kıbrıslı Rumların mücadelesi esas olarak İngiltere'nin Kıbrıs'ı Osmanlı'dan devraldıktan sonra Kıbrıslı Türk ve Rumların yakın ilişkilerini belirleyen en önemli etken olmuştur. 18 Ekim 1825 tarihinde Yunanistan'ın verdiği nota ile ilk kez Enosis fikri ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu nota İngiltere, Rusya ve Fransa'ya verilmiştir.¹³

Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralanması, Rumlar tarafından “enosis” için önemli bir adım olarak değerlendirildi. Yunanistan'ın da yoğun desteğiyle Rumlar İngiliz komiseri daha adaya gelir gelmez, yönetimin değişmesini sevinçle karşıladıklarını belirtmişlerdir. Bunun sebebi de İngilizlerin ege adalarını Yunanlılara verdiği gibi Kıbrıs'ı da Yunanistan'a vereceğine inanıyor olmalarıydı.¹⁴

Rumlar Enosis'i gerçekleştirmek için adada yaşayan Türk halkına 1821 yılından sonra saldırılar gerçekleştirmişlerdir. Aslında Enosis faaliyetleri Yunanistan'ın Megola İdea dedikleri hareketin bir parçası olarak Rumları kışkırtılması sonucu ortaya çıkan bir akımdır.¹⁵

1878'te İstanbul'da İngiltere ile Osmanlı devleti arasında yapılmış olan anlaşmaya istinaden İngiltere, Berlin Kongresi'nde alınan kararlara dayanarak, Asya'da Osmanlı sınırları içerisinde bırakmış olduğu topraklara Ruslardan gelebilecek herhangi bir saldırı olması halinde silahlı olarak topraklarını

¹² Megola İdea'ya fikrine bağlı kalarak söz konusu Ada'nın Yunanistan ile birleşmesi anlamına gelmektedir.

¹³ Sabahattin İsmail, "150 Soruda Kıbrıs Sorunu", Lefkoşa, Kastaş Yayınevi, 1998, s. 6.

¹⁴ İsmail, a.g.e., s.4

¹⁵ İsmail, a.g.e., s.4.

savunabilecekti. Bu karşılık Osmanlı Devleti adanın İngilizler tarafından işgal edilmesine ve yönetilmesine izin vermiştir. Rusya'nın 1877-1878 savaşında Asya'da aldığı bazı vilayetleri Osmanlı Devleti'ne iade etmesi halinde İngiltere'nin de Kıbrıs'ı geri vereceği, Kıbrıs Antlaşması olarak anılan anlaşmanın 6. Maddesi'nde taahhüt edilmiştir. İngiltere'nin Ada'daki egemenliği bu sebep ile Lozan Antlaşmasına kadar devam etmiştir.¹⁶

Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri ile beraber hareket etmesini sebep gösteren İngiltere 5 Kasım 1914'te, Kıbrıs'ı ilhak ettiğini resmen ilan etmiştir. 1. Dünya Savaşı sonunda ise İngiltere Kıbrıs'a adeta sahip olmuştur. Türkiye ise bu durumu Lozan Anlaşması şartlarına göre kabul etmek zorunda kalmıştır.¹⁷ Lozan Antlaşması'nın ardından 10 Mart 1925 yılında Kıbrıs İngilizlerin sömürgesi haline gelmiştir. 1882'de kabul edilen Anayasa ile İngiliz Yüksek Komiserliği başkanlığında bir yasama meclisi kuruldu. Bu yasama meclisinde altı hükümet, dokuz Rum, üç Türk cemaatleri tarafından seçilen on sekiz üyeden oluşmaktaydı. Bu sisteme göre çoğunluk Rumların elinde olmadığı gibi Rumların istedikleri siyasi hareketlere de engel teşkil ediyordu. 1925 yılında Kıbrıs adası İngilizlerin sömürgesi haline geldiğinde yönetim Vali'ye aktarıldı. Kurulan meclisin üye sayısı da artırılarak yirmi dört kişiye çıkarıldı.¹⁸

1931 yılında Rumlar Vergi Kanunu'nu bahane ederek vali konağına saldırmışlar ve konağı ateşe vermişlerdir. Ancak bu isyan İngilizler tarafından bastırılmıştır.¹⁹

İkinci dünya savaşında İngilizler, Yunanlılara savaşta kendi cephelerinde yer almaları durumunda Kıbrıs adasını kendilerine vereceklerini teklif etmişler ancak Yunanlılar bu teklifi reddetmişlerdir. Yunanlılar İngilizlerin yanında savaşmış gibi

¹⁶ Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dış İlişkiler ve Savunma Araştırma Grubu, "Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler", 15. Basım, İstanbul, Reyo Matbaacılık, 1990, s. 16.

¹⁷ Emre Kongar, "21. Yüzyılda Türkiye - 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı", İstanbul, Remzi Kitapevi, 1999, s. 463-464.

¹⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), s. 26-30.

¹⁹ Aydın Olgun, "Kıbrıs Gerçeği 1931-1990", Ankara, Demircioğlu Matbaası, 1990, s.37.

görünüp adayı kendilerine verilmesini istemiş ancak İngilizler de bu teklifi kabul etmemişlerdir. Bu durum neticesinde İngilizler anayasa olmasını talep etmişlerdir.

Rum tarafı “*Enosis*”i içermeyen hiçbir teklifi kabul etmemiştir. Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi önderliğinde yapılmış olan “*plebisit*” ile Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı 15-20 Ocak 1950’de tekrar talep edilmiştir. İngiltere bu plebisiti tanımamıştır. Bu konuya dair Ada’ya özerklik verilmesi için yeni adımlar atan İngiltere’nin, 1952’teki anayasa teklifi de sonuca bağlanamamıştır. 1 Nisan 1955’te barışçı yollardan “*Enosis*”i gerçekleştiremeyeceklerini anlayan Rumlar, 1953’te kurmuş oldukları “*EOKA*”(Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütü) terör örgütünü faaliyete geçirmişlerdir.

2.1.1. EOKA’nın Kuruluşu

Yunanistan 1952’den beri Kıbrıs Meselesini birçok kere BM Genel Kurulu’na götürerek ilhak politikası doğrultusunda çözüm yolları aramaktaydı. Ancak BM her seferinde görüşmeleri ret edince Rumlar tehdit ve terör faaliyetlerine başladılar. EOKA’nın (Ethniki Organosis Kypriou Agoniston) kuruluşuna hazırlık olmak üzere 1951 yılı sonlarından itibaren PEON’u (Pan Hellen Milli Gençlik Örgütü) kuran Makarios, bu örgütü doğrudan kilise kaynaklarıyla destekliyordu. PEON, 1953’te İngiltere yönetimi tarafından “*tahrik edici ve yasadışı eylem yapma*” suçlaması ile derhal kapatılmıştır. Akabinde gerilla hareketinde uzman Kıbrıs asıllı Albay George Grivas liderliğinde EOKA adıyla bilinen gizli faaliyet örgütü EOKA kurulmuş ve en seçilmiş üyelerini bu örgüte aktarmıştır.²⁰

Hayatları pahasına da olsa Enosis’i gerçekleştirmeye çalışacaklarına yemin eden EOKA üyeleri, 1 Nisan 1955 tarihinde ilk bombalarını patlatmışlar ve resmen eylemlerine başladıklarını göstermişlerdir.²¹ Önce İngilizleri Ada’dan atmak, ardından da toplu bir imha hareketi ile Türk halkını yok ederek EOKA’nın amacı Ada’yı Yunanistan’a bırakmaktır. Akabinde 21 Haziran 1955’ten itibaren yani

²⁰ Fikret H. Alasya, KKTC Tarihi, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1987, s. 21.

²¹ Yakan Cumalıoğlu, “*Kıbrıs Türklerinin Bağımsızlık ve Özgürlük Mücadelesi*”, Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi, Ed: İ. K. Ülger ve E. Efeğil, HD Yayınları, Ankara, 2001, s.20.

EOKA'cılar kuruluşundan kısa bir süre sonra İngilizlerin Ada'dan ayrılmasını beklemeden Türklere saldırmaya başlamışlardır.²²

EOKA'nın saldırıları karşısında Dr. Küçük Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'e bir telgraf çekmiştir. Bu telgrafta çok acil yardım istemiş ve 31 Mayıs 1956'da da bilgi adına Ankara'ya gitmek için yola çıkmıştır. 5 Haziran 1956 tarihinde Yunanistan Parlamentosu'nun Türkleri suçlayan bir bildirisini protesto eden TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), 13 Haziran'da durumu görüşmüştür. Hemen akabinde yani 5-6 Haziran 1956 tarihinde, Türk Haberler Merkezi'ne bomba konması üzerine Rumlar ve Türkler arasında Lefkoşa'da çatışma çıkmıştır. Bu kavgaların sonucunda Lefkoşa, tel örgülerle ortadan ikiye ayrılmıştır.

2 Temmuz 1956'da bir açıklama yapan Adnan Menderes, Ada'nın Yunanistan'a bağlanmasına karşı çıkıyordu. Yunan Başbakanı Karamanlis ise 14 Temmuz'da Enosis için ABD'den (Amerika Birleşik Devletleri) yardım istiyordu.

1 Nisan 1960 tarihinde yani tam da EOKA terör eylemlerinin başladığı tarihin beşinci yıldönümünde, Makarios yaptığı bir konuşmada EOKA'yı överek bu kutsal göreve devam etmek ve sonucunu almak gerektiğini açık bir dille ifade etmiştir. Bu mesaj, Makarios'un daha Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından önce ne düşüncede olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Bu zihniyete sahip ve ilhak amacını her fırsatta dile getiren Makarios'un, cumhuriyeti mevcut anayasa esaslarına göre idare etmesini ve Kıbrıs Anayasası'nı uygulamasını beklemek herhalde hayal olmuş olacaktır. Çünkü Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ikinci yıldönümü kutlamalarında, 15 Ağustos 1962 tarihinde manastırda yapılmış olan bir törende Makarios: "*Kıbrıslı Rumlar, EOKA'cılar tarafından başlatılmış bulunan istiklal mücadelesine devam etmeli ve onların başlattığı işi tamamlamalıdır. Mücadele şimdi yeni bir şekilde devam ediyor ve hedefimize ulaşınca kadar devam edecektir.*" sözlerini söylemek cesaretini gösterebilmiştir. Diğer bir demecinde ise "*Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını temin eden Zürih ve Londra Antlaşmaları, o zamanda hüküm süren şartların bir sonucudur. Kıbrıs mücadelesinin gayesi bir cumhuriyet kurmak değildir. Antlaşmalar sadece temeli kurdular*" biçimindeki bir ifade ile Kıbrıs

²² Süleyman Özmen, "Avrasya'nın Kırılma Noktası", Kıbrıs, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s. 172- 180.

Cumhuriyeti'nin temel taşlarını oluşturan antlaşmalara ve cumhuriyet anayasası hükümlerine aykırı davrandığını ortaya koymuş olduğunu açıkça göstermiştir. Kıbrıs Valisi Mareşal John Harding'in emri ile 9 Mart 1956 tarihinde tutuklanmış olan Makarios, EOKA eylemlerinin tırmanması üzerine Seyşel Adaları'na (Seychelles) sürgün edilmiştir. 1959 yılı içinde faaliyetlerine son veren Grivas, Yunanistan ile İngiliz hükümetinin anlaşmasından sonra 20 Mart 1959 tarihinde Ada'dan ayrılmıştır. Saklı bulunduğu evden onu Kıbrıs Yunan konsolosu Fridas alıp Lefkoşa havaalanına götürmüştür. Grivas'ı Yunanistan'a götüren uçağa Yunan Hava Kuvvetlerine bağlı bir avcı filosu eşlik etmiş, Yunanistan'da askeri törenle karşılanmış ve ayrıca Grivas'a general rütbesi verilmiştir. Grivas ve EOKA terörünün ardındaki ana aktörün Yunanistan olduğunu kanıtlamak için sadece bu tutum bile yeterli olmuştur.

2.1.2. 1931-1950 Döneminde Enosis Faaliyetleri

Kıbrıslı Rumların 1931'de çıkardıkları isyandan sonra, Kıbrıs'taki baskı ve denetimlerini ağırlaştıran İngiltere, II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra dünyada esen genel havaya uygun olarak Kıbrıs'taki baskı ve denetimlerini biraz gevşetmiştir. Ayrıca Kıbrıs'ta özerkliği olan bir yönetim biçimi oluşturma çabasına girişmiştir.²³ Bu amaçla art arda hazırlanan; Lord Winster, Jackson, Birinci Mac Millan, Birinci Harding, İkinci Harding, Radcliffe, İkinci Mac Millan ve Spaak Planları, İngiliz yönetiminin Kıbrıs'ta devam etmesini de içinde bulunduran planlardı. İngiltere, yarı bağımsızlık fikrine taraftar idi. Bir İngiliz Vali'nin yönetimi altında Türklerin ve Rumların oluşturduğu Yasama ve Danışma Meclisleri öngörülmekteydi. Bu planlar, Enosis'e engel teşkil ettikleri için Kıbrıslı Rumlar tarafından kabul edilmedi. Yunanistan ise o tarihte İngiltere'ye tepki gösterebilecek durumda değildi. Venizelos'un Enosis yerine Kıbrıs'a kısmi bağımsızlık verilmesi önerisi dikkate bile alınmadı.²⁴

1932 Ağustos'u, Yunanistan'ın "*aşamalarla Enosis*" politikasını öne çıkardığı bir yıl olmuştur. Bu çerçevede Yunanistan, 5 Ağustos 1932'de İngiltere'ye

²³ Ahmet Gazioğlu, "*Enosis Çemberinde Türkler*", İstanbul, Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayınları, 1996, s.204.

²⁴ Özmen, a.g.e.,s. 172- 180.

bildirdiği resmi görüşünde; Kıbrıs'ın önce bir Rum vali yönetimine verilmesini, daha sonra 12 Adaların İtalya'dan alınmasıyla birlikte Kıbrıs'ın statüsünün de ele alınmasını istemiştir.²⁵

Enosis'e karşı daha örgütlü bir mücadele yolu seçen Kıbrıslı Türkler, yeni örgütler kurarken, II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Rumların Enosis faaliyetlerinde de gözle görülür bir artış ortaya çıkmaya başladı. 1941'de kurulan Komünist AKEL partisi, daha önce kurulmuş olan Komünist Kıbrıs İşçi Federasyonu (PEO), kilise ve diğer Rum örgütler, hep beraber yoğun bir Enosis propagandası sürdürmüşlerdir. Nitekim 14 Nisan 1943 tarihinde yapılan belediye seçimlerine Enosis sloganı altında girmiş olan AKEL (Kıbrıs Rum Komünist Partisi), üç büyük belediyede seçimleri kazandı.²⁶

Enosis'çilerin bir başka ilhak girişimleri de, İngiliz Sömürgeler Bakanı Sir Cosmos Parkinson'un 1944 Ağustos'unda Ada'yı ziyaretinde gerçekleşmiştir. Başta PEO olmak üzere aynı zamanda tüm solcu ve sağcı Rum kuruluşlar Sir Parkinson'a vermek için hazırladıkları muhtıradan, Enosis taleplerini dile getirerek, binalarını ve meydanları Yunan bayrakları ile donatmışlardı.²⁷

Mayıs 1949'da yapılan belediye seçimlerinde Enosis'çi Rum milliyetçileri %60, Rusya'nın desteğindeki komünistler %40 oy aldılar. Bu seçim sonucunda doğrudan Enosis isteyen milliyetçi sağcı Rumlar ile özerk yönetim isteyen solcular (AKEL) arasında bölünme ve çekişmeler başladı.²⁸

İngiliz Sömürge Yönetimi Ada'da egemenliğini devam ettirmeye çalışırken Rumlar doğrudan Enosis kampanyalarına hız verdiler. 1947'de yapılan Başpiskoposluk seçimini fanatik Enosis'çi Girne piskoposu Makarios kazandı. 15 Ocak 1950'de kilise plebisit (halk oylaması) yaptı. Kilise denetiminde ve papazların gözü önünde yapılan oylamaya sadece Rumlar katıldı. Oy pusulaları Enosis'e "Evet"

²⁵ Sebahattin İsmail, "1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu", İstanbul, KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, 1986, s. 72-75.

²⁶ Onur Öymen, "Silahsız Savaş", Remzi Yayınevi, 2003, s.424-430.

²⁷ Fikret H. Alasya, "Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri", ME ve KB Yay., Lefkoşa, 1992, s.86-87.

²⁸ Mehmet Hasgüler, "Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu", İletişim Yay., İstanbul, 2002, s.150-153.

ve ‘‘Hayır’’ şeklinde dzenlenmişti. Kıbrıs Türk toplumunun protesto ettiği plebisitin sonucu %96 oranında evet çıktı. Başpiskopos Makarios’un daha önce itiraf ettiği ‘‘Neticesi önceden malûm’’ plebisitin kabul edilmeyeceği daha önce İngiliz Yönetimi tarafından açıklanmıştı.²⁹

Enosis çalışmaları plebisitten sonra içte EOKA'nın örgütlenmesi; dışta ise dünya kamuoyunu yönlendirmek amacıyla yoğun bir propaganda sürdürülmesi şeklinde geliştirildi. Aynı zamanda İngiliz yönetimi de Enosis çabalarını yumuşatmak için birçok özerklik planı sunmaya başladı. Fakat bu planların hiçbiri Enosis’te ısrar eden Rumlar tarafından kabul edilmedi. Sonuç olarak İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın uzlaşması ile Zürih ve Londra anlaşmaları doğdu. Yunan hükümeti Ağustos 1954 tarihinde Birleşmiş Milletler'e başvurarak Kıbrıs halkına ‘‘self-determinasyon’’ hakkı verilmesini, yani Enosis’e kapının açılmasını resmen talep etti. 17 Ağustos’ta konu BM Genel Kuruluna geldi. Ama Yunanlılar beklemediklerini bulamadılar. Genel Kurul konuyu ele almayı kabul etmedi.³⁰

2.2. Zürih ve Londra Anlaşmaları

Dünya üzerinde zengin petrol bölgelerine adeta batmayan bir gemi gibi burnunu uzatmış görünen; Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında stratejik bir konumu bulunan aynı zamanda önemli suyollarının bulunduğu; Doğu Akdeniz ticaret yolunu kontrol etmekte olan sabit bir üs ve uçak gemisi görünümündeki Kıbrıs Adası’nın, uluslararası bir sorun olarak Soğuk Savaş sırasında gündemde bulunması, ABD’yi oldukça rahatsız etmiştir. Ada bulunan Türk ve Rum toplumu arasında devam etmekte olan çatışmalar, NATO’nun (Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı) güney kanadının zayıflamasına neden olmuştur. Ayrıca söz konusu bu bölgede SSCB’nin (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) güç kazanmasına sebep olmuştur. Bu neden ile ABD, Yunanistan ve Türkiye üzerinde çözüme yönelik etkisini arttırmıştır. Aynı zamanda tarafları, çözüm bulmaya davet etmiştir. ABD’nin devreye girmesi ile beraber tarafların, ‘‘Enosis’’ ve ‘‘Taksim’’ tezlerine karşı bir orta yol olarak Ada’nın bağımsızlığı fikri ortaya atılmıştır. NATO çıkarlarına öncelik vermiştir. Bu

²⁹ Alasya, a.g.e.,s.21.

³⁰ Özmen, a.g.e.,s. 182.

durumda iki devlet de kendi çıkarlarını ikinci plana atarak resmi politikasından vazgeçmiş olmuştur.³¹ NATO Bakanlar Konseyi toplantısından sonra 18 Aralık 1958 tarihinde İngiltere, Yunanistan ve Türkiye Dışişleri Bakanları; sorunun çözümüne yönelik diplomatik bir yoldan görüşme yapmayı kabul etmişlerdir.³² Yapılan görüşmeler sonrasında, 5 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te bir araya gelmiş olan Yunanistan ile Türkiye Başbakanları ve aynı zamanda Dışişleri Bakanları, Anayasası'nın dayanacağı prensipler ve Kıbrıs'ın uluslararası statüsünün üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Bunun sonucu olarak, 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih Antlaşması'nı parafe etmişlerdir.³³

Zürih Antlaşması, "*Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın Temel Yapısı ile İlgili Antlaşma*"; "*İttifak Antlaşması*" ve "*Garanti Antlaşması*"ndan oluşmuştur. Hukuki bir sonuç veya etki yaratamaz bir nitelikte olan bu anlaşmaya İngiltere imza atmamıştır. Fakat yinede İngiltere'nin Ada üzerinde egemenliği devam etmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti olmaması ve İngiltere'nin bu antlaşmada imzasının bulunmaması nedeni ile Zürih Antlaşması, antlaşmaların imzalanmış olduğu tarihte, henüz bir hukuki sonuç doğurabilme kapasitesinden yoksun olmuştur. Bu bağlamda, antlaşma yükümlülüklerinin hayata geçmesine yönelik Zürih Antlaşması, İngiltere'nin ve Ada'daki her iki toplumun da temsilcilerinin onayına sunulmuştur.³⁴

Türkiye ve Yunanistan arasında protokol antlaşmasının yapıldığı kamuoyuna açıklanırken, protokolün maddeleri tam olarak açıklanmayıp gizli tutuldu. Çünkü Kıbrıs meselesinde üçüncü taraf ülke olan İngiltere, Zürih görüşmelerinde bulunmamıştır. Bu nedenle Yunanistan ve Türkiye Başbakanları, ülkelerine dönmüş, Dışişleri Bakanları ise Zürih'ten direkt olarak Londra'ya gitmişlerdir. Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları, Londra'da meslektaşları Selwyn Lyod'a Zürih'te yapılan görüşmeleri ve taraflar arasında varılan mutabakatı anlattılar. İngiliz Dışişleri Bakanı Lyod, Türk- Yunan Antlaşması'ndan memnuniyetini dile getirdikten sonra, Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin devamında ısrarlı

³¹ Alpaslan Işıklı, "*AB ve GOP Kıskaçında Türkiye*", Ankara, Bilgi Yayınevi, 2005, s.153.

³² Kamer Kasım, "*Kıbrıs Sorunu ve Doğu Akdeniz'de Güvenlik*", Uluslararası Güvenlik Sorunları, Ankara, ASAM, 2004, s.127.

³³ Sevin Toluner, "*Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*", İstanbul, Fakülteler, 1977, s.71.

³⁴ Kudret Özersay, "*Kıbrıs Sorunu: Hukuksal Bir İnceleme*", Ankara, ASAM, 2002, s.13.

olduklarını taraflara ilettiler. Zaten Türkiye ve Yunanistan, Ada'daki İngiliz üslerinin stratejik önemi bildikleri için, bu konuda taraflar arasında fikir birliği sağlandı. Ayrıca Kıbrıs halkının da İngiliz üslerinden ekonomik anlamda fayda sağlanacağını altı çizilmiştir. Londra'daki görüşmelerden sonra, Türk Başbakanı Adnan Menderes, İngiltere Başbakanı Mac Millan'a bir mektup göndererek, Zürih Antlaşması hakkındaki olumlu görüşlerini aktardıktan sonra, İngiltere'nin Zürih görüşmeleri esnasında sergilediği yapıcı tutumdan dolayı, İngiliz Hükümeti'ne teşekkürlerini bildirdi. MacMillan, Menderes'e verdiği cevapta, Türkiye'nin Kıbrıs meselesinin çözümüne iştirak ederek dünya ve bölge barışına çok büyük katkılarda bulunduğunu belirtti.³⁵

Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Zürih Antlaşması'nın geçerliliği olabilmesi adına, İngiltere, Kıbrıs Türkleri ve Rumları tarafından da kabul ve imza edilmesi gerekmiştir. Bu nedenle 17-19 Şubat 1959 tarihleri arasında İkinci Londra Konferansı düzenlendi. Konferansta Türkiye'yi Başbakan Adnan Menderes, İngiltere'yi Başbakan Mac Millan, Yunanistan'ı Başbakan Karamanlis, Kıbrıs Türklerini Doktor Fazıl Küçük ve Kıbrıs Rumlarını da Başpiskopos Makarios temsil ediyordu. Ayrıca Kıbrıs'ın İngiliz Valisi Sir Hugh Foot ve İngiliz Sömürgeler Bakanı Alan Bennox Boyd da konferansa katıldı.

İkinci Londra Konferansı'na gelen tüm temsilciler, Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan 11 Şubat 1959 tarihli Zürih Antlaşması'nı benimseyerek gelmişlerdi. Londra'da yapılacak tek işlem, Zürih Antlaşması'na İngiltere ile Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının da onayını katmak olacaktı. Fakat Kıbrıs Rumlarının Başpiskoposu Makarios, İkinci Londra Konferansı'nda olumsuz bir tutum sergileyerek, antlaşmayı imzalamaya yanaşmadı. Makarios'un bundaki amacı, antlaşmayı zorla imzaladığı şeklinde bir imaj çizerek, daha sonra kurulacak olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasasını değiştirmek istemesiydi.³⁶

17 Şubat'ta Doktor Fazıl Küçük yönetiminde Londra'ya gitmiş olan Kıbrıs Türk heyetinde, Rauf Denktaş da bulunmuştur. Başbakan Adnan Menderes

³⁵ Cihat Göktepe, "*Londra ve Zürih Antlaşmalarının Hazırlık Süreci ve Türk-İngiliz İlişkileri (1955-1959)*", Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 16, 2002, s.949.

³⁶ Hüseyin Bağcı, "*Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*", Ankara, ODTÜ Yayınları, 2001, s. 125.

yönetimindeki Türk heyeti ise, Londra'ya giderken heyeti taşıyan uçağın Gatwich havaalanı yakınlarında düşmesi ile aralarında Basın Yayın Bakanı Ali Server Somuncuoğlu'nun da bulunmuş olduğu on iki Türk diplomatı hayatını kaybetmiştir. Adnan Menderes, büyük bir şans eseri kazayı küçük yaralarla atlattır. Bu sebeple Menderes, İkinci Londra Konferansını tedavi olduğu London Clinic'ten takip etmek zorunda kaldı. Londra'da iki gün boyunca devam eden görüşmelerde, Makarios, antlaşmanın bazı maddelerinde değişiklik talep ederek imzadan kaçınmak istedi. Fakat Yunan Hükümeti'nin tavsiyeleri ve baskıları sonucu, Makarios'un direnci kırıldı. 19 Şubat 1959'da Zürih Antlaşması'nın katılımcılarını genişleten Londra Antlaşması, Türkiye, İngiltere, Yunanistan ile Kıbrıs Türk ve Rum temsilcileri tarafından imzalandı.³⁷

Londra Antlaşması'na göre Türkiye, İngiltere ve Yunanistan, kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üç garantör ülkesi olacaktı. Bundan başka Kıbrıs Cumhuriyeti, başkanlık sistemiyle yönetilecek, başkanlık makamına bir Rum seçilirken, Başkan yardımcılığını da Türk toplumundan bir lider üslenecekti. Kıbrıs'ta hem Türkçe hem de Rumca resmi dil olarak kabul edilmekteydi. Elli milletvekilinden oluşacak Kıbrıs Meclisi'nin %70'ini Rumlar, %30'unu ise Türkler temsil edecek ve seçimler beş yılda bir yenilecekti. On kişiden oluşacak Bakanlar Kurulu'nun yedisi Rum, üçü de Türk olacaktı. Başkan ve yardımcısının veto hakları olacak ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bayrağı da başkan ve yardımcısı tarafından seçilecekti.³⁸

Londra Antlaşması, 1 Mart 1959'da TBMM'de tartışmaya açıldı. Muhalefet partisi CHP (Cumhuriyet Halk Partisi), Kıbrıs konusunda kendilerine yeterince bilgi verilmediği gerekçesiyle Londra Antlaşması'na olumlu yaklaşmadı. CHP ayrıca Londra Antlaşması ile birlikte, Türkiye'nin taksimden vazgeçtiğini iddia ediyordu. Londra Antlaşması için 4 Mart 1959'da yapılan oylamada, 138 red oyuna karşılık

³⁷ Ahmet Gazioğlu, "*Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kıbrıs, Türkler*", Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 19, 2002, s. 945.

³⁸ Göktepe, a.g.e. s. 949-950.

347 evet oyuyla antlaşma onaylandı.³⁹ Londra'da 19 Şubat 1959'da imzalanan antlaşmanın ana maddeleri şöyleydi:

- Bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulacak ve bunun Cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı ise Türk olacaktı.
- Cumhurbaşkanı ve yardımcısı kendi toplumları tarafından seçilecekti.
- Bakanlar Kurulu ise yedi Rum ve üç Türk Bakandan oluşuyordu. Savunma Bakanı Türk olacaktı.
- Başkan ve yardımcısının Kanunlar, Meclis ve Bakanlar kurulu kararları üzerinde ayrı ayrı veto hakkı bulunacaktı.
- Meclisin %70'i Rum, %30'u Türk milletvekillerinden oluşacaktı.
- Bürokraside de aynı oranlar geçerli olacaktı.
- Beş büyük şehirde ayrı Türk belediyeleri kurulacaktı.
- Garanti ve ittifak antlaşmaları anayasanın değişmez hükümleri arasında bulunacaktı.
- Bir Yüksek Adalet divanı kurulacaktı. Bunun üyelerinden ikisi Rum, biri Türk, biri de tarafsız yabancı olacaktı. Tarafsız üyenin iki oyu bulunacaktı.
- Garanti antlaşması Kıbrıs'ın kısmen veya tamamen başka bir devletle ekonomik veya siyasi birliğe girmesini yasaklıyordu.
- Bu antlaşmaların hükümleri çiğnendiği takdirde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, garantör devletler sıfatıyla danışmalarda bulunacaklar, bir anlaşmaya varılamazsa tek başlarına müdahale etme hakkına sahip olacaklardı.
- İttifak antlaşmasına göre Kıbrıs'ta üçlü bir karargâh kurulacak, burada Yunanistan'ın 950, Türkiye'nin 650 askeri bulunacaktı.
- Antlaşmalarda ayrıca egemen İngiliz üsleriyle ilgili ayrıntılı düzenlemeler de yer alıyordu.⁴⁰

19 Şubat tarihinde Ortak Anayasa Komisyonu çerçevesinde sürdürülen anayasa çalışmaları tamamlanmış ve 16 Ağustos 1960 Lefkoşa Antlaşmaları ile

³⁹ Bağcı, a.g.e. s. 127.

⁴⁰ Faruk Sönmezoğlu, "Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu: 1945-1986", İstanbul, İstanbul Üniv. Yayınları, 1991, s. 22-23

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Akabinde Yunan Parlamentosu'nda onaylama kararı için yapılan görüşmeler hiç kolay olmamıştır. Liberal Parti Lideri Sofokles Venizelos, Makarios'un Enosis yeminine ihanet ettiğini söyledi. Ama en dikkate değer sözleri eski Başbakan Yorgo Papandreou söyledi. Papandreou şöyle diyordu: “*Enosis ebediyen terk edilmiştir.*” Görüşmelerin zor geçmesine rağmen Antlaşma Yunan Parlamentosu'ndan geçmiştir. Böylece Kıbrıs dünya sahnesine özel bir antlaşmayla kurulan ve özel koşulları olan bir devlet niteliğiyle girmiş oldu. Kıbrıs'ın özellikleri onu diğer devletlerden farklı bir yapıya kavuşturmuştu ve bu devlet ancak Zürih'te ve Londra'da kurulan hassas dengelere tam saygı gösterilmesi halinde varlığını sürdürebilecekti. Hiç kimsenin unutmaması gereken bir gerçek de Türkiye'nin artık Kıbrıs'ın kaderinde söz sahibi olduğu idi. Türk askeri artık Kıbrıs'ta görev yapacaktı. Hiçbir devlet artık Kıbrıs'ı Türkiye'nin güvenlik çıkarlarını tehdit edecek stratejik bir sıçrama tahtası olarak kullanamazdı. Zira Kıbrıs'taki Türk askerini 40 mil ötedeki Türk devleti ile birlikte düşünmek gerekiyordu. Artık Kıbrıs Türkleri bağımsız bir cumhuriyette eşit haklara sahip vatandaşlar olacaklardı. Onların liderlerinin onayı olmadan hiçbir kanun, hiçbir kararname, hiçbir meclis kararı geçerli olamazdı; hiçbir önemli dış politika kararı alınamazdı. Hiç değilse Zürih ve Londra Antlaşmaları ile yaratılan sistem bunu öngörüyordu.⁴¹

2.3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması

11 Şubat 1959'da Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları İsviçre'nin Zürih kentinde ortak bir çözüm ve planlar üzerinde yoğunlaşmışlar ve sonrasında İngiltere, Kıbrıs Türk Toplumunu ve Kıbrıs Rum toplumunun temsilcilerinin de katıldıkları Londra Konferansı'nda, Londra Anlaşması imzalanması sonucunda 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. 1960 yılında bu cumhuriyetin anayasası hazırlandı. Anayasa 199 madde, ayrıca ek olarak garanti ve ittifak anlaşmaları ile 4'er maddelik 2 adet protokolden oluşmuştur. Kıbrıs Anayasası, danışmanlardan ve diplomatlardan oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmıştı. Bu dönemde Ada'da İngiltere'nin varlığı ve bu topraklardaki askeri durumunun kabulü

⁴¹ Öymen, a.g.e.,s.418-435.

koşuluyla Kıbrıs'ın bağımsızlığı tanınmıştı. İttifak anlaşmasıyla Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında bir savunma paktı oluşturularak Ada'da üçlü bir karargâh kurulmuştur. Türkiye ve Yunanistan bu karargâha askeri birlikleriyle katılacaklardı. 650 Türk ve 950 Yunan askeri karargâhta görev yapacaklardı. Bu anayasaya uyulmaması gibi durumlarda Türkiye, Yunanistan ve Birleşik Krallık tek başına inisiyatif kullanma yetkisine sahip olmuştur.⁴²

1960 Anayasası ile Kıbrıs meşru ve iki toplumlu bir statüye kavuşuyorken, toplumsal ve siyasi mekanizmaları da güvence altına alıyordu. Ayrıca bu anayasa Ada halkına üç aylık bir dönemde Türk veya Rum kökenli olmayanlara hangi topluma gireceklerini seçme hakkı da veriyordu. Yani Ada'da üniter bir yapı bulunmamaktaydı. Bunun nedeni ise halkın bu iki toplumdandan birine mensup olması gerektiği idi.

Londra ve Zürih anlaşmaları ile Kıbrıs'ta kurulan yeni sistem çok uzun sürmemiştir. Makarios, 1960 Ağustos'unda, kabul edilen ve yürürlüğe konulan anayasayı uygulamada yarattığı eksiklikleri bahane göstererek tek taraflı bir biçimde bozmuştur. Ek olarak 13 maddesinin değiştirilmesini talep etmiştir. Bunu yapmasındaki esas hedef Türk tarafını devre dışı bırakmak olmuştur. İkinci bir sebep ise Enosis'i gerçekleştirmek için gerekli ortamı hazırlamak olmuştur.⁴³ Makarios'un açıklamaları üzerine EOKA 21 Aralık 1963 tarihinden sonra Türklere yönelik çeşitli ataklarda bulunmuştur. Pakistan Times gazetesi de bu süreçte Türk tarafına yapılmış olan bu saldırılara manşetlerinde yer vermiştir.⁴⁴

1964-1974 yılları arasında Kıbrıs artık fiilen Yunanistan'ın işgali altına girmiştir. 21 Aralık 1963'te Türkiye, Kıbrıslı Türklere karşı yapılan saldırılar karşısında garantör devletlerin yardımını talep etmiştir. Beklediği yardımı göremeyen Türkiye uyarı maksadı ile Ada'ya uçak yollamıştır. Akabinde İngiltere Makarios'a garantör devletlerin müdahalesini kabul etmesi gerektiğini açıkça vurgulamıştır. Aksi takdirde Türkiye'nin Ada'ya tek başına müdahale edeceğini ifade etmiştir. İngiltere yönetiminde 25 Aralıkta Yunan ve Türk kuvvetlerinin "Mütareke Kuvveti" adı ile

⁴² Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 3, Yıl 1, Mart-Nisan 1995, s.253.

⁴³ Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 3, Yıl 1, Mart-Nisan 1995, s.253.

⁴⁴ Orbay Deliceirmak, "Timsah Gözyaşları", KKTC Cumhurbaşkanlığı Basın Merkezi Yay., 1991, s.9.

Kıbrıs'ın ihtiyaç duymuş olduğu yerlerinde konuşlandırılmalarını ve ateşkesin devamıyla barışın yeniden yapımına yardımcı olmayı onaylamıştır. 26 Aralık 1963'ten 27 Mart 1964'ekadar olan süreçte (BM'nin Ada'ya geldiği güne) kadar Ada'ya polis kuvveti tesis edilmiştir.⁴⁵

Ocak 1964 tarihinde İngilizlerin öncülüğünde gerçekleşmiş olan Londra Konferansı'nda da bir sonuç alınamamıştır. Çünkü Yunanistan ile birleşerek Kıbrıslı Rumlar 1960 Anayasası'nın Türklere sağladığı haklardan vazgeçmesini ve Türklerin azınlık haline gelmesini talep etmişlerdir. Türkiye ve Kıbrıslı Türkler bu istekleri kabul etmemiştir. Mart 1964 Güvenlik Konseyinde konu görüşülmüş, Konseyde alınan kararla Rum Toplumunun temsil etmiş olduğu Kıbrıs Hükümeti resmen tanınmıştır. ABD, 1964 yılında sorunu çözmeye yönelik planlar önermiştir. Kıbrıslı Rumların Türklere yapmış olduğu saldırılar sebebi ile İsmet İnönü, Johnson'a Türkiye'nin Ada'ya müdahalede bulunmak zorunda kalabileceğini iletmiştir. Başkan Johnson göndermiş olduğu mektupta, Türkiye'nin söz konusu böyle bir girişimde ABD'den alınmış olan silahları kullanamayacağını açıkça iletmiştir. Ayrıca bu tarz bir girişim söz konusu olduğunda eğer Sovyetler müdahale ederse, NATO üyelerinin Türkiye'yi Sovyetlere karşı korumak mecburiyetinde olup olmadıklarını inceleme şansının kalmayacağını açık bir dille ifade etmiştir. Cenevre'de yapılmış olan ve ABD eski Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson'un katılımı ile yapılan görüşmeler neticesinde "*Acheson Planı*" adı ile adlandırılan iki yapılmış bir öneri sunulmuştur. Bunun üzerine gerçekleşen çeşitli talepler doğrultusunda Yunanistan ve Makarios "*Çifte Enosis*" olur düşüncesi ile kabul edilmemiştir. Yine 1965 yılında Galo Plaza raporunda yer almış olan Enosis konusunda ısrarların bulunması sebebi ile Türkiye ve Kıbrıslı Türkler tarafından kabul görmemiştir.⁴⁶

Klerides 1964-1974 yılları arasında anılarında iddia ettiği kararıyla Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türklere yardım ettiğini ifadesi yer almıştır. 1964-1967 yılları arasında yaşanan olaylar, en yakın müttefiklerinin dahi Türkiye'yi zorla durdurmaktan

⁴⁵ Fahir Alaçam, "*Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler*", İstanbul, SİSAV Yayınları, 1990, s. 29-31.

⁴⁶ Henry Scoot Gibbons, "*Kıbrıs'ta Soykırım*", Çev. Alpaslan Yılmaz, Ankara, Özyurt Yayınevi, 1990, s.398.

kaçınmayacağını resmen gözler önüne sermiştir.⁴⁷1967'de yaşanmış olan Geçitkale ve Boğaziçi saldırıları nedeni ile Türkiye müdahale kararı almak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine askeri birliklerini güneye göndermek üzere yola çıkarmıştır. Akabinde sorunun çözümü için Cyrus Vance arabuluculuk yapmıştır. Bu bağlamda sorunun siyasi yoldan çözülmesi kararı alınmıştır. 3 Haziran 1968 tarihinde Beyrut'ta başlamış olan ikili görüşmeler, 20 Ekim 1971'e kadar Lefkoşa'da Rauf Denктаş ile Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides ve akabinde devam eden görüşmelerde Denктаş, Enosis'i engellemeye ve Cumhuriyeti garanti altına almaya çalıştıkları görülmüştür. Fakat Makarios söz konusu bu durumu sürekli olarak reddetmiştir. Bu sebep ile ikili olarak yapılmış olan bu görüşmelerin ilk evresinden sonuç alınamamıştır.⁴⁸

18 Ekim 1971 ve 18 Mayıs 1972 yıllarında BM Genel Sekreteri'nin tarafından gönderilmiş olan iki muhtıra ile bu iki toplumun temsilcilerinin eşit seviyede tutulmasıyla birlikte görüşme yapılmıştır. Osario Tafall gözetiminde aynı zamanda Türkiye ve Yunanistan'dan gelen yasa uzmanlarının katılımıyla araştırma niteliği taşımak ve bağımsız Kıbrıs Devleti'nin iç durumuna dikkat etmek şartı ile genişletilen karar, 8 Haziran 1972'de tekrar ele alınmıştır. Görüşmeler 18 Haziran 1974'e kadar devam yani iki yıl boyunca devam etmiştir. 15 Temmuz 1974 darbesi sebebi ile görüşmeler sona ermek zorunda kalmıştır.⁴⁹

28 Şubat 1971 tarihinde EOKA-B'nin başına Grivas geçmiş 1974 tarihinde Yunanlı askerlerle Makarios'un sarayını yıkıp, AKEL ve EDEK (Güney Kıbrıs Rum Kesimi Sosyal Demokrat Hareketi Partisi) partilerinin yandaşlarını öldürmüştür. Bunun arkasından Cumhurbaşkanı Sampson olmuştur. Bunun üzerine Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni resmen ilan etmiştir. 15 Şubat 1974 tarihine gelindiğinde Ada'daki Türk kesimine yapılan saldırıların devam etmesi üzerine Türkiye, Kıbrıs'a müdahale etmek zorunda bırakılmıştır. Fakat BMGK (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi) müdahaleyi engellemiş ve Kıbrıs'a Barış Gücü nakletmiştir. ABD'nin Ada'daki sorunların çözümü için yaptığı planlar (Acheson ve Plaza) da sonuçsuz kalınca

⁴⁷ Mümtaz Soysal, "*Aklını Kıbrıs'la Bozmak*", Ankara, Bilgi Yayınevi, 1995, s.115.

⁴⁸ Fikret Alasya, "*Tarihte Kıbrıs*", Lefkoşa, KKTC, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, 1988, s. 249.

⁴⁹ Tefvik Tarkan, "*Kıbrıs - Genel Çizgileriyle*", Ankara, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1975, s. 109.

Türkiye tüm bu yaşananlardan sonra harekete geçmiş ve Ada'ya garantör hakkını kullanarak müdahale etmiştir.

2.4. Kıbrıs Cumhuriyetinin Sonu ve 1974 Müdahalesi

Makarios, anayasada Türkler ile ilgili bazı hakların kaldırılmasını, garanti ve ittifak antlaşmalarının feshedilmesini önererek Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası'nın uygulanmasını istemediğini belli etmiştir. Bu taleplerini kabul ettirmek için de, Londra, Zürih Antlaşmalarını tanımayan Papandreou'nun başbakan olduğu aynı zamanda Türkiye'de hükümet sorununun yaşandığı zamanı denk getirmiştir. Daha sonra Makarios 30 Kasım 1963 tarihinde Türkiye'ye 13 maddelik bir düzeltme teklifi sunmuştur. Söz konusu bu teklif, 6 Aralık 1963 tarihinde Türkiye tarafından reddedilirken, Kıbrıs Türkleri tarafından hemen reddedilmiştir. Bu süreçte Makarios'u desteklemekte olan İngiltere ve Yunanistan tepki göstermemiştir. Makarios'a Kıbrıs'taki İngiliz Yüksek Komiseri düzeltme tekliflerinin hazırlanması için yardım etmiştir. Söz konusu bu düzeltme teklifindeki on üçüncü madde, Kıbrıs Türklerini "azınlık statüsüne" düşürmek istemiştir.⁵⁰

Makarios, hazırlamış olduğu anayasa düzeltme önerisinin Türkiye tarafından kabul edilmeyeceğinin bilincinde olarak, Türkleri yok etmek ve Kıbrıs'ı avucuna almak masadıyla hazırlanmış olduğu planları yürürlüğe koymuştur. Bu planı gerçekleştirmek için yirmi bin kişilik EOKA kurulmuş ve en modern silahlarla donatılarak hazır hale getirilmiştir.⁵¹

Rumlar, 4 Aralık 1963 tarihinde Lefkoşa'da EOKA'cı olarak bilinen Markos Drakos'un heykeline bomba attırarak hadiselerin Kıbrıslı Türkler tarafından başlatıldığını medyaya göstermek istemiştir. EOKA bu olaydan hemen sonra bir bildiri yayınlamıştır. Yayımlanan bildiride, Türkler tarafından bu bombanın atıldığı iddia edilmiştir. Bu süreçten sonra resmen Türkleri imha etme planı uygulamaya

⁵⁰Bozkurt, Demirel, a.g.e., s. 29-31.

⁵¹Özmen, a.g.e., s. 234.

geçmiştir. Akabinde ise, Kıbrıs Cumhuriyeti yıkılmasıyla birlikte, Makarios-EOKA diktatörlüğü Ada'nın yönetimi resmen eline geçirmiştir.⁵²

2.4.1. Kıbrıs Barış Harekatı

Türkiye'nin müdahalesindeki temel hedefi Rumlar tarafından Ada'daki Türklere yapılan saldırıları engellemektir. Bu süreçte Türkler Kıbrıs konusu için federasyon tezi savunmuştur. Feridun Cemal Erkin Federasyonu, Ada'daki coğrafi özelliklere yönelik konumlanacak olan Türklerin ve Rumların ayrı ayrı yaşaması olarak tarif edilmiştir.⁵³

1974 Barış Harekatı'na kadar Kıbrıs Adası'nda Rumların şiddetli saldırıları devam etmiş ve bu süre zarfında Rum ve Türk toplumları arasında pazarlıklar da devam etmiştir. Rumlar AB ülkeleri ve batı ülkelerinin de desteğini arkasına alıp, Enosis'i reddeden anlaşmaya yanaşmayınca, Türk tarafı da tek çarenin Kıbrıs'a harekat yapmak olduğuna karar verdi.⁵⁴

Başbakan Bülent Ecevit'in, 19 Temmuz 1974'te Londra'dan dönmesinden sonra Türkiye'nin müdahale konusunda ciddi olduğunu sezen ABD temsilcisi Sisco, Atina'da yaptığı temaslardan hemen sonra Ankara'ya geldi. Sisco, sabaha kadar Başbakan Ecevit'le görüşerek daha önce olduğu gibi Türkiye'yi müdahalede bulunmaktan vazgeçirmeye çalıştı. Amerikalı diplomat Sisco, ABD'nin bu görüşmelerde taraf olmadığını, bir Türk-Yunan savaşının çıkmasına özellikle karşı olduğunu belirtmek istedi. Ancak Sisco ile yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamadı. Ecevit, Sisco'ya cevaben: *"Bundan 10 yıl önce, yine böyle bir gece yarısı, bir Amerikalı diplomat gelerek Kıbrıs'a müdahale edilmemesini istemişti. Tarih tekerrür eder, ama hatalar tekerrür etmez. O zaman, siz, müdahaleyi önlemekle hata ettiniz. Biz de bu isteğinizi kabul etmekle aynı hatayı işledik. Bu sefer aynı hatayı işlemeyeceğiz"*⁵⁵ Bu durum karşısında fiili bir müdahaleden başka bir seçeneğin

⁵²Özmen, a.g.e., s. 234.

⁵³Murat Sarıca, Erdoğan Teziç, Özer Eskiuyurt, "Kıbrıs Sorunu", 10. Basım, İstanbul, İ.Ü.Yayınları, 1975, s.219-220.

⁵⁴Kantarıcı, a.g.e., s.45.

⁵⁵ İhsan Gürkan, "1974Kıbrıs Barış Harekâtında Siyasal İradenin Oluşumu ve Askeri Uygulama", Türk Dış Politikasının Analizi, Der: Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yay., 1994, s.133-134.

kalmadığına inanan Türkiye, gizlice Türk ordusunu alarm durumuna geçirdi. Türk ordusunun alarm durumu ve hazırlıkları tamamlandıktan sonra Mersin Limanı'ndan gemiler denize açılmıştır. Hemen akabinde 20 Temmuz 1974 tarihinde sabaha karşı Türk Silahlı Kuvvetleri denizden ve havadan olmak üzere iki yönlü olarak Ada'ya çıkarma yapmıştır.

Komando tugayı da, 20 Temmuz 1974 sabahı saat 07.40'da Ovacık'tan 72 helikopterle havalanmıştır. Dünya tarihinde ilk kez bu denli çok sayıda helikopter eş zamanlı havalanarak harekât yapmıştır. 1. Komando Taburu saat 08.20'de Pınarbaşı'na inmiştir. Oradan Ovacık'a gitmiş ve 2. Komando taburunu yüklemiş olan helikopterler tekrar Kıbrıs'a dönmüştür. 2. Komando Taburu Pınarbaşı'na, 3. Komando Taburu Gönyeli'ye, Nevşehir Jandarma Komando taburu da Hamitköy'e indi. 3. Komando Taburu'nun bir bölümü Kıbrıs Türk Alayı emrine girdi. Nevşehir Jandarma Komando Taburu Lefkoşa-Girne yolundaki Dikmen Köyü istikametine yerleştirildi.⁵⁶

Hava kararmak üzereyken tank ve zırhlı araçlarla takviyeli Yunan Alayı, Kıbrıs Türk Alayı'na karşı taarruza başlamıştır. Yunan Alayı'nın Kıbrıs Türk Alayı'nı Kuzey bölgesi Gönyeli üzerinden kuşatarak imha etme çalışmaları başlamıştır. Bu durum neticesinde 4. Paraşüt Taburu, Kıbrıs Türk Alayının emrine verildi. Ancak bu tabur sabaha karşı Kıbrıs Türk Alayı'nın emrine girebildi. Buna rağmen Kıbrıs Türk Alayı savunmasını başarıyla sürdürdü ve Yunan Alayı'nın taarruzunu geriye püskürttü.⁵⁷

Diğer taraftan Rum Milli Muhafız kuvvetleri, Girne Boğazı'nın Batısındaki Doğruyol tepesini yirmi dokuz mücahidi şehit ederek ele geçirdiler ve Girne Boğazı'na hâkim oldular. Kuzey Kıbrıs kıyıları etrafınca devam eden yüksek ve ağaçlık "*Beşparmak Dağları*", inen birlikler ile çıkan birlikleri adeta bir duvar gibi ayırdı için, Lefkoşa - Girne yolunun geçtiği "*Beşparmak Dağları*" o bölge içim tek geçidi olan "*Girne Boğazı*"nın önemi çok fazlaydı. Bu sebeple 1. Komando Taburu, Doğruyol tepesine karşı taarruza başladı ve sabaha kadar Doğruyol Tepesini ele

⁵⁶ Mehmet Ali Birand, "*30 Sıcak Gün*", İstanbul, Milliyet Yay., 1984, s.15.

⁵⁷ Halil Sadrazam, "*Kıbrıs'ta Varoluş Mücadelemiz Şehitliklerimiz ve Anıtlarımız*", İstanbul, Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı Yayınları, 1990, s.85-86.

geçirerek Girne Boğazı'nı kontrol altına aldı. 2. Komando Taburu da Girne Boğazı'nın Kuzey sınırlarını temizleyerek güvenlik altına aldı.⁵⁸

Birinci Barış Harekatı'nın en temel özelliği, iyi bir planlamaya dayanması olmuştur. Diğer bir başarısı da beklenmedik bir andaki baskınla tam bir başarıya ulaşılmış olmasıdır. Bu harekât boyunca kara, deniz ve hava kuvvetleri eş zamanlı işbirliği içerisinde hareket etmiştir. Kıbrıs'taki bu askeri başarımız Emekli Korgeneral Faruk Güventürk tarafından şöyle anlatılmıştır: *“Kıbrıs çıbanına kesin bir bıçak atarak tedavi etmek, orada yaşayan soydaşlarımızı işkence, zulüm ve ölümden kurtarmak için yapılan müdahale, kahraman Türk Silahlı Kuvvetleri'nin zaferi ile sonuçlanmıştır. Muharebe şekillerinin en zoru, uygulanması çok uzun bir eğitimle mümkün olabilen “Anfibik Harekat”dır. Bu operasyonun ancak kara, deniz ve hava kuvvetlerinin aynı zamanda hareket etmesi ile başarıya ulaşabileceğini ifade etmiştir. “50 yıldan beri (Kore'ye bir tugay göndermenin dışında) harp etmemiş olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin muharebenin en zor hareketi telakki edilen deniz aşırı bir Ada'ya indirme ve çıkarmayı bu kadar kısa bir zamanda ve tam bir zaferle sonuçlandırması dünyanın önce hayretini mucip olmuş, sonra da hayranlığını kazanmıştır.”*⁵⁹ demiştir.

21-22 Temmuz 1974'te Güvenlik Konseyi'nin kararıyla öngörülmuş olan ateşkes antlaşmasının yürürlüğe girmesiyle birlikte Kıbrıs'ta anayasal idarenin ve aynı zamanda ilgili taraflar arasında kurulan düzenin devamlılığının sağlanmasına yönelik gerekli düzenlemeleri yapmak için, 1. Cenevre Konferansı düzenlenmiştir. Ayrıca 25 Temmuz 1974'te başlamış olansöz konusu bu görüşmelerde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere bulunmuştur. Bu süreç esnasında 30 Temmuz günü Cenevre Protokolü Türkiye'nin isteklerinin bazılarını kabul etmiş ve imzalamıştır.

14 Ağustos 1974'te İkinci Kıbrıs Barış Harekatı yaşanmıştır. 14 Ağustos sabahı Türkiye Hükümeti yayınlamış olduğu bir bildiri ile harekatın nedenlerini net bir biçimde vurgulamıştır. Yunanistan'ın gerek *“353 (1974) sayılı Güvenlik Konseyi”* kararlarına ve *“30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Anlaşmalarına”* uymadığı, Kıbrıs

⁵⁸ Erol Mütercimler, *“Kıbrıs Barış Harekatının Bilinmeyen Yönleri”*, İstanbul, Yaprak Yayınevi, 1990 s.207.

⁵⁹ Hamza Eroğlu, *“Kıbrıs Uyuşmazlığı Ve Kıbrıs Barış Harekatı”*, Ankara, 1975. s. 58-59.

ile ilgili anayasal yapının oluşumuna yardımcı olmadığı ve bu görüşmelerden kaçındığı gibi hususlar altı çizilerek belirtilmiştir.⁶⁰

İkinci hareket esnasında Rumlar, “*Atlılar Köyü katliamı*”, “*Murat Ağa ve Sandallar Köyü katliamlarını*” yapmıştır. Kıbrıs’taki Türk birlikleri ateş kestiklerinde, Kıbrıslı Türkler için güvenlik sağlayacak olan Lefke-Lefkoşa-Magosa hattına kadar Kuzey Kıbrıs’ı ele geçirmiş bulunmaktaydılar.⁶¹Birinci ve İkinci Barış Harekâtı sırasında; Türk Silahlı Kuvvetleri 498 şehit ve 1.200 yaralı verirken Kıbrıs Türk toplumu da 70’i mücahit olmak üzere 340 şehit ve 1.000 dolayında yaralı vermiştir.⁶²Yunan-Rum tarafının ise 4.000 ölü ve 12.000 yaralı verdiği Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanı Glafkos Klerides tarafından 19 Ağustos 1974’te açıklandı.⁶³

2.5. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Kuruluşu

20 Temmuz 1974’te imzalanmış olan Cenevre Anlaşması’na göre “Kıbrıs Türk Toplumunu” ve “Kıbrıs Rum Toplumunu” şeklinde iki ayrı yönetimin varlığı resmen kabul edilmiştir. Akabinde 1 Kasım 1974 tarihinde BM Genel Kurulu’nda alınan kararlar ile 3. ve 4. maddelerde eşit iki toplumun varlığı resmi yollarla da onaylanmıştır. Bu bağlamda dünya kamuoyunda, Kıbrıs’ta en iyi çözüm yolunun federasyon biçimi olduğu söylenmiştir. Bu husus “*Kıbrıs Türk Devleti*”ne giden yolda temel bir taş olarak görülmüştür. Bir sonraki aşamada ise, 13 Şubat 1975 tarihinde “*Kıbrıs Türk Federe Devleti*”nin kurulduğu kararı, “Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi”nde alınmıştır. Ayrıca 1975 ile 1982 yılları arasında Kıbrıs sorunu ile ilgili birçok çalışma yapılmış, fakat sonuç alınamamıştır. Söz konusu bu durum üzerine Kıbrıs Türk Halkı’nın “*self-determinasyon*” hakkı resmen tartışmaya açılmıştır. 24 Ekim 1970 tarihli 2625 sayılı Birleşmiş Milletler kararında Kıbrıs Türk Halkı’nın “*self determinasyon*” hakkı şu şekilde açıklandı. “*Çok uluslu bir ülkede, aynı topraklar üzerinde yaşayan bir halk memleketi yönetecek seçme ve seçilme*

⁶⁰ Vehbi Z. Serter, “*Kıbrıs’ta 1974 Mutlu Barış Harekâtı Bahane Edilerek Rum-Yunan İkili Tarafından Türklere Uygulanan Mezalim, Kıbrıs’ın Dünü-Bugünü*”, Uluslararası Sempozyumu, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi ve T.C. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yayınları, Sayı 8, Ankara, s. 282.

⁶¹ Rauf Denктаş, “*Rauf Denктаş’ın Hatıraları*”, Cilt:9, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1999, s. 401

⁶² İbrahim Artuç, “*Kıbrıs’ta Savaş ve Barış*”, İstanbul, Kastaş A.Ş. Yayınları, 1989, s.318.

⁶³ Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ağustos 1974, s. 1.

hakkından yoksun bırakılırsa, hükümetler bu halkı temsil edemez duruma gelirlirse, o halka baskı, şiddet ve ayrımcılık uygulanırsa, insan hakları yok edilirse, bütçeden dışlanırsa, devletsiz bırakılır, kültürel ve fiziki varlığı yok edilirse o zaman halkın Self-Determinasyon hakkı vardır.”⁶⁴Bunun akabinde “Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) Meclisi” 17 Haziran 1983 tarihinde Kıbrıs Türk halkının “self-determinasyon” hakkını şu şekilde belirtmiştir:

1960 yılında kurulmuş olan iki toplumlu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu ortaklarından birisi de Kıbrıs Türk halkı olmuştur. Bu durumda Cumhuriyet ile sömürge yönetimine son verilmiş ve Ada iki toplumun da ortak yönetimine bırakılmıştır. Bağımsızlıkla ilgili tüm belgelerin imzalanmasında Türk tarafı da yer almıştır. Bağımsızlık ve egemenlik gibi önemli hususlarda eşit haklar söz konusu olmuştur.

- Bağımsızlık ve egemenlik hakkı her ne pahasına olursa olsun korunacaktır.
- Tüm dünya ülkeleri, Türklerin, Yunanistan veya Kıbrıslı Rumların yönetimine girmemeyi seçtiğini bilmelidir. Kıbrıs Rum yönetimi, kesinlikle Kıbrıslı Türkler adına konuşmak ve karar almak hakkına sahip değildir.
- Yunanistan'ın yapmış olduğu ve Rum yönetiminin tüm hukuk dışı uygulamalara karşı Türkiye'nin askeri hareketinin sorunu körüklediğinin iddia edilmesi net bir şekilde reddedilmiştir.
- Türklerin iki yönlü şekilde bağımsız-bağılantısız-federal bir devlet kurmak istemesini Rum ve Yunan engel koyamayacak olması,
- Enosis hayallerine dayanarak Türk tarafının temel haklarının yok sayılması,
- Rumların tüm devlet haklarından faydalanırken, Türklerin neredeyse yok sayılması,
- Ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkılması, yürütme-yargı ve yasamayı silah zoru ile ve aynı zamanda baskı ile tek başına kullanması sayılmıştır.⁶⁵

⁶⁴ İrfan Kalaycı, "Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma", Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s.338.

⁶⁵<http://www.kibris.gen.tr>.

9 Haziran 1985'te yapılmış olan seçimle Rauf Denktaş, KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ancak KKTC'yi Türkiye'nin dışında hiçbir devlet tanımamıştır. Bakıldığında bu karar politik olarak görülmektedir. Avrupa, Sovyetler Birliği ve ABD uluslararası dengeyi korumayı hedef edinirken, diğer devletler bağımlı ilişkileri sebebiyle KKTC'yi tanımamışlardır. KKTC'nin kuruluşu da aynı 1974 harekâtları gibi haklı sebeplere dayanmaktadır. Devletin sürekliliği, siyasi otoritenin varlığı ve hukuki kişiliğin varlığı özelliklerini taşıması halinde Anayasa hukuku esaslarına göre devletin hukuki bir kişiliğe sahip olması gerçekleşecektir.⁶⁶

Tüm bu özelliklere bakıldığı zaman 1974 darbesi ile birlikte, zaten Kıbrıs'taki devletin devamlılığı son bulmuştur. Hukuki kişilik söz konusu dahi olamamıştır. Anayasa ve insan hakları ise yapılmış olan saldırılar sebebi ile etkisini yitirmiştir. Türk halkının bir devlet olmadığı belirtilse de, Türk kesimi varlığını sürdürmüştür. Yaşanılanlara bakıldığında bir devletin kurulması artık şarttı ve Türk kesimi haklarını koruyabilmek için bir devlet kurmak zorunda bırakılmıştır.⁶⁷

⁶⁶ Bozkurt, Demirel, a.g.e., s.37.

⁶⁷ Bozkurt, Demirel, a.g.e.,s.38.

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI KIBRIS SORUNU (1990-2002)

3.1. Türkiye Cumhuriyeti İle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında 28 Aralık 1995’de İmzalanan Ortak Deklarasyon

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti; Kıbrıs Türk halkının Kıbrıs’ın geleceğinin belirlenmesinde sahip bulunduğu ve uluslararası antlaşmalarla teyit ve tescil olunan tam siyasi ve hukuki eşitliğini vurgulayarak, Türkiye’nin KKTC’yi egemen ve bağımsız bir devlet olarak tanıdığını teyit ederek adadaki iki halkın, karşılıklı saygı, barış, güvenlik ve iş birliği içinde yan yana yaşamları gereğine inanarak; 1959-1960 Antlaşmaları ile oluşturulan garanti sisteminin geçerli kalmaya devam ettiğini bir kez daha vurgulayarak aşağıdaki kararları almışlardır: ⁶⁸

- Kıbrıs’taki nihai hedef, Kıbrıs Türk ve Rum taraflarının egemen eşitliğe dayanan iki toplumlu ve iki kesimli federal bir yapıdır. Düzenlenecek iki ayrı referandum ile iki halkın servet iradeleri yansıtılacaktır.
- Zürih Antlaşmalarında esas alındığı gibi, Kıbrıs’ın Türkiye ve Yunanistan’ın üye olmadıkları uluslararası siyasi ve ekonomik birliklere katılamayacağı konusu ele alınacaktır.
- BM gözetiminde sürdürülecek olan toplumlararası görüşmeler esnasında AB’ye tam üyelik amacı göz önünde bulundurulacaktır. Ayrıca taraflar arasındaki egemenlik ve eşitlik gibi temel konularda mutabakat sağlandığı takdirde, toplumlararası görüşmelerde Kıbrıs’ın AB üyeliğinin koşulları taraflar arasında ayrıca müzakere konusu yapılabilecektir.
- AB ile tam üyelik görüşmeleri ancak nihai çözüm kazanıldıktan sonra Kıbrıs Türk ve Rum taraflarının beraber ve eş zamanlı oluşturacakları ortak görüşler çerçevesinde ve ortak heyetler vasıtasıyla yapılmalıdır.
- Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği’nin, Türkiye-KKTC ekonomik ve ticari ilişkilerini engelleyici hiçbir hüküm içermediği taraflarca teyit olunur.

⁶⁸ Çiler Eminer, Gülden İlkman, “Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında 28 Aralık 1995’de İmzalanan Ortak Deklarasyon”, Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998, s.66.

Türkiye ile KKTC arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da geliştirilmesi için her türlü destekleyici tedbirin alınmasına ve karşılıklı yatırımların teşvikine devam edilecektir.

- KKTC ile Türkiye arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi maksadı ile Türkiye'nin AB ile gerçekleştirdiği Gümrük Birliği'nin sağladığı imkanlardan en büyük ölçüde faydalanılacaktır.
- Söz konusu siyasi çözümden sonra AB ile mutabakat sağlanabileceği göz önünde bulundurularak kararlar alınacak ve resmen olmasa da uygulamasına geçilecektir.
- Türkiye ve KKTC ortak bir girişim ile uluslararası alanda her türlü ekonomik, siyasi, kültürel ve hatta sportif alanda uygulanabilecek engelleyici tedbirlere karşı beraber hareket edecektir.
- Türkiye, KKTC'nin uluslararası kuruluşlarda görüşlerini yansıtabilmesi adına gerekli siyasi katkıyı sağlayacaktır. Böylelikle Türkiye ve KKTC Dışişleri Bakanlıkları arasında mevcut yakın işbirliği daha da yoğunlaşmış olacaktır. Bu bağlamda sürekli bir dayanışma mekanizması kurulmuş olacaktır.
- Türkiye ile KKTC arasında üst düzey temaslar ve ziyaretler vasıtasıyla uygulamaya ilişkin olarak yapılacak teknik ortak çalışmalar yolları ile yukarıdaki temel hedeflerin en kısa sürede gerçekleştirilmesi çalışılacaktır.

3.1.1. Dublin Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (13-14 Aralık 1996)

İrlanda'nın başkenti Dublin'de 13-14 Aralık 1996'da toplanan AB Zirvesi'nde, Türkiye'nin adı AB'ye yeni üye olacak ülkeler arasında geçmezken, tam üyelik görüşmelerinin yapılacağı 12 aday ülke belirlenmiştir. Bunlar; Bulgaristan, Romanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Slovenya, Litvanya, Estonya, Letonya, Kıbrıs Rum Kesimi ve Malta'ydı. Bu ülkelerden Malta, 1996 yılındaki Hükümet değişikliğinden sonra AB'ye üye olmaktan vazgeçtiği için aday sayısı 11'e inmiştir. Dublin Zirvesi sonunda yayınlanan Nihai Bildiri'nin "AB Dış

Politikası ve Genişleme Sürecine Alınmayan Ülkeler” kategorisinde Türkiye-AB ilişkileri konusunda şu görüşlere yer verilmiştir:⁶⁹

*“AB Zirvesi, Türkiye ile siyasi ilişkilerin geliştirilmesine verdiği önemi teyit eder. Ancak ilişkilerde çözülmesi gereken sorunları da not eder. AB Zirvesi, Türk Hükümeti’nin insan haklarını geliştirmesi için önlem alınmasına yönelik niyetini memnuniyetle karşılar ve AB ile daha yakın bir işbirliği çerçevesinde ve insan hakları standartlarını yükseltme ihtiyacını vurgular”.*⁷⁰

Zirve, AB Dönem Başkanlığının, Avrupa Konseyi’nin 15 Temmuz 1996 tarihinde yayınladığı bildiri doğrultusunda Ege Denizi’nde uluslararası hukuk kurallarına uygun, herkes için kabul edilebilir bir sonuç bulabilmesi için çabalarını sürdürmeye devam edeceği, Türk hükümeti ile de en erken tarihte Ortaklık Konseyi’nin toplanabilmesi için temasların sürdürüleceğini belirtmiştir. Ayrıca AB Zirvesi, Türkiye’yi Kıbrıs’ta BM Güvenlik Konseyi kararlarına yönelik bir çözüm bulabilmesi için nüfuzunu kullanmaya davet etmiştir.⁷¹

Türkiye’nin Avrupa’nın genişleme süreci dışında bırakılacağına sinyali, 27 Haziran 1997 tarihinde Amsterdam’da gerçekleştirilen ve AB adaylığı için başvuruda bulunan 12 ülkenin (10 MDA ülkesi, Türkiye ve Kıbrıs) katıldığı bilgilendirme toplantısında da verilmiştir. AB, henüz kendi kurumsal sorunlarını çözümleyememiş olmasına rağmen, önceden belirlenmiş takvime uygun olarak genişleme çalışmalarına devam edeceğini toplantıda açıklamıştır. Toplantıya katılan dönemin Dışişleri Bakanı Tansu Çiller, gelecek dönem tam üyelik görüşmelerine Türkiye’nin de davet edilmesinin son derece doğal olduğunu belirtmiştir. MDA ülkeleri ve Kıbrıs ile birlikte bu toplantıya davet edilmiş olan Türkiye’nin hiçbir şekilde başvuran ülke konumundan aday ülke konumuna geçmediği toplantı sonucunda belirtilmiştir. Hollanda Başbakanı Kok, Türkiye’nin toplantıya katılımının mevcut pozisyonuna

⁶⁹Rıdvan Karluk, “Bölünmüş Kıbrıs’ın AB Üyeliği AB’yi Böler mi?”, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s.555.

⁷⁰Karluk, a. g. e, s.556.

⁷¹Karluk, a. g. e, s.555.

herhangi bir fayda veya zarar getirmediğini özellikle vurgulayarak, Türkiye'nin genişleme sürecinden dışlanacağını açıkça belirtmiştir.⁷²

3.1.2. Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında 20 Ocak 1997'de İmzalanan Ortak Deklarasyon

Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Cumhurbaşkanı, 28 Aralık 1995'te yayınlamış oldukları "*Ortak Deklarasyona*" atıfta bulunarak, Türkiye ile KKTC arasındaki ilişkileri, her alanda en yakın dayanışma ve eş zamanlı işbirliği çerçevesinde geliştirme arzu ve azimlerini bildirmişlerdir. Bu duruma istinaden 20 Ocak 1997'de yeni bir deklarasyon yayınlamışlardır. Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk halkının, soruna barışçı bir çözüm bulunması yolunda her türlü çabayı gösterdikleri açıkça görülmüştür. Kıbrıs'ta adil ve gerçekçi bir çözümün, ancak ve ancak iki tarafın serbest iradeleri ile ve müzakereler yolu ile sağlanabileceği hatırlatılmıştır. Kıbrıs Türk halkının uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan hakları ve bu antlaşmalar ile tescil olunan tam siyasal ve hukuki eşitliği bu deklarasyonda da önemle vurgulanmıştır.⁷³

1960 antlaşmalarıyla oluşturulmuş olan garanti sisteminin şimdiye kadar olduğu gibi bundan böyle de her şartta geçerli ve yürürlükte kalacağı ve söz konusu antlaşmalar etrafında Kıbrıs'tan garantör ülkelere de bir tehdit yöneltilemeyeceği teyit edilmiştir. Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'de barış, istikrar ve güvenliği sarsan son yaşanan gelişmeler değerlendirilmiştir. Türkiye ve KKTC aşağıdaki ortak görüş ve kararlarını açıklamışlardır.⁷⁴

1. "*Kıbrıs Rum tarafınca sürdürülen ağır silahlanma, Kıbrıs Rum Yönetimi ile Yunanistan arasında uygulanan Ortak Askeri Doktrin ve Güney Kıbrıs'ta Yunan hava ve deniz üsleri kurulması, Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'de istikrar ve güvenliği tehdit eden bir durum yarattığı*";
2. "*Güney Kıbrıs'a füze savunma sistemi yerleştirme kararı adanın iki halkı*

⁷²Karlık, a. g. e, s.558.

⁷³Çiler Eminer, Gülden İlkman, "*Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında 20 Ocak 1997'de İmzalanan Ortak Deklarasyon*", Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998, s.70.

⁷⁴Eminer, İlkman, a. g. e, s.70.

arasındaki güven bunalımını, giderilmesi çok güç olacak ölçüde derinleştirdiği”;

3. “Bu füzelerin savunma amaçlı olduğu iddiası ve bir süre adaya ithal edilmeyeceği yolundaki sözde güvencenin anlamsızlığı vurgulanarak, Kıbrıs Rum Kesimi-Yunan ittifakının çatışma seçeneğine öncelik verdiği ve Yunanistan ile Güney Kıbrıs arasında fiilen askeri birlik oluşturulduğu; Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin, Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'de dengelerin korunması, barışa tehdit oluşturan politikaların sonuçsuz bırakılması için sorumlu ve sağduyulu bir yaklaşımdan ayrılmadan, gereken bütün önlemleri alacakları bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti'nin; 1960 garanti sistemi uyarınca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne etkin ve fiili garanti sağlamayı eksiksiz sürdüreceği, Kıbrıs Türk halkının güvenliğinin tehdit altında kalmasına izin verilmeyeceği ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne yapılacak bir saldırının aynen Türkiye Cumhuriyeti'ne yapılmış bir saldırı olarak telakki edileceği; Rum-Yunan tarafının bölgede ve Kıbrıs'ta Türkiye ve Yunanistan arasındaki dengeyi bozmaya ve Kıbrıs Türk halkının güvenliğini tehlikeye sokmaya devam etmesine karşılık, askeri ve siyasi tedbirler tereddütsüz alınmaya devam edileceği”;
4. “Yunanistan'ın hava ve deniz üsleriyle Güney Kıbrıs'a yerleşmekte olduğu dikkate alınarak, bu faaliyet sürdürüldüğü takdirde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde aynı nitelikte hava ve deniz tesisleri kurulması çalışmalarını başlatılacağı; Türkiye ve KKTC'ye yönelik tecavüz ve oldu bittilerin müştereken önleneceği, bunun gerektirdiği ortak askeri koordinasyon ve planlama yapılacağı, bu amaçla, Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında müşterek savunma konsepti oluşturulacağı”;⁷⁵
5. “Türkiye ve KKTC'nin, Kıbrıs'ta gerginliği tırmandırmak için Rum- Yunan tarafınca girişilen planlı eylem ve tahrikleri adaya çok uluslu bir güç yerleştirerek Türkiye'nin etkin ve fiili garantisini sulandırma niyetlerinin bir parçası olarak değerlendirdiklerini ve buna müsaade etmeyeceklerini, 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmalarının doğrudan ve dolaylı bir şekilde

⁷⁵Eminer, İlkman, a. g. e, s.70.

değiştirilmesine teşebbüs edilmesi halinde, Türk tarafının, Kıbrıs'ta 1960 Antlaşmalarının açık bir ihlali olarak telakki edeceği, gerekli tedbirleri ve siyasi kararları alacakları”;

6. *“Kıbrıs'ta kapsamlı çözüm çabalarının Rumların çabalarıyla çıkmaza girdiği, Kıbrıs Rum tarafının aradan geçen süre içinde makul bir çözüm arayışından ve çözüm parametrelerinden tamamen uzaklaştığı”;*
7. *“Kıbrıs Rum tarafının Yunanistan ile birlikte uzlaşma yerine çatışma ve gerginlik arayışı içine girdiği”;*
8. *“1960 Antlaşmalarıyla adanın iki halkı arasında kurulan ortaklığın, 1963 yılında Yunanistan'ın desteği ile Kıbrıslı Rumlarca silah zoruyla yıkılmasıyla, Kıbrıs'ta iki eşit halkı temsil etmeye ve adanın tümü için konuşmaya ehil ve yetkili bir devlet, hükümet, parlamento, yargı ve idare olmadığı”;*
9. *“Kıbrıs'taki bu gerçeklerle Kıbrıs Türk halkının egemenlik hakları kabul edilmedikçe ve iki tarafa eşitlik içinde yaklaşılmadıkça adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılamayacağı”;*
10. *“Avrupa Birliği'nin Yunanistan'ın zorlamasıyla Kıbrıs Rum Yönetimi'ne tam üyelik yolunda yaktığı yeşil ışığın bir hata olduğu ve bu görüşme süreci üzerinde yıkıcı bir etki yaptığı, Kıbrıs Rum tarafının Türk tarafı ile bir uzlaşma aramadan ikinci bir Yunan devleti olarak Avrupa Birliği'ne girme ve böylece Yunanistan ile dolaylı yoldan bütünleşmeyi sağlamanın dışında bir amacı kalmadığı”;*⁷⁶
11. *“Kıbrıs'ın ancak Türkiye ile Yunanistan'ın birlikte üye buldukları bir birliğe katılabileceği, Kıbrıs'ın AB'ne üyeliğinin ancak bir çözümden sonra söz konusu olabileceği, bu yönde bir kararı, BM Fikirler Dizisi'nde de öngörüldüğü üzere adadaki iki halkın ayrı referandumlarla onaylamaları gerektiği, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Avrupa Birliği arasında tam üyelik görüşmelerinin başlatılmasının, Türk tarafınca Kıbrıs'ta müzakere süreci içinde ortaya çıkmış bulunan çözüm çerçeve parametrelerinin bütünüyle ortadan kalkması olarak değerlendirileceği, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin*

⁷⁶ Çiler Eminer, Gülden İlkman, “Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 21 Ocak 1997 Tarihli Kararı”, Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998, s.73.

tek başına Avrupa Birliği üyeliği yolunda atacağı her adımın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile bütünleşme sürecini hızlandıracağını”;

12. *“Türkiye'nin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası camia ile bütünleşmesini sağlayacak gerekli adımları atacağı, Kıbrıs'ı ilgilendiren ve Kıbrıs Türk halkına söz hakkının tanınmadığı her türlü uluslararası toplantıda, Türk heyetlerine KKTC temsilcilerinin de dahil edileceği şeklinde açıklamalarda bulunulmuştur.”⁷⁷*

3.1.3. Lüksemburg Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 1997)

12-13 Aralık 1997 tarihinde Lüksemburg'da yapılan AB Zirvesi'nde sekiz Merkezi-Doğu Avrupa ülkesi ve GKRY ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılmasına karar verilmiştir. Ayrıca gerekli takvim, usul ve destek mekanizmaları belirlenmiştir. Türkiye'ye somut bir üyelik perspektifi sunulmayan ve sadece üyelik stratejisi verilen Lüksemburg Zirvesi'nde Yunanistan ile Türkiye arasında istikrarlı ilişkilerin oluşturulması kararlaştırılmıştır.⁷⁸ Lüksemburg Zirvesi sonrasında varılan noktaya baktığımızda Türkiye cephesinden şu unsurlar göze çarpmaktadır:⁷⁹

Bir kez daha Türkiye'nin tam üyeliğe ehliyeti onaylanmıştır. AB, Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamak amacıyla bir strateji geliştirmiştir. Söz konusu bu stratejide, Ankara Anlaşması'nda öngörülmüş olan olanakların geliştirilmesi, Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi, mali işbirliği ve mevzuat uyumu gibi hususlara yer verilmesi, gelişmelerin düzenli bir biçimde “Kopenhag Kriterleri” ve “AB'nin yayınladığı 29 Nisan 1997 tarihli deklarasyon” çerçevesinde gözden geçirilmesi öngörülmüştür. Tüm bunlara istinaden, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesinin ayrıca ülkemizdeki siyasi ve ekonomik reformların devam etmesinin, Yunanistan ile istikrarlı ilişkilere sahip olunmasına ve Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için BM gözetimindeki müzakerelerin desteklenmesine bağlı olduğu altı çizilerek belirtilmiştir.⁸⁰

⁷⁷ Eminer, İlkman, a. g. e, s.70.

⁷⁸ Karluk, a. g. e, s. 101-106.

⁷⁹ Karluk, a. g. e, s. 101-106.

⁸⁰ <http://makdis.pau.edu.tr/TR-AB.htm>.

Lüksemburg Zirvesi'nin hemen ertesi günü yani (14 Aralık 1997'de) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından yapılmış olan açıklamada, “*AB'nin Türkiye yönelik yanlı ve ayırımçı tutumu kınanmış, bununla birlikte Türkiye'nin tam üyelik hedefini muhafaza ettiği ve AB ile var olan ortaklık ilişkilerinin sürdürüleceği ancak bu ilişkilerin geliştirilmesinin AB'nin yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlı olacağı vurgulanmıştır. AB'nin mevcut zihniyet ve yaklaşımı değişmedikçe ilişkilerin sözleşme çerçevesi dışındaki konuların ele alınmayacağı belirtilmiştir. Takiben yapılan açıklamalarda, AB ile siyasi diyalogun, ilişkilerin gelişmesine engel olduğu iddia edilen Kıbrıs sorununu, Türk-Yunan ilişkilerini ve insan hakları konusu da dahil olmak üzere Türkiye'nin iç meselelerini bundan böyle kapsamayacağı belirtilmiştir*”.⁸¹

Bu zirve sonrasında, 12 Mart 1998 tarihindeki Avrupa Konferansı'na Türkiye'nin katılmayacağı, AB'nin Lüksemburg Zirvesi'nin sonuç bildirisinde yapmayı üstlendiği, Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesine ve Ankara Anlaşması'nın sağladığı imkanların kullanılmasına yönelik tekliflerinin beklendiği, Gümrük Birliği'nin, Ortaklık Anlaşmalarında öngörüldüğü şekilde sürdürüleceği, açık bir dille ifade edilmiştir. Bu durumda Türkiye-AB ilişkilerinin içinde bulunduğu vaziyetten çıkış yolunun AB'nin gösterecek olduğu siyasi iradenin esas alınacağı bildirilmiştir.⁸²

Lüksemburg Zirvesi sonrasında Kıbrıs Rum Kesimi ile tam üyelik görüşmelerinin 30 Mart 1998 tarihinde başlatılacak olması, Türkiye tarafından kabul edilemez bulunmuştur. Lüksemburg Bildirisi'nde Kıbrıs için özel bir “*Katılım Öncesi Stratejisi*” benimsenmiştir. Söz konusu bu stratejinin unsurları şunlardır:⁸³

- Özellikle idari ve adli kapasitenin güçlendirilmesi, adalet ve içişleri alanlarında hedeflenmiş bazı faaliyetlere katılım,
- Bazı topluluk kurum ve programlarına katılım,
- TAIEX (Technical Assistance Information Exchange Office-TeknikYardım

⁸¹<http://makdis.pau.edu.tr/TR-AB.htm>.

⁸²<http://makdis.pau.edu.tr/TR-AB.htm>.

⁸³ Karluk, a.g.e, s.106-107

Bilgi ve Değişim Bürosu) tarafından sunulan teknik yardımın kullanılması

Türkiye, Zirve'den çıkan kararın 1959-1960 Antlaşmalarını ihlal edici bir nitelik taşıdığını açıklamıştır. 1959 Zürih ve Londra Antlaşmaları (Kıbrıs Antlaşmaları) Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte üye olmadıkları hiçbir ittifaka Kıbrıs'ın üye olamayacağını belirtmiştir. Garantörlük Antlaşması ise, Kıbrıs'ın tümünün ya da bir bölümünün hiçbir ülke ile siyasi ya da ekonomik birliğe gidemeyeceği hükmüne yer vermiştir. Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı başvurusunu kabul etmek ve Zirve sonucu hazırlanan nihai metinde tek taraflı bu başvurunun adada yaşayan iki toplum içinde yararlı olacağını öne süren AB,Kıbrıs'ta iki eşit tarafın bulunduğu gerçeğini görmezden gelmiştir. Bu sebeple de karar kabul edilebilir nitelikte değildir.⁸⁴

Lüksemburg Zirvesi'nin ardından AB Komisyonu, 1998'den itibaren her yıl düzenli bir biçimde "*Katılım Öncesi Stratejinin*" bir unsuru olarak Türkiye için ilerleme raporları yayınlamaya başlamıştır. "*Giriş*", "*üyelik ölçütleri*", "*katılım ortaklığı ile ilgili değerlendirme*" ve "*sonuç*" olmak üzere dört bölümden oluşan söz konusu bu raporların en uzun bölümleri "*üyelik ölçütleri*" bölümüdür. Bu bölüm ise üç ana başlıktan oluşmuştur: "*güçlendirilmiş siyasi diyalog ve siyasi ölçütler*", "*ekonomik ölçütler*" ve "*üyelikten kaynaklanan yükümlülükler*". Türkiye için hazırlanan raporlarda da bir yıllık süreç bu başlıklarla incelenerek değerlendirmeler yapılmıştır.⁸⁵

3.1.4. Türkiye İçin Yayınlanan 1998-2003 Yılı İlerleme Raporlarının Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Türkiye-AB ilişkileri sürecindeki ilk ilerleme niteliği taşıyan 1998 yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir: "*Türkiye, 1974'ten beri Kuzey Kıbrıs'ı işgal etmektedir ve yaklaşık 35 000 kişilik askeri güç bulundurmaktadır. 1983 yılında adanın bu bölümü bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Türkiye dışında hiçbir ülke tarafından tanınmamaktadır*".⁸⁶Bir

⁸⁴ Karluk, a.g.e,s.106-107

⁸⁵ <http://www.ab.gov.tr>

⁸⁶ <http://www.ab.gov.tr>

dizi Birleşmiş Milletler (BM) kararında Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye tarafından işgali ve uluslararası antlaşmaların ihlal edilerek tek taraflı "*bağımsız cumhuriyet*" ilanı kınanmıştır.

Rauf Denктаş ve Başbakan Süleyman Demirel, Kuzey Kıbrıs'ın aşamalı olarak Türkiye'ye katılmasıyla ilgili ortaklık deklarasyonu yayınlamışlardır. Bu deklarasyonda Avrupa Birliği'nin Kıbrıs ile katılım müzakerelerini başlatmasının tarihi bir hata olduğu açıklanmıştır. Bu sonuca şu cümle ile varılmıştır. "*Kıbrıs Rum Yönetiminin tek taraflı olarak AB üyeliğine yönelik her adımı KKTC ve Türkiye arasındaki birleşme sürecini hızlandıracaktır.*"⁸⁷ ifadesinin altı çizilmiştir. Bu raporda ayrıca, Kuzey Kıbrıs ve Türkiye arasında ekonomik, finansal birleşmeyle güvenlik, savunma ve dış politikada alanlarında kısmi birleşmeyi sağlamak amacıyla gerekli olan kanunların tartışılacağı Ortaklık Anlaşması'nın imzalandığı vurgulanmıştır.

AB Komisyonu, Türkiye tarafından alınan tedbirlerin, Avrupa Birliği'nde yer alan tüm devletlerce imzalanan uluslararası anlaşmalarla uyummadığı görüşünü de belirttiği raporda, BM Genel Sekreterliği tarafından yürütülen (BM Güvenlik Konseyi'nce ve AB tarafından onaylanan) arabuluculuk görevinin ilgili taraflarca aktif olarak desteklenmesi gerektiği de ifade edilmiştir. Bu açıklamayla AB, çözüm için doğrudan destekte bulunmayacağını ve sürece müdahil olmayacağını açıklamıştır. Bununla beraber AB, çözümün kendi bir biçimde gerçekleşmesini de Türkiye'den açık bir dille istemiştir.⁸⁸

Raporda ayrıca AB Komisyonu, Türkiye'den (Kıbrıs Türklerinin garantörü olarak) AB kararlarında belirtildiği gibi iki bölge, iki topluluk ve federasyon kurulması doğrultusunda yardım beklediğini bildirmiştir.⁸⁹

⁸⁷ <http://www.ab.gov.tr>

⁸⁸ Bahadır Bumin Özarslan, "*Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu*", İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, s. 163.

⁸⁹ <http://www.ab.gov.tr>

3.1.5. Helsinki Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (10-11 Aralık 1999)

10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de yapılmış olan "Avrupa Konseyi Zirvesi", AB-Türkiye ilişkilerinde bir açılım sağlayarak, önemli bir ilerlemenin önünü açmıştır. Türkiye'nin aday ülke niteliğinin resmileştirildiği "Helsinki Zirvesi", bunun yanı sıra Kıbrıs sorunu konusunda da kritik kararların alındığı bir zirve olmuştur.⁹⁰

Helsinki Zirvesi'nde, Kıbrıs'ta bir çözüme ulaşılamasa bile söz konusu bu durumun (Güney) Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğine engel teşkil etmediği belirtilmiştir. AB, Helsinki'de: "Kıbrıs konusunda siyasi bir çözümün Avrupa Birliği'ne katılımı kolaylaştıracağı belirtilerek, buna rağmen taraflar arasında katılım müzakerelerinin sonuçlanmasından önce bir çözüme ulaşılamaması halinde, Kıbrıs'ın katılımına ilişkin kararını, bir önkoşul olarak değerlendirmeksizin vereceğini ancak söz konusu kararı verirken tüm ilgili faktörleri de dikkate alacağını" vurgulamıştır.⁹¹ Helsinki Zirve Bildirisi'nin Kıbrıs ve Türkiye ile ilgili en önemli maddeleri: 4, 9 ve 12. maddelerdir. Özellikle 4. madde de Avrupa Konseyi, Türkiye'nin AB üyeliğiyle ilgili görüşü bildirmiştir.⁹²

"Madde 4: Avrupa Konseyi, halen 13 aday devleti tek bir çerçevede içine alan katılım sürecinin kapsayıcı niteliğini yeniden teyit eder. Aday devletler katılım sürecine eşit bir temelde katılmaktadır. Bu devletler Avrupa Birliği'nin antlaşmalarla belirlenmiş değerlerini ve amaçlarını paylaşmak zorundadır. Bu bağlamda Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi uyarınca anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözülmesi ilkesini vurgular ve aday devletleri, her türlü sınır sorunlarının ve ilgili diğer konuların çözümlenmesi için her türlü çabayı göstermeye davet eder."

Kıbrıs'a ilişkin 9(a) ve 9(b) paragrafları önemlidir ve bir ön şart oluşturup oluşturmadığı konusu Türkiye'de çok tartışılmıştır. Söz konusu 9. madde şöyledir.

⁹⁰ Palabıyık, Yıldız, a. g. e, s.81

⁹¹ <http://oldweb.ikv.org.tr/pdfs/helsinkizirvesonuc-tr.pdf>.

⁹² Karluk, a. g. e, s.109-110.

“Madde 9(a): AB Konseyi, 3 Aralık'ta New York'ta başlatılan, Kıbrıs sorununun kapsamlı bir şekilde çözümüne yönelik görüşmeleri memnuniyetle karşılamakta ve BM Genel Sekreteri'nin bu sürecin başarılı bir şekilde sonuçlanmasına yönelik çabalarını desteklemektedir.”

“Madde 9(b): AB Konseyi, siyasi çözümün Kıbrıs'ın AB'ye katılımını kolaylaştıracağını vurgulamaktadır. Katılım müzakerelerinin tamamlanmasına kadar herhangi bir çözüme ulaşılamamış olması durumunda Konsey, katılım konusunda bu ön şarta bağlı olmaksızın bir karar verecektir ve bu durumda ilgili tüm faktörleri dikkate alacaktır”⁹³.

“Madde 12: AB Konseyi, Komisyon'un ilerleme raporunda belirttiği gibi, Türkiye 'de son zamanda kaydedilen olumlu gelişmeleri ve Türkiye 'nin Kopenhag Kriterlerine uymak için başlattığı reformları devam ettirme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere uygulanan aynı kriterler temelinde, Birliğe katılmaya yönelmiş aday bir devlettir. Mevcut Avrupa stratejisine dayanarak, Türkiye, diğer aday ülkeler gibi, yapılacak reformların teşvik edilmesi ve desteklenmesi için bir katılım öncesi stratejisinden yararlanacaktır”⁹⁴.

Bu maddelerin içinde yer almış olan Helsinki kararlarının Türk hükümetince hiç bir itiraza gerek kalmaksızın adeta bir memnuniyet çerçevesinde karşılanması, Kıbrıs'ta taviz verilmiş olan düşünceleri de tekrar gündeme getirmiştir. AB'nin Kıbrıs sorununu Türkiye'nin önüne bir şart olarak koyma eğilimi, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde de devam etmiştir.⁹⁵

3.1.6. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu (8 Mart 2001)

AB'ye üye olmaya hazırlanan ülkelere yerine getirilmesi gereken hususların ve AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin önceliklerin belirlendiği, ayrıca bu yöndeki mali yardım araçlarının tek bir düzen içinde toplandığı belgeye KOB adı verilmiştir. AB'nin 2000 yılının Aralık ayında hazırladığı ve 8 Mart

⁹³Karlık, a. g. e, s. 110.

⁹⁴Nesrin Demir, "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 15, Sayı:1, Yıl:2005, Sf:362

⁹⁵ Bilimler Dergisi, Cilt: 15, Sayı:1, Yıl:2005, Sf:362.

2001’de onayladığı “Katılım Ortaklığı Belgesi’nde, kısa vadede yapılması gerekenler arasında “*Türkiye’nin siyasi diyalog çerçevesi içerisinde BM Genel Sekreteri’nin Kıbrıs sorununu çözüme ulaştırma yolundaki çabalarını şiddetle desteklemesi*”⁹⁶ de yer almıştır.

Türkiye’nin AB üyeliği yolunda kaydettiği gelişmeler hakkında ileriye yönelik çalışmaların öncelik alanlarını, bu önceliklerin uygulanmasında Türkiye’ye sağlanacak mali imkanları ve bu yardıma ilişkin koşulları tek bir çerçeve altında toplamayı amaçlayan Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) ile Türk-Yunan ilişkilerinin Kıbrıs boyutu BM’ye havale edilmiştir. Helsinki Sonuçlar Bildirisi’ne uygun olarak, siyasi diyalog bağlamında, bildirinin 9a maddesine değinildiği gibi, BM Genel Sekreteri’nin Kıbrıs sorununa kapsamlı çözüm bulma sürecini başarılı sonuca bağlamaya ilişkin çabalarının güçlüce desteklenmesi talep edilmiştir.⁹⁷

AB Konseyi, Türkiye’nin “*derinleştirilmiş siyasi diyalog*” kriterine uygun olarak reformlarına devam etmesini ayrıca Helsinki Sonuç Bildirisi’nin 4 ve 9a paragraflarında yer alan hususlara da ağırlık vererek katılım öncesi stratejisinden yararlanacağını vurgulamıştır. Bu nedenle AB, Türkiye’yi Kıbrıs sorununun çözümünü amaçlayan sürece destek vermesi konusunda uyarmıştır.

Katılım Ortaklığı Belgesi’nin öncelikli hedefleri, kısa ve orta vadeli olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Kısa vadede sıralanan hususlar, Türkiye’nin 2001 yılına kadar tamamlaması gereken koşullar veya somut olarak ileriye götürecek adımlar atması beklentisinin yer almış olduğu maddeleri içermektedir. Orta vadede sıralananlar ise şöyle belirlenmiştir: tamamlanması bir yıldan fazla sürebilecek olan ve ancak imkanlar ölçüsünde çalışmaları 2001 yılı içinde başlatılması beklenenler olacaktır.

Kısa vadeli öncelikler başlığı altında “*genişletilmiş siyasi diyalog ve siyasi kriterler*” bölümünde Türkiye’den BM’nin çabalarına destek vermesi istenmiştir.⁹⁸

⁹⁶Özarslan, a. g. e, s. 178.

⁹⁷ <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der6667m5.pdf>

⁹⁸ Türkiye: 2000 Katılım Ortaklığı, <http://www.abgs.gov.tr>

KOB içerisinde, hala hazırda bulunan sınır sorunları ve yine buna bağlı konuların çözümüne yönelik“*ilkeler ve orta vadeli öncelikler*” etrafında“*güçlendirilmiş siyasi diyalog ve siyasi kriterler*” doğrultusunda yer almış, Özellikle katılım sürecine dair yansımalarla ilgili olarak ve aynı zamanda Helsinki Zirvesi sonuçlarına da atıfta bulunularak; meselelerin 2004'e kadar çözümlenmemesi durumunda Uluslararası Adalet Divanı'na gidilmesinin önerisi sunulmuştur.⁹⁹

⁹⁹ Türkiye: 2000 Katılım Ortaklığı, <http://www.abgs.gov.tr>

4. TÜRKİYE'DE YENİ HÜKÜMETVE KKTC'DE SON YAŞANANLAR

4.1. Kopenhag Zirvesi'nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 2002)

12 ve 13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleşmiş olan ve adeta bir Kıbrıs Zirvesi'ne dönüşen Kopenhag Zirvesi'nde (Güney) Kıbrıs, Slovenya, Estonya, Litvanya, Letonya, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın AB'ye üye olarak alınmasına karar verilmiştir.¹⁰⁰

Türkiye'ye müzakerelere başlama tarihi verilmeyen bu zirvede, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne de, 28 Şubat'a kadar Annan Planı çerçevesinde Rumlarla anlaşmaları durumunda Kıbrıs devletine entegre olarak AB'ye girebilecekleri ifade edilmiştir. Bu anlayışı Komisyon, 30 Haziran 1993 tarihinde de belirtmiştir.¹⁰¹

Avrupa'da süregelen anlaşmazlık ve bölünmüşlüğe son vermek amacıyla 1993'te Kopenhag Konseyi bir süreç başlatmıştır. (Güney) Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya Çek Cumhuriyeti, Estonya ve Macaristan ile bu sürecin tamamlanmasında tarihi ve benzeri görülmemiş bir dönüm noktasına gelindiği açıkça gösterilmiştir. Bu Konsey'de AB, 2004 yılında gerçekleşecek olan üyeliklerle ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalar şöyledir: *"Birlik, bu ülkelerin 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla üye olmalarını beklemektedir. Bu başarı, Avrupa halklarının ortak bir kararlılıkla kıtamızda barış, demokrasi, istikrar ve refahın itici gücü haline gelen Avrupa Birliğinde bir araya geldiğini kanıtlamaktadır. Dayanışma ilkesine dayanan bir Birliğin tam üyeleri olarak bu ülkeler Avrupa projesinin daha da gelişmesinde rol oynayacaklardır"*.¹⁰²

Kıbrıs ile katılım müzakereleri tamamlandığı için Kıbrıs, Avrupa Birliği'ne yeni bir üye devlet olarak kabul edilecekti. Ancak Avrupa Birliği'ne, birleşmiş bir Kıbrıs'ın katılımı yönündeki güçlü tercihini Avrupa Konseyi tekrar dile getirmiştir. Böylelikle Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin vermiş olduğu

¹⁰⁰Rıdvan Karluk, "Bölünmüş Kıbrıs'ın AB Üyeliği AB'yi Böler mi?", Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s. 266.

¹⁰¹ Karluk, a.g.e, s. 266.

¹⁰² "Kopenhag Zirve Sonuçları", <http://www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf>.

tavsiyeler esasına bağlı kalarak, Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin 28 Şubat 2003'e kadar Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulabilmek için müzakerelere devam etme kararlılığını içtenlikle karşılamıştır. Tavsiyelerin ilerideki haftalarda çözüm sağlanabilmesi adına Avrupa Konseyi, tarifsiz bir imkan sunduğuna inanarak Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarının yöneticilerini bu imkanı kullanmaya çağırmıştır.¹⁰³

Birlik öncelikle, Katılım Antlaşması'nda yer alması konusundaki arzusunu yineleyerek, çözüm koşullarının AB'nin kurulduğu temel ilkelere uygun vaziyette ve çözüm halinde Konsey'in, Komisyon önerileri temelinde oybirliği ile Kıbrıs Türk toplumuyla ilgili olarak AB'ye katılım koşullarının düzenlenmesi hususunda karar beyan edeceğini ifade etmiştir. Avrupa Konseyi, beklenen çözümün sağlanamaması halinde, Komisyon'un tavsiyeleri esas alınarak AB müktesebatının Ada'nın kuzey kısmında uygulanmaya geçilmesinin oybirliği ile askıya alınmasına karar vermiştir. Bu durum ek olarak ayrıca Konsey, Komisyon'u Kıbrıs Hükümeti ile danışma halinde, Kıbrıs'ın kuzey kısmının ekonomik kalkınmasının desteklenebilmesi ve Birliğe yakınlaştırılmasının yollarını araştırmaya davet etmiştir.¹⁰⁴

Söz konusu bu zirvede de, Kıbrıs'ın kuzeyi için ayrımcılık sürdürülmüştür. Zirve Bildirisi'nin 12. paragrafındaki "*Kıbrıs Hükümeti*" ifadesi ile KKTC hükümetini bir tarafa bırakarak, (Güney) Kıbrıs hükümetini muhatap alan AB, uluslararası hukuku çiğnemiştir.¹⁰⁵

4.2. Selanik Zirve Bildirisi'nde Kıbrıs Sorunu (19-20 Haziran 2003)

AB Dönem Başkanlığı'nın İtalya'ya Yunanistan tarafından devredilmiş olduğu Avrupa Konseyi, 19 ve 20 Haziran 2003'te Selanik'te gerçekleşmiştir. Selanik Zirvesi'nde aday ülkelerin gözlemci olarak katıldıkları, Türkiye'yi Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül temsil etmek adına orada bulunmuştur. Selanik Zirve'sinde aday ülkelerin üyelik kararları ele alınarak, yeni üyelerle ilgili bazı geçici önlemlere de yer verilmiştir. Zirve'de

¹⁰³ "Kopenhag Zirve Sonuçları", <http://www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf>.

¹⁰⁴ "Kopenhag Zirve Sonuçları", <http://www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf>.

¹⁰⁵ Bilal Şimşir, "AB-AKP ve Kıbrıs", Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.257.

*“Kıbrıs’ın AB’ye katılımının, şimdiden iki toplum arasındaki sorunun genel anlamda çözümüne yönelik uygun şartları yarattığı ve AB’nin BM Genel Sekreteri’nin çabalarını desteklediği ifade edilmiştir. Kıbrıslı Türk ve Rumlar arasındaki temas ve iletişimi engelleyen kısıtlamaların yumuşamasının olumlu olduğu, iki toplumun AB üyesi bir adada beraber yaşayabileceklerinin kanıtlandığı belirtilmiş, bununla birlikte bu gelişmenin sorunun genel anlamda çözümü için yeterli olmadığı vurgulanmıştır”.*¹⁰⁶

Söz konusu bu neden ile başta Türkiye ve Kıbrıslı Türk yetkililer olmak üzere tüm taraflar BM Genel Sekreteri’nin tavsiyeleri esasına dayanarak müzakerelere tekrar başlamak için davet edilmiştir. Selanik Zirve Bildirisi’nin ekindeki Protokol 10’a göre AB, Kıbrıs’ı tam üyeliğe kabul ederken, müktesebatın Kıbrıs’ın her iki tarafında uygulanamayacağını karara bağlamıştır. Böylece Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde müktesebat müzakere edilememiştir. Yaşanan bütün bu olumsuz gelişmelerle Selanik Zirvesi’nde AB, bölünmüş bir Kıbrıs’ı tanımıştır.¹⁰⁷

4.3. Brüksel Zirvesi’nde Kıbrıs Sorunu (12-13 Aralık 2003)- (25-26 Mart 2004)

25-26 Mart 2004 tarihinde gerçekleşen Brüksel Zirvesi’nde Kıbrıs’ın bir bütün olarak AB’ye girmesi konusuna değinilmiştir. Bu nedenle yapılan açıklamalarda (Güney) Kıbrıs’ın 1 Mayıs 2004’te Birliğe katılmasına kadar adada adil ve kalıcı bir çözüm istendiği belirtilmiştir. Ancak bu çabalar, GKRY’nin olumsuz tutumu sonucunda başarısız olmuştur. Bu zirvede yapılan açıklamalar şöyledir: *“AB Konseyi, Yunanistan ve Türkiye hükümetlerinin de katıldığı müzakere sürecinin başarısı için tüm tarafları kesin taahhütlerini sürdürmeleri konusunda teşvik etmektedir. Konsey, birleşik bir Kıbrıs’ın AB’ye katılımı doğrultusundaki güçlü tercihini yinelemekte ve çözümün koşullarına AB’nin üzerine kurulduğu temel ilkelere uygun olarak uyum sağlamaya hazır olduğunu teyit etmektedir”.*¹⁰⁸

Zirve sonucunda yayınlanan bildiride AB Konseyi’nin, BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından yürütülen çalışmaları önemseydiği vurgulanarak, Kıbrıs

¹⁰⁶ Karluk, a. g. e, s. 139.

¹⁰⁷ Karluk, a. g. e, s. 139.

¹⁰⁸ Karluk, a. g. e, s. 138.

sorununu kapsamlı bir çözüme ulaştırarak tarafların tarihsel fırsatı yakalamalarına yardımcı olmayı amaçlayan çabaların güçlü bir şekilde desteklenmeye devam edildiğinin de altı çizilmiştir.¹⁰⁹

4.4. Annan Planı Öncesi Gelişmeler, Planın Hazırlanışı ve İçeriği

2000’li yılların başında AB ve ABD’nin telkinleriyle uluslararası kamuoyunun ilgisi tekrardan Kıbrıs sorununun çözümü için yönelmiştir. Kofi Annan’ın (BM Genel Sekreteri) nin daveti üzerine 16 Ocak 2002 tarihinde Kıbrıs’ın kuzey ve güney kesimi arasında doğrudan görüşmeler başladı. Bu görüşmelerin birinci turu 19 Şubat 2002 tarihinde, ikinci turu 1-27 Mart tarihinde, üçüncü turu 9-29 Nisan tarihinde, dördüncü turu 7 Mayıs-2 Temmuz 2002 tarihlerinde ve beşinci turu da 16 Temmuz-2 Ağustos 2002 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Ancak BM ve AB’den gelen baskılara rağmen bu görüşmelerden bir sonuç çıkmamıştır. Bunun üzerine Kofi Annan çözüme yönelik taslak sunmaya yönelmiştir.¹¹⁰

Kofi Annan imzalı plan, 11 Kasım 2002’de taraflara sunulmuştur. Plan, taraflara sunulur sunulmaz Avrupa Birliği, harekete geçerek Türkiye üzerinde baskı yapmaya başlamıştır. Söz konusu bu hedef ile, AB ortak dış ve güvenlik politikası temsilcisi Javier Solana Ankara’ya gönderilmiştir. AB hükümetlerinin Aralık ayına kadar hem Kıbrıs, hem de “*Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası*” konularında çözüm elde edebilmesi adına Solana, Türkiye’den adım bekledikleri mesajını göndermiştir.¹¹¹

15 Ocak 2004 tarihinde de Avrupa Komisyonu Başkanı Romano Prodi, Türkiye’ye resmi ziyarette bulunmuştur. Bu ziyarette Prodi şunları söylemiştir: “*Reformlar Türkiye’yi AB üyeliğine yaklaştırmıştır. Ancak Kıbrıs sorununun 1 Mayıs 2004 tarihine kadar çözümlenmesi Türkiye açısından bir ön koşul olmamakla*

¹⁰⁹ Karluk, a. g. e, s. 139.

¹¹⁰ Faruk Sönmezoğlu, “*Türk Dış Politikasında Kıbrıs ve Avrupa Birliği*”, Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt 14, sayı:1, 2006, s. 122.

¹¹¹ Bilal Şimşir, “*AB, AKP ve Kıbrıs*”, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.50.

beraber, üyelik sürecini kolaylaştıracaktır"¹¹². Romano Prodi bu açıklamayla, AB'nin Kıbrıs sorununun çözümünü Türkiye'den beklediğini ortaya koymuştur.

5 Şubat 2004'de BM Genel Sekreteri Kofi Annan, barış görüşmelerine tekrardan başlamak için KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ve GKRY lideri Tassos Papadopoulos'u New York'ta buluşmaya davet etmiştir. Taraflar, Kofi Annan'ın bu teklifini kabul etmişlerdir. Böylece Kofi Annan ve tarafları bir araya getiren toplantılar serisi başlamıştır.¹¹³ Bütün bu gelişmeler devam ederken Avrupa Parlamentosu, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'a destek veren raporunu açıklamıştır. New York'ta 10-13 Şubat 2004 tarihleri arasında yapılmış olan görüşmeler, Türk tarafının olumlu ve yapıcı tavrı vasıtası ile başarılı bir şekilde geçmiş ve Ada'daki müzakerelerin yeniden başlamasının yolunu açmıştır. Kıbrıs Türk ve Rum tarafı çözüm sürecine yönelik Kofi Annan'ın önermiş olduğu yöntemi ve takvimi kabul etmişlerdir. New York'ta varılmış olan söz konusu mutabakatla, Kıbrıs Türk ve Rum taraflarının Annan Planı'nın müzakerelerine 19 Şubat 2004 tarihinde Kıbrıs'ta başlayarak 22 Mart 2004 tarihine kadar devam etmeleri kararı alınmıştır.¹¹⁴

Ancak bu tarihe kadar anlaşmaya varılamazsa üzerinde anlaşmaya varılamayan noktalarda 29 Mart 2004 tarihine kadar Türkiye ve Yunanistan'ın da katılımıyla müzakerelere devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu girişimden de sonuç alınamazsa Kofi Annan'ın yeni formüller üretmiş olması ve nihai belgenin eş zamanlı olarak düzenlenecek referandumlar ile Kıbrıs Türk ve Rum halklarının onaylarına sunulması karara bağlanmıştır. Durum böyle olunca 1 Mayıs 2004 tarihinden önce çözüme kavuşturulması ve AB'ye birleşik bir Kıbrıs'ın katılımı amaçlanmıştır.¹¹⁵

19 Şubat 2004'te başlayan müzakereler iki aşamalı olarak 31 Mart 2004 tarihine kadar devam etmiştir. Söz konusu ikinci aşama 24 Mart 2004 tarihinden itibaren İsviçre'de bulunan Bürgenstock kasabasında, Türkiye ve Yunanistan'ın da

¹¹² İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "*Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almanca*", No:183, s.7.

¹¹³ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "*Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almanca*", No:183, s.10.

¹¹⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "*Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almanca*", No:183, s.10

¹¹⁵ "*Kıbrıs Konusundaki Son Gelişmeler*", <http://www.mfa.gov.tr/kibris-konusundaki-son-gelistmeler.tr.mfa>.

katılımları ile yapılmıştır. Dörtlü müzakereler neticesinde taraflar, Kofi Annan ve Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro De Soto ile bir araya gelmişlerdir.¹¹⁶

Bürgenstock görüşmelerini takiben Kofi Annan, tarafların talep ve önerilerini dikkate alarak 5. Annan Planı'nı hazırlamış, şekillendirdiği planın son halini Türk ve Rum tarafına sunmuştur. AB tarafından da desteklenen Annan Planı'nın liderlere sunulmasının ardından BM Genel Sekreteri Kofi Annan yaptığı açıklamada, tarafların bir hafta içinde karar vermelerini istemiştir. *"Kıbrıs'ın tarihle randevusu var. Bu fırsat kaçırılmamalı"* diyen Annan, birleşmiş bir Kıbrıs'ın AB'ye kabul edilebileceğine dikkat çekmiştir. Beş kez değişikliğe uğrayarak 31 Mart 2004 tarihinde İsviçre'de son şeklini almış olan Annan Planı'nın 24 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıs'ın iki kesiminde referanduma sunulmasını, KKTC tarafı gönüllü, Rumlar ise gönülsüz olarak kabul etmişlerdir. 24 Nisan 2004 tarihindeki referandum sonucunda KKTC halkının % 64.90 gibi büyük bir çoğunluğu Annan Planı'na dolayısıyla birleşik bir Kıbrıs'a *"evet"* demiştir. AB'ye alınması kesinleşen ve AB'den yeterince baskı görmeyen (Güney) Kıbrıs'ta ise halk, AB'nin getireceği imkanların Türklerle beraber paylaşılmasını istemediklerinden % 75.83 gibi büyük bir çoğunlukla plana *"hayır"* demişlerdir.¹¹⁷

Referandumdan bir hafta sonra ise GKRY, 1 Mayıs 2004'te AB'ye tam olarak üye olmuştur. Beklentilerin aksine, kuzeyden *"evet"*, güneyden *"hayır"* çıkması sonucunda hayal kırıklığına uğrayan AB'nin genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verhaugen, *"Kendimi Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum"* diyerek, Rumların aslında birleşik bir Kıbrıs istemediğini de kabul ederek itiraf etmiştir. BM bünyesinde yürütülen barış süreciyle beraber tamamen AB takvimine endekslenen Kıbrıs sorunuyla Türkiye ve KKTC üzerindeki baskılar giderek artırılmıştır¹¹⁸.

¹¹⁶ "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almanca", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No:183, s.29.

¹¹⁷Bilal Şimşir, *"AB, AKP ve Kıbrıs"*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.175

¹¹⁸ Şimşir, a.g.e, s.175.

4.5. Garantörlük ve Ada'nın Askersizleştirilmesi

Annan Belgesi'nin ilk versiyonunda, Garantörlük Antlaşması, KKTC yönetiminin düşüncesine uygun olarak genişletilmekteydi. Belgeye göre, Garanti Antlaşması, Kıbrıs'ın öncelikle bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasal düzenini kapsamıştır. Ancak Ek Protokol'ün, Garanti Antlaşması'nın diğer hükümleri üzerinde üstünlüğe haiz olacağı ifade edilmekteydi. Böylece Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkı elinden alınmaktaydı. Ancak düzeltilmiş metinde bu cümle silinmiştir. Söz konusu bu düzeltme ile tek taraflı ve fiili olan garantörlük hakkı, Türkiye'ye tekrardan verilmiştir.¹¹⁹

Kıbrıs Rum Kesimi'nin isteğine uygun olarak Kıbrıs'ta, güvenlik Birleşmiş Milletler tarafından sağlanmıştır. Ortak devlet ile parça devletler, kendi kontrollerinde, polis teşkilatlarına sahip olmuştur. Ayrıca her parça devletten, ortak devlet polisi, eşit sayıda personellerden oluşmuştur.¹²⁰

4.6. Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu

Kıbrıs'taki mülkiyet sorunu; siyasi, hukuki, tarihi, sosyal, ekonomik ve psikolojik boyutları da olan, çok yönlü bir yapıdır. Kıbrıs adasının toprakları incelendiğinde dört ana parçaya ayrıldığı görülür. Bunlar; KKTC ve GKRY'nin sahip olduğu topraklar, Birleşmiş Milletler Barış Gücü tarafından kullanılan topraklar ile İngiliz Üsleri'dir.¹²¹

Kıbrıs sorununun çözümünde önemli noktalardan birisi olan ve %2,8'lik alanı kaplayan İngiliz Üsleri Kıbrıs'taki üçüncü egemen toprak parçasını oluşturmaktadır. Hiçbir çözüm önerisinde tartışılmayan bu topraklar, İngiliz koloni döneminin günümüzdeki uzantısıdır. Bu üsler kendi yasası, mahkemesi, polisi, askeri varlığı ve yönetimiyle tamamen ayrı bir otoritedir. Kıbrıs'ta yaklaşık 7 milyon dönüm arazinin 2,4 milyon dönümü KKTC tarafındadır. Adadaki özel mülkiyet

¹¹⁹Ertan Efeğil, "Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi", Gündoğan Yayınları, Ankara 2003, a. g. e, s. 26-27

¹²⁰ Efeğil, a.g.e, s.31.

¹²¹ Ercüment Tutar, "İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu", Kıbrıs Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 4, Mart 2010, s.13.

durumuna baktığımızda, ara bölge de dahil olmak üzere Türk topraklarının %20 seviyesinde kaldığı görülmektedir.¹²²

Türk tarafının topraklarını belirten bu rakam kağıt üzerinde bir değerdir. Rum Yönetiminin kamulaştırdığı alanlar ve el altından satılan Türk toprakları da göz önüne alındığında, toplam Türk toprağının özel mülkiyet açısından %15’ler civarında veya altında olması ihtimali oldukça yüksektir. KKTC bölgesine baktığımızda ise özel mülkiyetin %75 civarında olduğu, bu özel mülkiyetin ise %23’ünün Türk tapulu olduğu görülmektedir. Mülkiyet sorunu, Kıbrıs’ın uluslararası platformda tartışılan en önemli konularından biridir. AİHM’ne açılmış olan mülkiyet davaları özellikle Türkiye’yi zor durumda bırakmaktadır.¹²³

4.6.1. Titina Loizidou Davası

19 Mart 1989’te “kadınların eve dönüşü” merasimine katılan Titina Loizidou, Limya Köyü civarında KKTC sınırını geçtikten sonra silahsız askerler tarafından durdurulmuş ardından polis tarafından tutuklanmış ve BM Barış Gücü’ne teslim edilmiştir.¹²⁴

Bu olayların ardından Temmuz 1989’da Titina Loizidou, AİHM’ne müracaat ederek; kötü muamele, kanunsuz tutuklama, konut hakkını ihlal ve mülkiyet hakkını ihlal gerekçeleriyle Türkiye aleyhine dava açmıştır. AİHM, Loizidou Davası esnasında “Bir devletin (yasal veya hukuka aykırı olarak) ülke sınırları dışında belirli bir bölgeyi denetim altına alan askeri birliklerinin hareketinin sonuçlarından da sorumlu olacağı” şeklinde ürettiği içtihat ile Türkiye’yi bu davada tazminat ödemeye mahkum etmiştir.¹²⁵

Söz konusu kararda, Türkiye’nin Kıbrıs’ın kuzeyinde, bütün ana ulaşım ve iletişim yollarının Türk askerinin denetiminde olduğu ayrıca etkin ve fiili kontrol sahibi olduğu vurgulanmıştır. Akabinde sorumluluk Türkiye’ye yüklenmiştir. KKTC’nin ise Türkiye’nin yerel bir alt idaresi olduğu ifade edilmiştir. AİHM, 1998

¹²²Tutar, a. g. e, s. 13

¹²³Tutar, a. g. e, s.8

¹²⁴Tutar, a. g. e, s.8

¹²⁵Tutar, a. g. e, s. 15

yılında dört müracaattan (kötü muamele, kanunsuz tutuklama, konut hakkını ihlal, mülkiyet hakkını ihlal) sadece mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.¹²⁶

Sonuç olarak, Titina Loizidou'ya taşınmaz mülkünün kullanım kaybı için Türkiye tarafından emsal sayılmaması koşuluyla gecikme faizleri de dahil olmak üzere 2 Aralık 2003 tarihinde 1,1 milyon Euro ödenmiştir. Bu dava sonucu ödenen tazminat her ne kadar Avrupa Komisyonu'na emsal teşkil etmeyeceği şerhi ile ödenmiş olsa da Kıbrıs politikasının önemli bir kırılma noktasıdır. Bu ödeme ile artık “*toplu takas*” ve “*kapsamlı çözüm sonrası tazminat*” politikasından vazgeçilmiş, bireysel çözümlere yeşil ışık yakılmıştır.¹²⁷

4.6.2. Myra-Xenides Arestis Davası

Myra-Xenides Arestis AİHM'ne yapmış olduğu müracaatında 1971-1974 yılları arasında, Maraş bölgesi Ayios Memnon kentinde yaşamış olan; evinin bulunmakta olduğu arazi üzerinde bir dükkan, bir daireye üç evin olunmuş olduğu, bu evlerden birisinde ailesi ile beraber ikamet ettiğini belirtmiştir. Bu malların yarı payının kendisine, diğer yarısının da kardeşine ait olduğunu, ayrıca Mağusa'daki bir arsanın 5/48 hissesine sahip olduğunu, bu kapsamda; konut hakkının, taşınmaz malların kullanma hakkının ihlal edildiğini ve Ortodoks dinine mensup Kıbrıslı Rumlara karşı Türkiye'nin ayrımcılık uyguladığını iddia etmiştir.¹²⁸

Türkiye, 2000 yılında mahkemenin talebi üzerine göndermiş olduğu görüşte, mülkün Türk Müslüman Dini Vakfı'nın (Evkaf) defterlerinde vakıf malı olarak görülmüş olduğu, vakıf mallarının; kişilere devrini kesinlikle mümkün olmadığını, davacının gerçek tapu kaydını ibraz edemediğini ve Türkiye'nin de KKTC tapu kayıtları üzerinde söz hakkının bulunmadığını belirtmiştir. AİHM, bu davayı diğer davalara da emsal teşkil edebilecek bir pilot dava olarak incelemiş, 6 Nisan 2005 tarihinde aldığı kararla Arestis'in davasının görüşülebilir bulunduğunu

¹²⁶Tutar, a. g. e, s. 15

¹²⁷ Tutar, a. g. e, s. 15.

¹²⁸ Tutar, a. g. e, s. 15.

ilan etmiş ve KKTC Mal Tazmin Komisyonu'nun gerekli kriterleri yerine getirdiği takdirde bunun iç hukuk yolu olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir.¹²⁹

Bu dava vakıf malları ve Kapalı Maraş konusunda önemli bir kırılma noktasıdır. Vakıf mallarını savunabilecek belgeler AİHM'ne sunulamamıştır. Bu sorgulanması ve düzeltilmesi gereken ciddi bir aksalıktır. Kapalı Maraş farklı bir statüye konumlandırılarak dağıtımı yapılmamıştır. Bu nedenle bütün çözüm arayışlarında en önemli koz olarak hala elde tutulmaktadır.¹³⁰

4.6.3. Orams Davası

Kıbrıs'ta mülkiyet konusuyla ilgili olarak yakın tarihte meydana gelen bir diğer gelişme de İngiliz vatandaşları David Charles Orams ve Lynda Elizabeth Orams çiftinin, 2002 yılının Mart ayında Girne Lapta'da bulunan 1,227 m² alana sahip olan bir araziye, satın almaları ve üzerindeki yarım inşaatı geliştirerek villaya dönüştürmeleri ve kendi ifadelerine göre 160,000 Sterlin tutarında ilave harcama yapmalarıyla ilgili olarak açılan davadır. GKRY vatandaşı Meletis Apostolides, Orams çiftinin satın aldığı taşınmazın kendisine ait olduğu iddiasıyla, 2004 yılında GKRY Lefkoşa Kaza Mahkemesi'ne müracaat etmiş ve Orams çifti aleyhine dava açmıştır. Müracaatında "Kendi arazisi üzerinde inşa edilmiş olan villa, havuz ve çitlerin yıkılmasını, taşınmazın tasarrufunun derhal geri verilmesini ayrıca mülke müdahale ettikleri için tazminat ödenmesini ve kullanım için de 12,500 KL tazminat verilmesini talep etmiştir.¹³¹

Mahkeme, 9 Kasım 2004 tarihinde Oramsların gıyabında aldığı kararda, yapılan villanın, havuzun ve evin çevresindeki duvarın yıkılmasına, tazminata ve malı sahibine teslim etmedikleri her ay için 500 KL ceza ödemelerine karar vermiştir. Oramslar duruşmaya katılmadıkları için 20 Aralık 2004 tarihli duruşmada haklarında tutuklama emri çıkartılmıştır. Orams davasının sonuçları ve yansımaları oldukça ilginç bir seyir izlemiştir. Rum kesimi, kuzeyde egemenlik erki kullanma yetkisine sahip değildir, ancak kendi mahkemelerinin kararlarıyla, adeta bu erki

¹²⁹ Tutar, a. g. e, s. 15.

¹³⁰ Tutar, a. g. e, s. 13-18

¹³¹ Tutar, a. g. e, s. 13-18.

dolaylı olarak ve kısmen kullanabilme kabiliyeti kazanmıştır. KKTC üzerinde; hukuki, ekonomik ve sosyal sonuçlar yaratabilecek girişimlerde bulunma hakkı elde etmiştir.¹³²

Mülkiyet davaları ile ilgili olarak yaşanan önemli gelişme ise AİHM'in, Myra-Xsenides Arestis davasıyla ilgili kararında yer almış olan hükümler çerçevesinde KKTC yasaları esasına bağlı kalarak “*Taşınmaz Mal Komisyonu*” nun kurulmuş olmasıdır.¹³³

AİHM, Kıbrıs'ın kuzeyinde faaliyet göstermiş olan Taşınmaz Mal Komisyonu'nu (TMK), Kıbrıslı Rumların istekleri hususunda etkin iç hukuk yolu biçiminde duyurmuştur. AİHM'ye başvuru da bulunabilmek için iç hukuk yolları tüketilmeden yapılamaz karar gereği bundan sonra Kıbrıslı Rumlar mülkiyet hususunda, TMK'ya başvurmadan önce AİHM'ye başvuramayacaklardır. TMK'yı oluşturmuş olan kanunların ve TMK'nın fiili işleyiş şeklinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve AİHM içtihadı ile uyumlu olduğu görüşüne AİHM, 2005'te şekillenmiş olan karar ile varmıştır. Söz konusu bu karar, 1990'lı yılların başlarından bu yana Kıbrıslı Rumlar cephesinden Ankara'ya yönelik Strazbourg Mahkemesi'nin gündemine taşınmıştır. Ayrıca 1500'den fazla dava başvurusuna ilişkin bir emsal niteliği oluşturmuştur. Bir diğer ifade ile, AİHM gündeminde uzun yıllardır bekleyen dava başvuruları, henüz iç hukuk yolları tüketilmediği gerekçesi gösterilerek bundan sonra kabul edilemez duyurusu yapılmıştır.¹³⁴

¹³² Ercüment Tutar, “*İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu*”, Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:4, Mart 2010, s:13-18.

¹³³ “*Taşınmaz Mal Komisyonu'nun Kuruluşu*”. Haber:Kayhan Karaca.

¹³⁴ Tutar, a. g. e, s. 13-18

5. AKP İKTİDARI VE KKTC İLİŞKİLERİ (2002-2015)

Kıbrıs Rumlarının tutumu sebebiyle Annan Planı'nın başarısız olması, Kıbrıs Rum Kesimi'nin uluslararası alanda eleştirilmesine neden oldu. Fakat yine de Kıbrıs Rumlarının 1 Mayıs 2004'te AB'ye tam üye olmasını engel olmadı.¹³⁵ AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş 10 ülke ile 16 Nisan 2003'te Atina'da Katılım Antlaşmaları imzalanmış ve 10 aday ülke 2004'te AB üyesi olmuşlardır. Bu bağlamda beşinci genişleme sonrasında AB üyelerinin sayısı 25'e ulaşmıştır. AB Dönem Başkanı İrlanda'nın başkenti Dublin'de gerçekleşen törenlerle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Letonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya AB'nin yeni üyeleri olmuşlardır.¹³⁶

Dublin'de yapılan törende AB Hükümet ve Devlet Başkanlarının haricinde Bulgaristan, Romanya ve Türkiye de yer almıştır. Genişleme ile birlikte AB'nin üye devlet sayısı 25'e, resmi dil sayısı 20'ye yükselmiştir. 2004'te Birliğe katılan ülkeler arasında, en yüksek kişi başına gelire sahip ülkeler GKRY ve Slovenya, en düşük gelirli ülke ise Letonya olmuştur.¹³⁷

24 Nisan 2004'te gerçekleşen referandum sonuçlarının yarattığı hayal kırıklığından sonra, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, uluslararası toplumu Kıbrıs Türklerinin izolasyonuna yol açan olumsuzlukları kaldırmaya çağırmıştır. Annan, 26 sayfalık raporunda Kıbrıs sorunu ile ilgili şu konulara değinmiştir: *"Kıbrıs'taki oylamanın ardından Kıbrıs Türklerinin durumu, Güvenlik Konseyi de dahil uluslararası toplumun dikkatini çekmelidir, çünkü verdikleri olumlu oy, onlara baskı ve tecrit uygulama nedenini ortadan kaldırmıştır"*.¹³⁸ *"Konsey üyelerinin adanın yeniden birleşmesi hedefinin devamı için, Kıbrıs Türklerini ve Türkiye'yi cesaretlendirmeleri gerektiğine inanıyorum. Konsey üyelerinin ikili ilişkilerde ve uluslararası kuruluşlarda Kıbrıs Türklerini etkileyen 1983 tarihli ve 541 sayılı ve 1984 tarihli ve 550 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarıyla getirilen*

¹³⁵ Serdar Palabıyık, Ali Yıldız, "Avrupa Birliği", ODTÜ Yayıncılık, Ankara, s.94.

¹³⁶ Rıdvan Karluk, "Bölünmüş Kıbrıs'ın AB Üyeliği AB'yi Böler mi?", Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, a. g. e, s.20.

¹³⁷ Karluk, a. g. e, s.20.

¹³⁸ "Türk'e övgü, Rum'a öfke", <http://www.millivet.com.tr/>

sınırlama ve engellerin ortadan kaldırılmasında bütün devletlere öncülük edeceklerini ümit ediyorum” demiştir. Bu demeçte Kofi Annan, uluslararası toplumun Kıbrıs Türk toplumuna yönelik politikaları üzerine yeniden düşünmeye ve yeniden formüle etmeye teşvik etmiştir.¹³⁹

“Ambargoların kaldırılması, tanınma ve ayrılmaya yardımcı olma amacıyla değil, yeniden birleşme hedefine olumlu katkıda bulunmak için yapılmalıdır. Tanınma, Güvenlik Konseyi kararlarına açık biçimde aykırıdır ve birleşme hedefine ters düşer. Kıbrıslı Türkler, çözüme giden tek yolun Kıbrıs’ta birleşme olduğunu da göz ardı etmemelidir ve birleşme azimlerini ikiye katlayarak, Rumlarla uzlaşmak için her fırsatı değerlendirmelidirler.” şeklinde açıklama yapılan raporda ayrıca, “Kıbrıs Rumlarının kararına saygı duyulmalıdır, fakat “hayır” oyları, çözüm gayretleri içerisinde büyük bir engel ve geriye doğru atılmış bir adım olmuştur. Önümüzdeki dönemde kullandıkları oyun sonuçları hususunda tekrardan düşünmeyi isteyebilirler. Eğer Kıbrıs sorununu iki toplumlu ve iki bölgeci bir federasyon esasına dayanarak çözmeye hala isteklilerse, o zaman bunu sadece kelimeler ile değil, fiilen de ortaya koymaları gerekir.” Açıklamaları ile Rumların uzlaşmacı olmayan tavırlarını eleştirmiştir.¹⁴⁰

5.1. Türkiye İçin Yayınlanan 2004 Yılı İlerleme Raporu’nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

2004'te yayınlanan ilerleme raporundaki en önemli konu Türkiye’den Ankara Antlaşması’nı, GKRY’yi de içine alacak şekilde genişletmesinin istenmesidir¹⁴¹. Raporunda ayrıca şunlar yer almıştır: “1999 yılından beri Kıbrıs konusu AB-Türkiye ilişkilerim egemen olmaktadır. Bu konu, Türk yetkililerle geçmiş yıllardan beri farklı düzeylerde politik diyaloglar geliştirilmesi amacıyla, tartışılmıştır. Türk hükümeti bu süreçte Kıbrıs problemine etkili bir çözüm bulmak için aktif ve yapıcı bir çaba göstermiştir” Bu açıklamanın ardından Türkiye’nin Annan Planı’nı desteklediği belirtilerek, rapora şöyle devam edilmiştir.”*BM Genel*

⁵ Mensur Akgün ve diğerleri “A Promise to Keep Time to The International Isolation of The Turkish Cypriots”, ForeignPolicy Analysis Series - 7 (Haziran 2008) s. 11.

¹⁴⁰ Akgün vd., s. 11

¹⁴¹ “2004 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”, Güncel Haber Özel Sayı, No:3, Kasım 2004, s.5.

Sekreteri'nin daveti üzerine Türkiye Başbakanı, 2004'te Kıbrıs'ın her iki kesiminin temsilcileri ile Bürgenstock'taki toplantıya katılmıştır". Türkiye'nin Kıbrıslı Türklere çağrıda bulunarak referandum sürecinde olumlu bir rol oynadığı da raporda yer almıştır. Ancak Kıbrıslı Rumların tutumuyla bu çabanın sonuçsuz kaldığı da vurgulanmıştır.

Raporda, GKRY'nin AB üyesi olması konusuna da konuşulmuştur. 1 Mayıs 2004'te, adanın ayrılmış bir parçası olarak Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB üyesi olduğu belirtilmiştir. Aynı zaman da "2004 yılı Mayıs ayında Türkiye, Gümrük Birliği Antlaşması'na Kıbrıs dışında tüm AB ülkelerini dahil eden kararnameyi yayımladı. Ancak 2 Ekim 'de Gümrük Birliği ticaret listesine Kıbrıs 'ı da ekleyen yeni bir kararname yayımlandı. 17-18 Haziran 2004 tarihlerinde Avrupa Konseyi Türkiye'yi, Birlik ve 25 ülke adına Avrupa Komisyonu ile Ankara Antlaşması'ndaki şartları göz önüne alarak, görüşmeleri tamamlamaya davet etti. Komisyon, daha sonra Türk yetkililere bu antlaşmanın uyumluluğu için gerekli olan taslak protokolü ilettiler"¹⁴² açıklamaları ile 2004'te Kıbrıs ile ilgili gelişmeler de raporda yer almıştır.

Türkiye, GKRY'nin üyeliği ile birlikte çeşitli açıklamalarda bulunmuştur.¹⁴³ Bu açıklamalarda, GKRY'nin tüm adanın temsilcisi olduğunun kabul edilmediği vurgulanarak, Rum bandıralı uçaklara ve gemilere limanlar ve havaalanları açılmamaya devam edilmiştir. Aynı zamanda kamuoyunu rahatlatmak maksadı ile Kıbrıs Rum bayraklı uçaklara ve gemilere limanların ve havaalanlarının açılmasının ön koşulunun Kıbrıs Türkleri üzerindeki izolasyonun kaldırılması olduğu resmen bildirilmiştir.¹⁴⁴

AB'nin genişlemeden sorumlu Komisyon üyesi Olli Rehn yapmış olduğu konuşmada, Türkiye'nin söz konusu önerisinin BM şemsiyesi altında ilgili taraflar arasında ilerideki müzakereler için bir temel oluşturduğunu belirterek, Türkiye'yi (Güney) Kıbrıs uçakları ve gemileri üzerindeki yasağın kaldırılması taahhüdünü

¹⁴²"2004 Yılı İlerleme", Raporu", <http://www.ikv.org.tr>

¹⁴³"2004 Yılı İlerleme Raporu", <http://www.ikv.org.tr>

¹⁴⁴ Akgün vd., s. 14.

verdiği 29 Temmuz 2005 tarihli protokolün hükümlerini yerine getirmeye çağırmıştır.¹⁴⁵

Olli Rehn yaptığı bir diğer açıklamada ise, AB Konseyi'ne doğrudan ticaret tüzüğüne onaylanması çağrısında bulunmuştur. Fakat bu konuşmanın ardından mali yardım, doğrudan ticaret tüzüğünden ayrı olarak onaylanmıştır. Türkiye'nin liman ve havaalanlarını Rum Kesimi'ne açmasını, KKTC ile AB arasındaki doğrudan ticaretin bir ön koşulu olarak değerlendiren mali yardımın doğrudan ticaret tüzüğünden ayrı olarak kabul edilmesini, GKRY memnuniyetle karşılamıştır. Fakat KKTC bu karara tepki göstermiştir. Türkiye ise bu olumsuz gelişmenin ardından değerlendirmesini yapmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül yapmış olduğu açıklamada, Türkiye'nin AB'den asıl beklentisinin, mali yardımla birlikte doğrudan ticaretin de sağlanması olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁶ KKTC'nin AB ile doğrudan ticaret beklentisini elde edememesi ve GKRY'nin AB üyeliği ile ekonomik gücünün artması iki kesim arasındaki ekonomik dengesizliğin daha da artmasına sebep olmuştur.

5.2. Brüksel Zirvesi ve Sonrasındaki Gelişmeler: Türkiye'nin Kıbrıs Deklarasyonu ve AB'nin Karşı Deklarasyonu

17 Aralık 2004'te Brüksel Zirvesi ile AB, Türkiye ile 3 Ekim 2005 tarihinde tam üyelik müzakerelerine başlama kararı alırken, yayınladığı sonuç metniyle, Kıbrıs sorununu 19. paragrafta karar altına almıştır. AB Konseyi, birliğe 10 yeni devletin katıldığı göz önünde bulundurarak, Türkiye'nin Ankara Antlaşması'nın uyarlanmasına dair protokolü imzalama kararını memnuniyetle karşılamıştır. AB Konseyi, bu sebep ile *“Türk hükümetinin, müzakerelere fiilen başlamadan önce ve Avrupa Birliği'nin mevcut üyeliğine dair uygulamalar üzerinde anlaşmaya varılarak sonuçlandırıldıktan sonra, Ankara Antlaşması'nın uyarlanmasına ilişkin protokolü imzalamaya hazır olduğu”* şeklinde Türkiye tarafından yapılan beyandan da

¹⁴⁵ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanca, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.17.

¹⁴⁶ Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanca, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.17.

memnuniyet duyduğunu belirtmiştir. Bu açıklamanın ardından (Güney) Kıbrıs ile “*Uyum Protokolü*” imzalamamız istenmiştir.¹⁴⁷

Onay yazısı, Zirve Bildirgesi'nin 19. paragrafına eklenmiş ve Devlet Bakanı Beşir Atalay tarafından imzalanmıştır. Söz konusu metin şöyledir: “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, AB ile mevcut üyelik perspektifi açısından zaruri olan değişikliklerin tamamlanması ve bu konuda uzlaşmaya varılmasının ardından, katılım müzakerelerinin başlamasından önce Ankara Anlaşması'nın gerektirdiği ek protokolü imzalamaya hazır olduğunu teyit eder*”. Devlet Bakanı Beşir Atalay tarafından imzalanan bu onay yazısı ile Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, bu protokolün 3 Ekim 2005'ten önce sonuçlandırılacağını taahhüt etmiştir.¹⁴⁸

Türkiye'nin 3 Ekim 2005 tarihinde AB ile üyelik müzakerelerine başlamış olmasının önkoşulu olan protokol, Ankara Anlaşması'na Rum Yönetimi'nin de taraf olmasını öngörmektedir. İlişkilerinin temelini ise Gümrük Birliği ve Türkiye-AB oluşturmuştur. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, bakanının parafını kabul ederken, konsey toplantısında yapmış olduğu görüşmede şu sözleri tutanağa geçirmiştir: “*19. paragraf, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda siyasi ve hukuksal pozisyonlarında bir değişiklik anlamına gelmemektedir. Türkiye bunun bir tanıma anlamına gelmediğini kaydeder, Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs Türklerini temsil etmediğini de belirtir*” demiştir.¹⁴⁹

Bu süreçte 25 Şubat 2005'te Avrupa Parlamentosu doğrudan ticaret tüzüklerinin ve KKTC'ye yönelik mali yardımın hemen onaylanmasını öngörmüş olan karar tasarısını 250'ye karşı 254 oy ile reddetmiştir. Protokol metnine mutabakatını bildiren mektubu Türkiye, 29 Mart 2005'te Brüksel'e göndermiştir. AB üyesi ülkelerin Brüksel'deki daimi temsilcilerinden oluşmakta olan COREPER tarafından, protokol metni 10 Haziran 2005'te kabul edilmiştir.¹⁵⁰ Lüksemburg'da toplanmış olan AB Dışişleri Bakanları, Ankara Antlaşması'nı Güney Kıbrıs'ı da içine

¹⁴⁷ Rıdvan Karluk, “*Bölünmüş Kıbrıs'ın AB Üyeliği AB'yi Böler mi?*”, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, (Ed: Oğuz Kaymakçı) Nobel Yayın Dağıtım, 1.baskı, Ankara, Şubat 2005, s. 261

¹⁴⁸ Karluk, a.g.e, s. 261.

¹⁴⁹ Karluk, a.g.e, s.261.

¹⁵⁰ Rıdvan Karluk, “*Avrupa Birliği ve Türkiye*”, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007, s.716.

alacak bir biçimde genişleten Ek Protokol'ü 13 Haziran 2005 tarihinde onaylamış ve imzalanmak üzere Ankara'ya gönderilmesini kararlaştırmıştır. Protokol'ün imzalanması, 3 Ekim 2005'te müzakerelerin başlatılabilmesi için AB tarafından bir ön şart olarak öne sürülmüştür.¹⁵¹

Ek Protokol'ün imzalanmasının ardından, GKRY'nin fiilen tanınması anlamına gelebileceği kaygısıyla imza sürecinin hangi biçimde gerçekleştirileceği hususu taraflar arasında bir müddet mesele halini almıştır. Ankara Antlaşması'nda öngörülmüş olan, Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'ni GKRY de dahil olmak üzere 10 yeni AB üyesini kapsayacak şekilde genişletmiştir. Ek Protokol, 29 Temmuz 2005 tarihinde Brüksel'de imzalanmıştır. Türkiye ile AB Dönem Başkanı İngiltere arasında mektup bildirim ile yürütülmüş olan imza sürecini, imzalı metnin, Türkiye'nin Ek Protokol'ü imzalamasının ardından, GKRY'yi tanıdığı anlamına gelmeyeceğine dair bir bildirin İngiltere'ye verilmesiyle tamamlanarak karara bağlanmıştır.¹⁵²

İngiltere'nin AB gözetimindeki Büyükelçisi John Grant, protokol metnini 25 üye adına imzala atıldıktan sonra, Türkiye'nin AB Daimi Temsilcisi Oğuz Demiralp'a gönderilmesini gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin protokolü imzalarken yapmış olduğu ve Dönem Başkanlığına protokolle beraber göndermiş olduğu; Kıbrıs Bildirisi'nde, GKRY'nin "*Türk hava ve deniz limanlarını kullanamayacağı*" çekincesine yer almıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanıma anlamına gelmediği Ek Protokol'ün imzalanmasının ardından net bir biçimde ifade edilmiştir.¹⁵³

5.3. Türkiye'nin Kıbrıs Sorunuyla İlgili Olarak Ek Protokol'le Beraber Yayınladığı Deklarasyon (25 Temmuz 2005)

Türkiye, 1 Mayıs 2004 tarihinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB üyesi olmasıyla beraber çeşitli baskılar ile karşı karşıya kalmıştır. GKRY'nin tüm adanın temsilcisi olduğu şeklindeki açıklamalara karşı da tepki gösteren Türkiye, Kıbrıs sorununun çözümsüzlüğünü koruduğunu ve bu sorunun dayatmalarla ve baskılarla

¹⁵¹ Karluk, a.g.e, s.716

¹⁵² Karluk, a.g.e, s.715-717.

¹⁵³ Karluk, a.g.e, s.716.

durulmayacağını bildirmek istemiştir. Bu sebep ile imzalanan ek protokol ile birlikte bir deklarasyon yayınlamıştır. Bu deklarasyonda şu açıklamalara yer almıştır:¹⁵⁴

*“Türkiye, Kıbrıs sorununa siyasi bir çözüm bulunması yönündeki kararlılığını muhafaza etmektedir. Bu bağlamdaki tavrını da açıkça ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye, BM Genel Sekreteri'nin iki uçlu yeni bir ortaklık devleti kurulmasını hedeflemiş olan kapsamlı çözüme ulaşma çerçevesindeki gayretlerini de desteklemeye devam edecektir. Adil ve devamlılığı olan bir çözüm, söz konusu bölgede barışa, istikrara ve uyumlu ilişkilerin oluşturulmasına dair önemli bir katkıda bulunacaktır. İş bu protokolde, atıfta bulunmuş olan “Kıbrıs Cumhuriyeti”, 1960 tarihinde kurulmuş olan asıl ortaklık devleti manasına gelmemektedir. Türkiye bu nedenle, Kıbrıs Rum makamlarının, içinde bulunmuş olduğumuz durumda olduğu gibi, Kıbrıs'ta sadece ara bölgenin güneyinde otorite, denetim ve yetki icra etmiş olduğu ve Kıbrıs Türk halkını temsil etmediği şeklindeki tavrını sürdürecektir ve anılmış olan makamların tasarruflarını bu biçimde muameleye tabi tutacaktır. Türkiye bu protokolün imzalanması, onaylanması ve uygulanmasının, protokolde atıfta bulunulan ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’nin herhangi bir biçimde tanınması anlamına gelmediğini ve Türkiye’nin 1960 Garanti, İttifak ve Kuruluş Anlaşmalarından kaynaklanan hak ve mükellefiyetlerini haleldar etmediğini beyan etmektedir. Türkiye, iş bu protokole taraf olmasının KKTC ile mevcut ilişkilerini değiştirmeyeceğini teyit etmektedir. Kapsamlı bir çözüm bulununcaya dek, Türkiye’nin Kıbrıs’a olan tavrı değişmeyecektir. Türkiye, Kıbrıs’ta kapsamlı bir çözüm sonucunda oluşacak yeni ortaklık devleti ile ilişkiler tesis etmeye hazır olduğunu beyan etmektedir.”*¹⁵⁵

Bu Ek Protokol’ün imzalanmasıyla beraber AB tarafından Türkiye’den talep edilen tüm yükümlülükler yerine getirilmiştir. AB Dönem Başkanı İngiltere ve AB Komisyonu da Ek Protokol’ün imzalanmasının ardından, yasal olarak Türkiye’nin Güney Kıbrıs’ı tanıdığı manasına gelmediğini açık bir şekilde ifade etmiştir.¹⁵⁶

21 Eylül 2005'te AB Daimi Temsilciler (COREPER) toplantısında Türkiye’nin Ankara Antlaşması’nı 10 yeni AB üyesi ülkeyi içine alacak bir biçimde

¹⁵⁴ “Türkiye’nin, Ankara Antlaşması’nı Yeni AB Üyelerine Genişleten Ek Protokolü”, 27 Ağustos 2010, <http://www.ikv.gov.tr>

¹⁵⁵ Türkiye’nin, Ankara Antlaşması’nı Yeni AB Üyelerine Genişleten Ek Protokolü”, 27 Ağustos 2010, <http://www.ikv.gov.tr>

¹⁵⁶ “Türkiye’nin, Ankara Antlaşması’nı Yeni AB Üyelerine Genişleten Ek Protokolü” 27 Ağustos 2010, <http://www.ikv.gov.tr>

genişleten Ek Protokol'e ekleyerek bildirdiği, Kıbrıs'a ilişkin deklarasyona verilecek cevap üzerinde anlaşmaya varıldı. Karşı Deklarasyon'da: *“Avrupa Topluluğu ve üye devletleri, Ek Protokol'ün tam ve ayrımcılık yapmaksızın uygulanmasını ve ulaştırma araçlarına getirilen sınırlamalar da dahil olmak üzere malların serbest dolaşımına ilişkin tüm engellerin kaldırılmasını bekler”* ifadesine yer verildi.¹⁵⁷

Bu kararın ardından AB Konseyi, Kıbrıslı Türkleri izolasyondan kurtarmak maksadı ile mali bir yardım (değişiklik) tüzüğü hazırlamıştır. Kıbrıs Türk halkının ekonomik kalkınmasını teşvik etmek maksadı ile mali destek vasıtası oluşturmuş olan ve Avrupa Yeniden Yapılanma Ajansı'na dair 2667/2000 sayılı Konsey Tüzüğü'nü değiştiren 27 Şubat 2006 tarihli ve 389/2006 sayılı Konsey Tüzüğü; yardımın idaresinden Komisyon'un sorumlu olduğunu, ayrıca Avrupa Yeniden Yapılandırma Ajansı'nı Kıbrıs Türk Toplumunun ekonomik kalkınmasını teşvik etme maksadıyla yardımın uygulanmasıyla görevlendirebileceğini belirtmiştir. AB Konseyi nezdinde hazırlanan tüzüğün maddeleri şunlardır:¹⁵⁸

Madde 1: “Söz konusu yardımın verilmesi, Kıbrıs Cumhuriyeti hükümeti dışında herhangi bir kamu kuruluşunun tanınması manasına gelmemektedir. Topluluk, Kıbrıs'ın ekonomik entegrasyonu maksadı ile AB ve iki toplum arasındaki ilişkileri geliştirerek, müktesebata uyum konularına özel önem vererek, Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik kalkınmasını desteklemek yolu ile Kıbrıs'ın birleşmesini kolaylaştırmak adına fayda sağlamaktadır.”

Madde 2: “Söz konusu yardım diğerlerinin yanı sıra, aşağıda sıralanan konuların desteklenmesi maksadı ile kullanılır; özellikle kırsal kalkınma, bölgesel kalkınmaya ve insan kaynaklarının geliştirilmesine dair yeniden yapılandırma da dahil olmak üzere ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi, ulaştırma ve enerji, çevre, iletişim, su temini alanlarında altyapının geliştirilmesi ve yeniden yapılandırılması, uzlaşma, güven oluşturma önlemleri alınması ve sivil topluma destek, Avrupa Birliği'nin siyasi ve hukuki yapısı ile ilgili bilgi sağlanması, insanlar arasındaki iletişimin ve Topluluk burslarının desteklenmesi yöntemi ile Kıbrıs Türk

¹⁵⁷“Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2005 Almanağı”, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 191, s.54-55.

¹⁵⁸“AB Kıbrıs Mali Tüzüğü”, <http://www.abhaber.com>.

toplumunun Avrupa Birliği ile yakınlaştırılması, Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözümün yürürlüğe girmesini takiben müktesebat ile uyumlu yasal metinlerin derhal uygulanabilmesi maksadı ile hazırlanması; Katılım Antlaşması'nın 10 numaralı protokolünün 1.maddesi gereğince, askıya alma uygulamasının kaldırılması durumunda, müktesebatın uygulanması için hazırlık yapılması gerekmektedir.”

Yardım türlerinin neler olduğunu düzenleyen 4. madde de ise şu ifadelere yer verilmiştir:¹⁵⁹

- *“Bu tüzüğe dayanan yardım, diğerlerinin yanı sıra kamu ihaleleri sözleşmelerinin faiz oranı destekleme dahil hibeleri, özel kredileri, kredi garantilerini ve mali yardımı finanse edebilir;”*
- *“Bu tüzüğün hedeflerini yerine getirebilmek için gerekçelendirilmesi durumunda yardımın tamamı bütçeden karşılanabilir;”*
- *“Ayrıca söz konusu yardım, özellikle ön çalışmalar ve karşılaştırmalı çalışmalar, eğitim ve yardımın hazırlanması, değerinin belirlenmesi, yönetilmesi, uygulanması, denetlenmesi, kontrol edilmesi ve değerlendirilmesi gibi faaliyetler ile bilgilendirme ve görünürlük faaliyetlerinin desteklenmesine dair maliyetler ve personelin desteklenmesi, gayrimenkul kiralari ve ekipman tedarikiyle ilgili maliyetleri yerine getirebilmek maksadı ile kullanılabilir.”¹⁶⁰ ifadeleri yer almıştır.*

Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis ve Kıbrıs Cumhurbaşkanı Tassos Papadopoulos, Ekim ayının başlarında başlanan Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri sürecinde alacakları ortak tutumu görüşmüşlerdir. Sürecin bitiminden sonra iki liderde beklenmedik bir karar almıştır. Ayrıca Türkiye'nin AB üyeliğini ek bir koşul istemeksizin destekleyeceklerini ifade etmişlerdir. Çünkü AB ile bağlarını koparmış bir Türkiye'ye karşı AB'yi kullanma şanslarının olmayacağını düşünüyorlardı.¹⁶¹

¹⁵⁹“AB Kıbrıs Mali Tüzüğü”, <http://www.abhaber.com>.

¹⁶⁰“AB Kıbrıs Mali Tüzüğü”, <http://www.abhaber.com>.

¹⁶¹“3 Ekim'de yapılan açıklama”, <http://www.byegm.gov.tr/turkce>

5.4. Avrupa Birliği Tarafından Türkiye'ye Tepki Olarak Yayınlanan Karşı Deklarasyon Metni (21 Eylül 2005)

Türkiye'nin Ek Protokol'ü imza atarken yayınlamış olduğu deklarasyon metnine ait verilen cevap hemen gelmiştir. Türkiye-AB ilişkilerindeki gerilimin artmasına sebep oluşturan tepki ise AB'den gelmiştir. Türkiye'nin yayınlamış olduğu Kıbrıs deklarasyonuna karşı AB, karşı bir deklarasyon yayınlamıştır. Türkiye'nin yapmış olduğu deklarasyonunun tek taraflı olduğunu ayrıca protokol'ün bir parçası halinde olmadığını ve Türkiye'nin Ek Protokol'den sebepli yükümlülükleri üzerinde hukuki bir yükümlülüğünün olmadığını izah edildiği bu tek taraflı deklarasyonda, AB, Türkiye'nin Ek Protokol'ü imzalarken bir deklarasyon yayınlamak ihtiyacını hissetmiş olmasından dolayı üzüntü duyduğunu açıkça vurgulamıştır. AB, yayınladığı söz konusu karşı deklarasyonda şu açıklamaları yapmıştır:¹⁶²

“Topluluk ve üye devletler, Ek Protokol'ün tam olarak, ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını ve ulaştırma araçlarına getirilen sınırlamalar da dahil olmak üzere malların serbest dolaşımına ilişkin tüm engellerin kaldırılmasını beklemektedir. Türkiye, protokolü tüm üye devletlere bütünüyle uygulamalıdır. AB bunu yakından takip edecek ve 2006 yılında tüm uygulamayı değerlendirecektir. Avrupa Topluluğu ve üye devletler, ilgili başlıklarda müzakerelerin başlamasının, Türkiye'nin anlaşmadan doğan yükümlülüklerini tüm üye devletlere karşı yerine getirmesine bağlı olduğunu vurgular. Yükümlülüklerin bütünüyle yerine getirilmemesi müzakerelerin genel seyrini etkileyecektir.” ifadeleri ile AB, Türkiye üzerinde baskı oluşturmayı hedeflemiştir. Ayrıca, *“Avrupa Topluluğu ve üye devletler, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği üyesi olduğunu hatırlatır. Uluslararası hukuk konusu olarak sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıdığını belirtir. Tüm üye devletlerin tanınması katılım sürecinin gerekli bir parçasıdır. Konsey 2006 yılında, tüm bu konulara ilişkin kaydedilecek gelişmelerin takibini temin edecektir.”* şeklindeki ifadeler ile biten bu deklarasyon ile AB, Türkiye'nin yayınladığı deklarasyona sert bir cevap vermiştir.¹⁶³

¹⁶² “AB Konseyi Karşı Deklarasyon Metnini Kabul Etti”, <http://www.ikv.org.tr>

¹⁶³ “AB Konseyi Karşı Deklarasyon Metnini Kabul Etti”, <http://www.ikv.org.tr>

5.5. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Katılım Müzakerelerinin Açılmasına İlişkin Kararı (28 Eylül 2005)

Türkiye ile AB ilişkilerinde yaşanan gelişmelerden birisi de 28 Eylül 2005'te Avrupa Parlamentosu (AP) tarafından onaylanan Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanması kararıdır. Söz konusu bu oylamada AP, Türkiye'nin ilgili altı kanunu yürürlüğe koymuştur. Ayrıca Ankara Antlaşması'nı on yeni üye ülkeyi içinde barındıracak bir biçimde genişleten protokolü de imzalamıştır. 3 Ekim 2005 tarihinde katılım müzakerelerine başlayabilmek için resmi olarak gerekli son şartları yerine getirdiği görüşünde olduğunu açık bir dille ifade etmiştir. 181 red ve 125 çekimser oya karşılık 356 olumlu oy ile açıklanmıştır. Ancak AP, Kıbrıs'a dair Türkiye'nin yayınladığı deklarasyonun, Türkiye'nin Ek Protokol'ün tüm yükümlülüklerini tamamıyla uygulama hususundaki gönüllülüğüne set çektiğini düşürdüğünü açıkça ifade etmiştir. Aynı zamanda Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu, Hristiyan Demokrat grubunun önerisi üzerine, 285 olumsuz oy ve 63 çekimser oya karşı 311 olumlu oyla, Türkiye'nin imzalamış olduğu Ek Protokol'ü oylamayı reddetmiştir.¹⁶⁴

Avrupa Parlamentosu, söz konusu kararında şunları belirtmiştir:“*AP'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanınması yönünde Türk makamlarına çağrıda bulunduğu, Avrupa Parlamentosu'nun ilgili müzakerelerin bir tarafta Türkiye, diğer tarafta 25 AB üyesi devlet arasında gerçekleşecek hükümetler arası müzakereler olduğu ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bu üye ülkelerden biri olduğu gerçeğine Türk makamlarının dikkatini çektiğini ayrıca Avrupa Parlamentosu'nun, Türkiye'nin protokol ile eş zamanlı olarak yayınladığı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanımadığını ifade ettiği deklarasyonu, Türkiye'nin protokolün tüm hükümlerini tamamen uygulama konusundaki gönüllülüğüne gölge düşürdüğü vurgulamıştır*”. AP, Türkiye'nin bu tek taraflı deklarasyonunun protokolün bir parçası olmadığını ve Türkiye'nin protokol

¹⁶⁴“Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2005 Almanağı”, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 191, s.56.

kapsamındaki yükümlülükleri üzerinde yasal etkisinin olmadığını onaylamak üzere TBMM'ye göndermemesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁶⁵

AP'nin söz konusu bu kararında, aynı zamanda Türk limanları ve Türk hava sahasının kullanımı ile ilgili olarak da açıklamalar yapılmıştır. Türk limanlarına erişimi veya Türk hava sahasının kullanılmasına ilişkin, Türk hava limanlarına iniş hakkının reddedilerek, Kıbrıs bandıralı gemiler ve aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti limanlarından gelen gemilere ve Kıbrıs uçaklarına ilişkin kısıtlamaların hala sürmekte olduğu açıklanmıştır. Bu uygulama ile malların serbest dolaşımı ilkesine aykırı olduğu ayrıca Türkiye'nin protokolden bağımsız bir şekilde Ankara Antlaşması ve Gümrük Birliği'ni ihlal ettiği ve bu hususta protokolün tüm hükümlerinin tamamıyla uygulamasına ilişkin Türkiye'ye davette bulunduğu da kararda resmi bir biçimde dile getirmiştir.¹⁶⁶

Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıması dahil olmak üzere Türkiye ve tüm üye ülkeler arasındaki ilişkilerin hızlı bir biçimde normale dönmesinin katılım sürecinin zorunlu bir parçası olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu konuyla bağlantılı olarak, Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımasının hiçbir durumda müzakere konusu olamayacağı açıkça belirtilmiştir. Aksi takdirde bunun müzakere sürecini donduracağı da Türkiye'ye açıklanmıştır. Konsey'e sözünü tutması gerektiği ve Kıbrıs Türk toplumunun yalıtımının sonlandırılması çağrısında bulunularak, Kıbrıs'ın kuzeyine yönelik mali yardım paketi çerçevesinde uzlaşmaya sağlanması ve ticaretin kolaylaştırılmasıyla ilgili düzenlemelerin yapılması hususunda tekrardan gayret gösterilmesi için davet etmiştir.¹⁶⁷

AP'nin bu açıklamaları ile sorunun çözümüne dair çaba harcayan Türkiye ve Kıbrıs Türklerine daha çok ödün vermeleri gerektiği vurgulanırken, Kıbrıslı Rumlar hakkında ise en küçük bir eleştiride dahi bulunulmamıştır. AP'nin Türkiye için aldığı 28 Eylül 2005 tarihli kararın ardından, 3 Ekim 2005'te müzakerelerin

¹⁶⁵ “Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Müzakerelerin Açılmasına İlişkin Kararı”, <http://www.ikv.org.tr>

¹⁶⁶ “Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Müzakerelerin Açılmasına İlişkin Kararı”, <http://www.ikv.org.tr>

¹⁶⁷ “Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Müzakerelerin Açılmasına İlişkin Kararı”, <http://www.ikv.org.tr>

başlaması ile birlikte ilk Türkiye-AB Troyka toplantısı Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Avusturya Dışişleri Bakanı Ursula Plassnik, gelecek dönem başkanı Finlandiya Dışişleri Bakanı Erkki Tuomioja ile Avrupa Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn'in katılımlarıyla gerçekleşmiştir.¹⁶⁸

Söz konusu bu toplantıda Türkiye, ilk defa müzakerelere başlamış olan aday ülke nitelendirmesi ile yerini almıştır. Toplantı gündeminde ağırlıklı olarak Kıbrıs sorunu ele alınmıştır. Gündem konusuna ilave olarak Türkiye'den Gümrük Birliği'ni Güney Kıbrıs'ta dahil yeni üye ülkeleri içerecek şekilde genişleten ek protokolü gecikmeksizin uygulaması istenmiştir. Toplantının akabinde düzenlenen ortak basın toplantısında konuşan Olli Rehn ise Ek Protokol'ün imzalanmasının Türkiye ile müzakerelerin başlatılması için önemli bir şart olduğunu açıkça belirtmiştir. Ayrıca AB'nin katılım müzakerelerini başlatarak verdiği sözü tuttuğunu, Türkiye'den de Ek Protokol'ün tam uygulanmasını beklediklerini konuşmasında vurgulamıştır. Liman ve hava alanlarının açılmasının dikkatle izleneceğini ileten Olli Rehn, bu hususta gereken adımlar atılmadığı takdirde üye ülkelerin veto hakkına başvurabileceği ve müzakere sürecinin olumsuz etkileneceğinin uyarısında bulunmuştur.

5.6. Türkiye İçin Yayınlanan 2005 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

2005 senesinde yayınlanan İlerleme Raporu'nda da Türkiye'nin Kıbrıs sorunundaki tutumu AB tarafından eleştiri konusu olmuştur. Fakat GKRY'nin bu süreçteki tavrı hakkında olumsuz bir açıklama söz konusu olmamıştır. Çünkü GKRY artık AB kurumlarında söz hakkı sahibi olmuştur. 2005 yılı İlerleme Raporu'nda, bir önceki İlerleme Raporu yani 2004 yılında yaşanan gelişmelere vurgu yapılmıştır. Türk hükümetinin BM Genel Sekreteri tarafından sunulan plan sahasında geniş çerçeveli bir çözüm bulunmasına destek verdiği net bir şekilde belirtilmiştir. Fakat, bu çabanın sonuçsuz kalması ile ilgili olarak Rum tarafına hiçbir tepki verilmemiştir.

¹⁶⁸"Türkiye-AB Troykası'nın Gündemini Kıbrıs Oluşturdu", <http://www.ikv.org.tr>

Aksine Türkiye'nin GKRY'nin AB üyeliği sonucunda yayınladığı deklarasyona yönelik eleştiri dahi söz konusu olmamıştır.¹⁶⁹

“25 Temmuz 2005'te, Türkiye'nin, Birliğe yeni katılan 10 ülkenin uyumunu sağlayan, Ek Protokol'ü imzaladığı, aynı zamanda, Türkiye Ek Protokol'ün imzalanmasının Kıbrıs Cumhuriyeti'nin (Kıbrıs Rum Kesiminin) tanınması anlamına gelmeyeceğini açıkladığı, 21 Eylül 2005 tarihinde ise Avrupa Birliği Türkiye'nin açıklamasının tek taraflı olduğunu, protokolde yer almadığını ve protokolde yer alan Türkiye'nin yükümlülüklerini hukuki olarak etkilemediğini bildiren bir deklarasyon yayınladığı hatırlatılarak”, AB bu deklarasyonun tüm üye ülkelerin tanınmasının katılım süreci için önem arz eden bir husus olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, bölge barışına yardımcı maksadı ile, Kıbrıs sorununun kalıcı çözümü için BM Genel Sekreteri'nin çabalarının desteklenmesi gerekliliğinin altını çizmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin, Kıbrıs'ın uluslararası organizasyonlara katılımını veto ettiği de raporda yer bulmuştur.¹⁷⁰

2005 tarihli Türkiye İlerleme Raporu'nun yayınlanmasının ardından 27 Şubat 2006'da KKTC'ye mali yardım doğrudan ticaret tüzüğünden ayrılarak onaylanmıştır. AB üyesi ülkelerin Dışişleri Bakanlarının katıldığı Genel İşler Konseyi'nin kabul ettiği paket, 2004 yılında önerilenden farklı bir biçimde, AB ile KKTC üyeleri arasında doğrudan ticarete izin veren bir tüzük olmaksızın onaylanmıştır. Aynı zamanda söz konusu bu pakette; 259 milyon Euro yerine, 139 milyon Euro'luk bir mali yardımdan bahsedilmiştir. Aradaki 120 milyon Euro'luk farkın, gecikme sebebi ile 2005 yılında bütçenin kullanılamamasından dolayı kaynaklandığı ifade edilmiştir.¹⁷¹

5.7. Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa Yeni Çözüm Önerisi Getirmesi

24 Nisan 2004'te gerçekleşen referandumda bir çözüme ulaşılamaması ve akabinde GKRY'nin 1 Mayıs 2004'te AB'ye tam üye olması ile birlikte, Kıbrıs

¹⁶⁹“2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”, <http://www.ikv.org.tr/>

¹⁷⁰“2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”, <http://www.ikv.org.tr/>

¹⁷¹ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2005 Almanlığı”, No:191, s. 56.

sorununda çözümsüzlük daha da derinleşmiştir. Türkiye ve KKTC'nin her fırsatta çözümsüzlüğü sürdüren taraf olarak gösterilmeye devam edilmesi ile birlikte Türkiye'de yeni girişimlerde bulunmaya gayret edilmiştir. 2004 yılındaki Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, 24 Ocak 2006'da, Kıbrıs'ta çözümsüzlüğü sonlandırmak amacı ile yeni bir eylem planını kamuoyuna yayınlamıştır. Kıbrıs sorununun çözümüne zemin oluşturabilmek maksadıyla uygulanacak önlemleri ve tüm kısıtlamaların karşılıklı kaldırılmasını içeren planda şu ifadeler vurgulanmıştır:

- *Türkiye'nin limanlarını, hava sahasını Rum gemi ve uçaklarına açması,*
- *Kuzey Kıbrıs'ta bulunan limanların ve havaalanlarının, KKTY nezrinde uluslararası uçuş ve dolaşıma açılması,*
- *Ekonomik bir varlık olarak Kuzey Kıbrıs'ın, Gümrük Birliği'ne dahil edilmesi,*
- *Uygulanmakta olan her türlü sportif, sosyal ve kültürel ambargoların Kıbrıs Türklerine kaldırılması,*
- *Kuzey Kıbrıs'ın maruz kaldığı izolasyonu bir parça dahi olsa azaltmayı hedef edinen bu eylem planı, GKRY'nin gayretleri ile başarıya erişememiştir.¹⁷³*

5.8. Uluslararası Kriz Grubu Tarafından 8 Mart 2006 Tarihinde Yayınlanan Türkiye Raporu

Kıbrıs sorununa ilişkin uluslararası alanda yapılan açıklamalar özellikle GKRY'nin 2004'te AB üyesi olması ile birlikte tamamen Türkiye ve KKTC aleyhine bir seyir izlemiştir. Fakat 8 Mart 2006'da yayınlanan Türkiye Raporu'nda Rum yönetiminin bu süreçteki olumsuz tutumuna yönelik gözlemlere de yer verilmiştir. Çünkü daha objektif bir rapor hazırlamak hedeflenmiştir. Uluslararası Kriz Grubu'nun, Kıbrıs sorununa dair yayınladığı raporda Kıbrıs'ın her iki tarafının ve bölgedeki komşularının menfaatleri söz konusu olduğunda en iyi çözümün, Annan Planı'nda belirtilmiş olan "geniş çerçevede Kıbrıs'ı tekrardan birleştirmek

¹⁷² Sema Sezer, "Kıbrıs sorunu ve Türkiye-AB İlişkilerinde Kıbrıs Engeli", Stratejik Öngörü 2023, ASAM 2006, s. 20.

¹⁷³ Sezer, a.g.e, s. 20.

amacı ile çalışmalar yapılması” gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu bu raporda Rum yönetiminin yapmış olduğu Kıbrıs sorunundaki politikası eleştiri konusu olmuştur.

“Başpiskopos Makarios ve Rauf Denktaş arasında 1970’li yıllarda varılan ilk anlaşmada öngörüldüğü şekilde iki kesimli ve iki toplumlu bir federasyon kavramına dayanan, ayrıntılı ve kapsamlı maddelere sahip olan, sıkı bir şekilde örülmüş uzlaşma anlaşmaları içeren ve otuz yıllık müzakerelerin birikimini taşıyan bu planın yeni bir türevi, herkes tarafından kabul edilebilecek tek öneri olarak gözükmektedir. Şu anda bu türden bir anlaşmanın önündeki en önemli engel, Kıbrıs Rum yönetiminin ve özellikle Başkan Papadopoulos ’un politikası ve yaklaşımıdır.”¹⁷⁴

Önemli tespitlerin yer aldığı bu raporda ayrıca Avrupa Parlamentosu; AB, BM, ABD, Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türkler ve Türkiye hakkında da öneriler kısmı yer almıştır. 2004’te BM Genel Sekreteri’nin, AB Bakanlar Konseyi ve ABD Dışişleri Bakanı’nın KKTC’nin izolasyonunun sona erdirilmesine ilişkin çağrıda bulunduğu gündeme getirilmiştir. AB, Kıbrıs’ın vetoları karşısında zor duruma düşse de vermiş olduğu söz yolunda Kuzey Kıbrıs’ın ekonomik gelişmesini ve Avrupa ile bütünleşmesini ilerletmek maksadıyla bilhassa sorumluluğa sahip olduğunun altını çizmiştir. AB Komisyonu’nun, Konsey’in, Parlamento’nun ve diğer üye ülkelerin; Kuzey Kıbrıs için yeni mali fon aracını uygulamaya koyması, söz konusu bu yardımın dağıtılmasını denetlemek amacı ile Komisyon delegasyonunun KKTC’de bir şubesini açması ve AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği’ne dahil etmesi için baskı yapılması gerektiğini iletmiştir.¹⁷⁵ Ayrıca *Kıbrıslı Rumlar hususunda ise şu açıklamalarda bulunmuştur: “Kıbrıslı Rumların temel meselelere odaklanmaları; merkezi bir devletin gerek yerel gerek bölgesel istikrarsızlığı ilelebet devam ettireceğini fark etmeleri ve Kıbrıs ihtilafının 1974’teki hareket kadar 1963 yılında yaşananlardan da kaynaklandığını kabul etmeleri gerekmektedir. Kıbrıslı Rumlar, evlerini terk etmek zorunda kalan ve kayıplarının ardından yas tutan tek tarafın*

¹⁷⁴ “Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası”, 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006, <http://www.crisisgroup.org/regions>

¹⁷⁵ “Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası”, 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006, <http://www.crisisgroup.org/regions>

*kendileri olmadığını kabullenerek 30 sene önce kabul ettikleri iki kesimlilik ve iki toplumluluk ilkelerini hayata geçirmenin avantajlarını tekrar düşünmelidir”.*¹⁷⁶

Raporda KKTC için de çeşitli tespitlere yer verilmiştir. Raporda yer alan konular: mülkiyet konusu, adadaki Türk askeri varlığı ve Gümrük Birliği'nin uygulanması olarak gösterilmektedir. Söz konusu konulara dair şu açıklamalar yapılmıştır: “*Kıbrıslı Türkler, hükümetleri aracılığıyla çözüm bekleyen mülkiyet davaları sorunlarına eğilmeli, yasalarını ve bunların uygulanmasını AB müktesebatı ile uyumlu hale getirmeliler, KKTC, Türkiye’yi askeri varlığını azaltmaya ve son otuz yılda adanın kuzey kesimine göç eden Türk yerleşimcilerin sayısını azaltmaya teşvik etmelidir. Kıbrıs Türk tarafı, kayıp kişiler konusu ve hasar görmüş kültürel anıtların onarılmasıyla ilgili Kıbrıs Rum taleplerine karşı daha fazla anlayış göstermelidir; böylece geçmişten kalan uyuşmazlıkları çözmekte kararlı olduğunu, 1974’teki olaylarda acı çekenlerin sıkıntılarını ve yeniden birleşmenin maliyetlerini azaltmaya istekli olduğunu göstermelidir”.*¹⁷⁷

Türkiye'nin, bir çözüm bulunması hususundaki taahhüdünü teyit etmek amacı ile tek taraflı olarak bir grup güven artırıcı adım atması ve aynı zamanda AB'ye verdiği taahhütlerini yerine getirmesi gerektiği, buna duruma ek olarak Gümrük Birliği'nin, 25 üye ülkenin hepsini de kapsayacak şekilde tam olarak uygulanmasının dahil olduğu ifade edilmiştir. Adanın kuzey kesiminde bulunan 35.000 askerin bir kısmının geri çekilmesi Türkiye'nin güvenlik sahasındaki çıkarlarını tehlikeye düşürmeksizin Kıbrıslı Rumların korkularını gidermekte önemli bir adım olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca adada nüfus sayımı yapılmasının ardından belirli bir sayıda yerleşmecinin ülkelerine geri dönmesi amacıyla taslak bir plan hazırlanması da istenmiştir. Kuzey Kıbrıs'ın uluslararası izolasyonunun kaldırılmasını ve adanın iki tarafındaki ekonomik dengesizliğin giderilmesini hedef

¹⁷⁶ “*Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası*”, 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006.
<http://www.crisisgroup.org/regions>

¹⁷⁷ “*Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası*”, 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006.
<http://www.crisisgroup.org/regions>

edinen söz konusu bu plan GKRY'nin faaliyetleri ile birlikte başarıya ulaşamamıştır.¹⁷⁸

5.9. Brüksel Zirvesi ve Türkiye-AB Uyum Sürecinde Bazı Başlıkların Kıbrıs Sorunu Yüzünden Askıya Alınması (15 Haziran 2006)

3 Ekim 2005'te AB ile Türkiye arasında fiili müzakerelerin başlaması ile birlikte Türkiye-AB ilişkilerinin öncelikli gündem maddesini, GKRY'nin de çabaları ile yine Kıbrıs sorunu oluşturmuştur. 15 Haziran 2006'da devlet ve hükümet başkanları ile birlikte dışişleri bakanlarının da katılmış olduğu Brüksel Zirvesi'nde, Türkiye'nin üyelik süreci ile ilgili görüşler bildirilmiştir. Bu husus üzerinde, Türkiye'den ek protokolden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesi önemle vurgulanmıştır. 15-16 Haziran 2006'da gerçekleşmiş olan Brüksel Zirvesi'nin sonuç bildirisinde; Türkiye ile AB arasında yaşanan gelişmeler ve fiili müzakerelerin başlamasından duyulan memnuniyet açık bir ifade ile dile getirilmiştir. Ortaklık Antlaşması ve Ek Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerin tam olarak yerine getirilmesi hakkında 2006'da değerlendirilme yapılacağı iletilmiştir.

Türkiye'ye reform sürecini hızlandırma, etkili olarak uygulama ve anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü sürecini olumsuz etkileyebilecek herhangi bir davranıştan kaçınması yönünde de, Avrupa Konseyi çağrıda bulunmuştur.¹⁷⁹ Brüksel Zirvesi'nin ardından 29 Haziran 2006'da Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER), Gümrük Birliği başlığında fiili müzakerelerin erteleneceğini belirtmiştir. Bu karara gerekçe olarak ise, Türkiye'nin Gümrük Birliği yükümlülüklerini yerine getirmemesi öncelikli olarak gösterilmiştir. Ayrıca AB üyesi olan Güney Kıbrıs'a limanlarını ve havaalanlarını açmaması sebep olarak sunulmuştur.¹⁸⁰

¹⁷⁸ "Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası", 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006,

<http://www.crisisgroup.org/regions>

¹⁷⁹ "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanağı", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.58.

¹⁸⁰ "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanağı", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.58.

Akabinde 29 Kasım 2006 tarihinde AB Komisyonu, malların serbest dolaşımı önündeki engelleri uygulamaya devam etmekte olan Türkiye'nin Ankara Protokolü'nü tam olarak uygulamadığını belirtmiştir. 11 Aralık 2006 yılındaki Genel İşler Konseyi adına yapılmış olan hazırlıklarda, Türkiye'nin müzakere sürecinde müzakere başlıklarından sekizinin askıya alınmasını tavsiye biçiminde göstermiştir. Bu kararın ardından Olli Rehn şöyle bir açıklamada bulunmuştur: “*Bu bir tren kazası değil, sadece üyelik müzakerelerinin yavaşlamasıdır*”. Bu açıklama aslında Türkiye'nin üyeliği önünde yeni engellerin oluştuğunu da dolaylı bir biçimde ifade etmiştir.¹⁸¹

Bu açıklamalar sonrasında AB Komisyonu, 30 Kasım 2006'da Türkiye için sekiz fasılda müzakerelerin askıya alınmasını tavsiye etmiştir. Komisyon'un söz konusu kararının akabinde AB Dışişleri Bakanları, Komisyon tavsiyesini onayladığını açıklamıştır. Ayrıca Türkiye adına müzakerelerin sekiz başlıkta askıya alınmasına karar vermiştir. Böylelikle malların serbest dolaşımı, yerleşme hakkı, hizmet sunma serbestliği, mali hizmetler, tarım ve balıkçılık ayrıca ulaştırma politikası, gümrük birliği ve dış ilişkiler fasıllarında müzakerelerin açılmaması karar kılınmıştır.¹⁸²

Sekiz başlıkta müzakerelerin askıya alınmasını öngören karar karşısında İngiltere, İtalya ve İsveç askıya alınacak başlık sayısının daha az tutulması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca İngiltere Başbakanı Tony Blair, Birliğin Türkiye'ye yanlış mesaj göndermesinin hata olacağını belirtmiştir. Fakat Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ise Gümrük Birliği Antlaşması'nın yerine getirmemiş olan Türkiye'nin, AB'ye yapılacak başka seçenek bırakmadığını açıklamıştır.¹⁸³ Öte yandan müzakereleri devam eden diğer fasılların geçici olarak kapatılmayacağı da karara bağlanmıştır. 14-15 Aralık 2006'da gerçekleşen AB Liderleri Zirvesi'nde alınacak kararların temelini oluşturan Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nin sonuç bildirisinde: Türkiye'nin ek protokolü uygulaması konusunda 2007, 2008 ve 2009 yıllarında Komisyon'un ilerleme raporlarında görüş bildirmesi istenmiştir. AB içinde

¹⁸¹ Akgün, vd., s. 15.

¹⁸² “*Komisyon çok ileri gitti*”, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006, s. 11.

¹⁸³ “*Komisyon çok ileri gitti*”, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006, s. 11.

Türkiye için üstü kapalı takvim yorumlarına sebep olan bu maddenin yanı sıra sonuç bildirisinde Kıbrıs sorununa BM çatısı altında bir çözüm bulunması ve KKTC'nin izolasyonunun kaldırılmasına ilişkin herhangi bir atıfta bulunulmamıştır. Konsey toplantısında Ankara'nın liman önerisinin somut ve resmi olmaması gerekçesi ile dikkate alınmadığı ifade edilmiştir. Türkiye'den *“iyi komşuluk ilişkilerine, BM ve gerekirse Uluslararası Adalet Divanı kararları çerçevesinde anlaşmazlıkların barışçıl çözümüne bağlı kalması”* istenmiştir.¹⁸⁴

Brüksel Zirvesi'nden sonra AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, Türkiye'nin müzakereler konusunda Birliğin taleplerini karşılama konusunda istekli olduğunu göstermek zorunda olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Komisyon'un önerilerinin, Türkiye tarafından yanlış anlaşılması gerektiğini iletmıştır. Ek olarak Türkiye'nin müzakere sürecini sürdürmesi gerektiğini tavsiye niteliğinde belirtmiştir. AB'nin isteğinin bu doğrultu da olduğu Türkiye'ye açıkça söylenmiştir. Danimarka Başbakanı Anders Fogh Rasmussen de, Kıbrıs hususundaki yükümlülüklerini yerine getirmesi ve reform sürecini hızlandırması adına; AB'nin Türkiye'ye çok net bir mesaj vermesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁸⁵

2006 yılında AB tarafından gelen açıklamalar, Türkiye üzerindeki baskıların daha da arttığını göstermiştir. 4 Eylül 2006'da Camiel Eurlings tarafından hazırlanmış olan Türkiye'nin üyelik sürecine yönelik taslak raporu, Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Söz konusu bu raporda, Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak, Türkiye'den en kısa sürede Kıbrıs ile olan ikili ilişkilerin normalleştirilmesi için somut adımlar atması gerektiği açıkça söylenmiştir.¹⁸⁶

Hemen akabinde 22 Eylül 2006'da Finlandiya Dönem Başkanlığı'nda Kıbrıs için yeni bir plan hazırlanmıştır. Finlandiya Dönem Başkanlığı'nın Türkiye ile yürütülen katılım müzakereleri sürecinin kesintiye uğramasını engellemek maksadı ile hazırlanmış olduğu planda, Türk liman ve havaalanlarının Güney Kıbrıs bandıralı

¹⁸⁴ *“Askı karan değişmedi”*, Cumhuriyet Gazetesi, 12 Aralık 2006, s.11.

¹⁸⁵ *“Komisyon çok ileri gitti”*, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006, s.11.

¹⁸⁶ *“Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanacağı”*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.73.

gemi ve uçaklara açılmasını, Kuzey Kıbrıs üzerindeki izolasyonların kaldırılmasını ve bu kapsamda Mağusa Limanı'nın açılarak Maraş'ın Birleşmiş Milletler'e devredilmesinin gerektiğini açıklamıştır.¹⁸⁷

Dışişleri Bakanlığı öncelikle bu kararı acelecilik olarak gördüğünü belirtmiştir. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Namık Tan, Kıbrıs konusunda AB'nin istediği doğrultuda bir ilerleme kaydedilebilmesi için izolasyonların kaldırılmasının şart olduğunun altını çizmiştir. Ayrıca Namık Tan, *"İzolasyonlar kaldırılmadan limanların açılması gibi bir husus söz konusu olamaz. Bu her vesileyle ve her düzeyde söylenmiştir. Kıbrıs'ta kapsamlı çözümün adresi BM'dir. BM'de yapılacak çalışmalar esastır."* Bu ifade ile çözüm yerinin AB değil BM olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁸

27 Eylül 2006'da de söz konusu plan, Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda 429 kabul, 71 red, 125 çekimser oy ile kabul edilmiştir. Alınan değişiklik tavsiyeleri sonucunda, Kuzey Kıbrıs'a ilişkin izolasyonların kaldırılmasıyla doğrudan ticaret ve mali yardım konularındaki AB taahhütlerinin Güney Kıbrıs tarafından engellendiği yönündeki tavsiye kabul edilmemiştir. 2006'da KKTC'ye yapılması öngörülen mali yardımı düzenleyecek kararların alınması da ileri bir tarihe ertelenmiştir. AB tarafından aday ülkeler ile yapılacak olan mali yardımları düzenlemek ile görevli olan PHARE Komitesi'nin toplantısında, erteleme nedeni olarak KKTC'de bulunan Rum mallarının durumuyla ilgili istişarede bulunulması gösterildi. Toplantıda GKRY, AB tarafından Kıbrıslı Türklere aktarılacak mali yardımın Kuzey Kıbrıs'taki Rumlara ait mal ve mülklerle ilişkilendirilmemesi hususunda garanti talebinde bulunmuştur.¹⁸⁹

2007'nin Ocak ayında AB Dış İlişkiler Konseyi, doğrudan ticaret tüzüğüyle ilgili karar almıştır. Ayrıca Avrupa Komisyonu, Kıbrıs Türk toplumu ile doğrudan ticareti düzenleyen 26 Nisan 2004 tarihli Konsey Tüzüğü önerisinin onaylanması

¹⁸⁷"Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanağı", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.78.

¹⁸⁸"Tan: Diplomasiye fırsat verilmedi", Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006, s.11

¹⁸⁹"Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanağı", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.61.

çalışmalarının başlatılmasına karar vermiştir. Akabinde AB Dönem Başkanı Almanya, doğrudan ticaret tüzüğü'nün uygulanması ile ilgili izlenecek usulü belirlemiştir. Almanya Dönem Başkanlığı, Kuzey Kıbrıs ile doğrudan ticaretin başlatılmasına yönelik tüzüğü'nün uygulanması ile ilgili izlenecek usulü Kuzey Kıbrıs Ad Hoc Grubu'na arz etmiştir. Tüm AB üyelerinin temsilcilerinde oluşan geçici gruba sunulan bu bilgi notunda Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün oy birliği ile hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. GKRY, tüzüğü'nün tüm üye devletlerin onayı alınarak hazırlanması ve adadaki taraflardan birini diğerine karşı avantajlı bir konuma getirmemesi gerektiğini net bir biçimde ifade etmiştir.¹⁹⁰

2007'da Avrupa Parlamentosu Yüksek Temas Grubu'nun "Kuzey Kıbrıs Raporu" Başkanlar Konferansı'nda onaylanmıştır. Söz konusu bu raporda, adanın kuzeyindeki Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonunun somut bir gerçek olduğu; ticaret, kültür ve spor alanlarında yaşanan zorlukların kaynağını oluşturduğu raporda yer almıştır. Sorunların büyük bir kısmının adanın kuzey kesiminin uluslararası alanda tanınmayan bir yönetim altında olması ve Kıbrıs sorununda çözümsüzlüğün sürmesinden kaynaklandığının da altı çizilmiştir. Yüksek Temas Grubu Rapor'da, Türkçe'nin AB'nin resmi dilleri arasına dahil edilmesinin ve KKTC'nin Avrupa Parlamentosu'na gözlemci göndermesinin sorunun çözümüne katkı sağlayacağını tavsiye niteliğinde belirtilmiştir. Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu üyesi Cem Özdemir, bu raporun Başkanlık Konferansı'nda onaylanması sonucunda üzerindeki gizliliğin kalktığını ve aynı zamanda bunun da rapora resmi bir belge niteliği kazandırdığını açıklamıştır. Cem Özdemir, Kıbrıslı Türklere gözlemci statüsü verilmesinin önünde bir engel kalmadığını, ayrıca böyle bir statü verilmesinin KKTC'nin tanınması anlamına da gelmeyeceğini de ifade etmiştir.¹⁹¹

Avrupa Birliği'nin Güney Kıbrıs'ı Türkiye'nin içinde yer almadığı Avrupa Birliği'ne alması sonucunda AB'de KKTC, "Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin etkili kontrolü altında bulunmayan bölge" olarak nitelendirmiştir. Bu yüzden KKTC'de AB müktesebatı uygulamaya alınamamıştır. Ayrıca hukuken bir boşluk da meydana

¹⁹⁰"Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almancağı", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:212, s. 20.

¹⁹¹"Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almancağı", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:212, s. 21

gelmiştir. Bu sebep ile adanın iki tarafı arasındaki ayrışma artarak devamlılığı sürmüştür.¹⁹²

5.10. Birleşmiş Milletlerin Girişimiyle Gerçekleşen 8 Temmuz 2006 Antlaşması

2006 yılı Kıbrıs konusunda yoğun diplomatik görüşmelerin yaşandığı bir yıl olarak görülmüştür. BM, çözüm yönünde hareket etmeleri için Kıbrıs'ın her iki kesimi ile de görüşme yapmıştır. Ayrıca BM Genel Sekreter Yardımcısı İbrahim Gambari'yi bölgeye göndermek için görevlendirmiştir. Bu girişim, Kıbrıslı Rumların çözümü mahveden taraf imajını silmek istemesi ile doğru orantılı olmuştur. Aynı zamanda Kıbrıslı Türklerin uluslararası desteğini arkasına almış, barış planını tekrar gündeme getirme isteği ile de son derece uyuşmuştur.¹⁹³

İbrahim Gambari'nin ziyaretleri, 8 Temmuz Antlaşması olarak da bilinen ortak bir açıklama ile sonuçlanmıştır. Bu antlaşmada taraflar, iki kesimli, iki toplumlu, siyasi eşitliğe dayalı federal bir çözüme bağlılıklarını taahhüt etmişlerdir. Aynı zamanda iki kesimin de karşılıklı suçlamalara son vereceklerini açıkladıkları beş maddelik bir bildiri yayınlanmıştır. Ek olarak Kıbrıs'ın her iki kesimi de görüşmelere kalındığı yerden devam etme hususunda anlaşmaya varmıştır. Bu bağlamda yeni sürecin iki aşamada sürmesi önerilmiştir. Birinci aşamadaki komite, günlük işleyişe dair konuları ele almıştır. İkinci aşamadaki komite ise uzmanlardan oluşan çalışma gruplarına dayanan konuları incelemiştir. Kıbrıslı Rumlar bakımından 8 Temmuz Antlaşması, Annan Planı'nı başlangıç noktası olarak almayan görüşmelere dair yeni bir temel oluşturduğu görülmüştür. Baktığımız zaman aşağıdan yukarıya doğru işleyen bir süreç başlatmayı hedeflediği görülmüştür. Kıbrıslı Türklere göre ise 8 Temmuz süreci, iki devletli çözümü rafa kaldırma riskini içermiştir.¹⁹⁴

¹⁹²"Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almanağı", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:212, s. 21.

¹⁹³"Kıbrıs: Bölünme Sürecini Durdurmak", 190.Avrupa Raporu, International Crisis Group, 10 Ocak

¹⁹⁴"Kıbrıs: Bölünme Sürecini Durdurmak", 190.Avrupa Raporu, International Crisis Group, 10 Ocak 2008, s.5-6.

5.11. Türkiye İçin Yayınlanan 2006 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

2006'da yayınlanan ilerleme raporunda 2005'te imzalanan ek protokole uyum ve deniz ulaşımının sınırlandırılması konuları ile ilgili olarak Türkiye'ye suçlamalar yapılmıştır. Türkiye'nin BM'nin gözetimi altında ve AB'nin belirlediği temellerde Kıbrıs sorununa çözüm bulma sürecini desteklemesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Ankara Antlaşması'na ilişkin imzalanan protokole de uyması gerektiği açıklamaları bu raporda yer almıştır. Bunlara ek olarak AB, 21 Eylül 2005'te yayınladığı deklarasyona atıfta bulunarak, ek protokolde herhangi bir değişiklik yapılmaksızın uygulanmasını ve taşımacılık sınırlamalarının sonlandırılmasını talep etmiştir. Aynı zamanda AB'nin protokolün yürürlüğe girmesini takip edeceğini ve söz konusu bu durumu değerlendireceği ifade etmiştir. AB deklarasyonunun tüm üye ülkelerde uygulanmasının Türkiye'nin katılım süreci için gerekli olduğunu belirtmiş ve şu açıklamalarda bulunmuştur:¹⁹⁵

*“Türkiye, birçok toplantıda, Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulmayı amaçlayan BM çabalarını desteklemeye devam ettiğini bildirmektedir. Türkiye, BM Genel Sekreteri Annan ve Başkan Papadopoulos'un da Şubat ayından sonra Paris'te başlatılan toplantılarda onayladığı gibi, Kıbrıs'ın iki kesimi arasında teknik komitelerin kurulması için desteğini belirtmiştir. Buna rağmen Türkiye, 25 Temmuz 2005'te imzalanan ve katılım görüşmelerini başlatacak olan ek protokole tümüyle uymamaktadır, Kıbrıs bayraklı gemilerin limanlarına girişini engellemeye devam etmektedir. Bu gibi deniz ulaşımını sınırlayan uygulamalar transportun en ekonomik yolunu sekteye uğratmakta, böylelikle serbest mal dolaşımını ve ticaretine bariyer teşkil etmektedir. Bu gibi olaylar Gümrük Birliği Antlaşması'nın ihlali anlamına gelmektedir. Benzer sınırlamalar hava taşımacılığında da söz konusudur”.*¹⁹⁶

Türkiye Dışişleri Bakanı kadar, Başbakanının da, Kıbrıs Türk halkına yönelik sınırlamalar devam ettiği takdirde, ek protokole tam anlamı ile uyulmayacağı çoğu toplantıda açıkça dile getirilmiştir. AB temsilcilerinin Türkiye'ye söz konusu

¹⁹⁵ "2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporu", <http://www.ikv.org.tr>

¹⁹⁶ "2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporu", <http://www.ikv.org.tr>

protokole uymanın Türkiye hükümetinin yasal zorunluluğu olduğunu ve durumun Kıbrıs Türk halkının durumu ile ilişkilendirilmemesi gerektiğini sıklıkla hatırlattıkları vurgulanmıştır. Ayrıca raporda, son olarak Kıbrıs Cumhuriyeti ile (Kıbrıs Rum Kesimi) iki taraflı olarak ilişkilerin normalleştirilmesi ile ilgili herhangi bir ilerleme sağlanmadığı ve Türkiye'nin, iki taraflı silah ve mal kullanımını sağlayan Wassenaar Antlaşması'na katılım gibi, Kıbrıs'ın bütün (Kıbrıs Rum Kesimi) uluslararası organizasyonlara üyeliklerini veto etmeyi sürdürdüğü açıklanmıştır. Aralık ayında AİHM'in, Myra Xenides-Arestis'in Türkiye'ye karşı açtığı dava karara bağlanmıştır. Türkiye'nin "*özel hayatın korunması*" ve "*mülkün korunması*" haklarını ihlal ettiği kararına verilmiştir. Mahkemenin, Türkiye'nin bu gibi konulara bir düzen getirmesi gerektiği ve benzer mağduriyetlerin önlenmesini talep ettiği de tekrar gündeme getirilmiştir.¹⁹⁷

2006'da yayınlanan ilerleme raporunun ardından doğrudan ticaret tüzüğüyle ilgili olarak da çalışmalar yapıldığı görülmüştür. 22 Ocak 2007 yılında AB Dış İlişkiler Konseyi, Doğrudan Ticaret Tüzüğü'yle ilgili bir karar almıştır. AB Dış İlişkiler Konseyi, Avrupa Komisyonu'nun Kıbrıs Türk toplumu ile doğrudan ticareti düzenleyen 26 Nisan 2004 tarihli Konsey Tüzüğü önerisinin onaylanması çalışmalarının başlatılmasına karar verilmiştir. Bu gelişmenin hemen arkasından 28 Şubat 2007 tarihinde AB Dönem Başkanı Almanya, Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün uygulanması ile ilgili izlenecek usulü hemen belirlemiştir. Almanya Dönem Başkanlığı, Kuzey Kıbrıs ile doğrudan ticaretin başlatılmasına dair tüzüğün uygulanması ile ilgili izlenecek usulü Kuzey Kıbrıs Ad Hoc Grubu'na sunmuştur. Gruba sunulan bilgi notunda Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün oybirliği ile hazırlanması gerektiği ayrıca belirtilmiştir. GKRY, tüzüğün adadaki taraflardan birini diğerine karşı avantajlı konuma getirmemesi gerektiğini de vurgulamıştır. Doğrudan Ticaret Tüzüğü ile ilgili bu düzenlemeler yapıldıktan sonra 15 Mart 2007'de AP Yüksek Temas Grubu Kuzey Kıbrıs Raporu, Başkanlar Konferansı'nda onaylanmıştır. Söz konusu bu raporda, adadaki Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonunun somut bir gerçek olduğu; ticaret, kültür ve spor alanlarında yaşanan zorlukların kaynağını oluşturduğu net bir biçimde belirtilmiştir. Sorunların büyük bir çoğunluğunun adanın kuzey

¹⁹⁷"2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporu",<http://www.ikv.org.tr>

kesiminin uluslararası alanda tanınmayan bir yönetim altında olması ve Kıbrıs sorununda çözümsüzlüğün sürmesinden kaynaklandığı da ayrıca ifade edilmiştir.¹⁹⁸

Yüksek Temas Grubu, söz konusu bu raporda, Türkçe'nin AB resmi dilleri arasına dahil edilmesinin ve KKTC'nin Avrupa Parlamentosu'na gözlemci göndermesinin sorunun çözümüne katkı sağlayacağını ifade edilmiştir. AP Yeşiller Grubu Avrupa Özgür İttifakı Grubu üyesi Cem Özdemir, Rapor'un Başkanlık Konferansı'nda onaylanması sonucu üzerindeki gizliliğin kalktığını açıklamıştır. Bunun durumunda söz konusu bu rapora resmi bir belge niteliği kazandırdığını belirtmiştir. Özdemir, Kıbrıslı Türklere gözlemci statüsü verilmesinin önünde demokratik bir engel kalmadığını, ayrıca böyle bir statü verilmesinin KKTC'nin tanınması anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir.¹⁹⁹

5.12. Türkiye İçin Yayınlanan 2007 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

1998'dan beri düzenli olarak yayınlanan ilerleme raporlarının tümünde yer alan Türkiye karşıtı tutum, 2007 yılına gelindiğinde hale devam etmiştir. Söz konu bu belgede de Kıbrıs sorunu Türkiye'nin AB üyeliğinin önüne adeta engel olarak sunulmuştur.

Söz konusu bu raporda, *“Türk hükümetinin, BM'nin himayesinde Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulma konusuna vurgu yapmaya devam ettiği belirtilerek hükümetin, tam bir çözüm bulunması için etkili görüşmelere başlatılmasını desteklemeye devam edeceği umulmuştuk”* cümlesi ifade edilmiştir.²⁰⁰ 8 Temmuz 2006 tarihli antlaşmanın temelini adadaki iki kesim liderleri arasındaki ilişkiler oluşturmuştur.

Türkiye'nin Ortaklık Antlaşması'nın ek protokolüne, uyma yükümlülüğünü yerine getirmemesine ek olarak, 2006 yılının Aralık ayında, AB Konseyi'nin

¹⁹⁸ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, *“Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almancağı”*, No:212, s.13.

¹⁹⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, *“Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almancağı”*, No:212, s.25

²⁰⁰ *“2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”*, <http://www.ikv.org.tr>

Türkiye'nin, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne (Kıbrıs Rum Kesimi) uyguladığı sınırlamaları kaldırmadan, sekiz başlığın görüşmelere açılmayacağını açıklamıştır. Ayrıca hiçbir başlığın geçici olarak kapatılmayacağını bildirmesi de raporda yerini almıştır. AB Konseyi'nin 21 Eylül 2005 tarihli deklarasyonun kapsadığı konular ile ilgili olarak ilerlemenin tekrardan gözden geçirilmesine karar verilmiştir. Bu bağlamda özellikle 2008 ve 2009 yıllarındaki raporlarda bu konunun yer alacağı ve aynı zamanda Türkiye'nin Konsey'in 2006'nın Aralık ayında aldığı karardan bugüne, ek protokole uymaya ilişkin herhangi bir çaba göstermediği de belirtilmiştir.²⁰¹

Kıbrıs Cumhuriyeti ile (Kıbrıs Rum Kesimi) iki taraflı ilişkilerin normalleştirilmesi ile ilgili herhangi bir ilerleme sağlanmadığını açıklamıştır. Türkiye'nin, iki taraflı silah ve mal kullanımını sağlayan Wassenaar Antlaşması'na katılımı gibi, Kıbrıs'ın (Kıbrıs Rum Kesimi) uluslararası organizasyonlara üyeliklerini veto etmeyi sürdürmekte olduğu da ifade etmiştir. Raporun devamında Türkiye'nin Rum kesiminin yapmış olduğu antlaşmalara yönelik olarak gösterdiği tepkiler şu şekilde olmuştur: *"Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin (Kıbrıs Rum Kesimi) Lübnan ile deniz sahanlığında petrol aramasıyla ilgili olarak yaptığı antlaşmaya karşı çıkararak, bu antlaşmanın 1960 yılında imzalanan Garantörlük Antlaşması'na aykırı olduğunu belirtmektedir. Mart ayında da Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin (Kıbrıs Rum Kesiminin) Fransa ile imzaladığı savunma işbirliği antlaşmasını protesto ederek, Garantörlük Antlaşması'na aykırı olduğunu belirtmiştir."*²⁰²

2006'da Kıbrıs ile ilgili olarak yapılan bir çalışmanın sonuçları da açıklanmıştır. BM Kıbrıs Barış Gücü (UNFICYP) tarafından gerçekleştirilen toplumlararası kamuoyu anketinin sonuçlarına göre KKTC vatandaşlarının tamamına yakını kendilerini güvende hissederken, GKRY vatandaşlarının yarısından fazlası Kıbrıs'ta yaşamın güvenli olmadığını net bir biçimde belirtmiştir. GKRY vatandaşları, AB üyeliğini bir güven unsuru, öte yandan Türk askerinin adadaki varlığını ise güvensizlik unsuru olarak nitelendirmişlerdir. Bu araştırmada ayrıca 2003'ten itibaren geçişlerin açılması ile birlikte karşı tarafa sık geçen KKTC vatandaşlarının oranı %45, GKRY vatandaşlarının oranı ise %10 olarak saptanmıştır.

²⁰¹ "2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporu", <http://www.ikv.org.tr>.

²⁰² "2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporu", <http://www.ikv.org.tr>.

Kıbrıs sorununa federal çözüm bulunmasına Kıbrıslı Türklerin %30'u, Kıbrıslı Rumların da %35'i kesinlikle karşı çıktıklarını belirtmişlerdir.²⁰³

5.13. KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ve GKRY Lideri Dimitris Hristofyas Arasındaki Kapsamlı Görüşmeler (15 Mayıs 2008)

2007 yılı GKRY lideri Dimitris Hristofyas ile KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ile kapsamlı müzakereler gerçekleştirdikleri bir yıl olarak görülmüştür. 15 Mayıs 2008'de iki kesimin liderleri, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi ve BM Barış Gücü Misyon Şefi Taye-Brook Zerihoun'un Lefkoşa ara bölgedeki ikametgahında bir araya gelmişlerdir. Bu görüşmede kapsamlı müzakerelere hazırlık amacı ile oluşturulan çalışma gruplarıyla teknik komitelerin faaliyetleri değerlendirilmiştir. Bu görüşmeyi takiben Lefkoşa ara bölgede yeni bir toplantı düzenlenmiştir. Kıbrıslı liderler, Lokmacı'nın ardından Yeşilirmak ve diğer geçiş noktalarının açılması konusunu gündeme getirmişlerdir. Yapılan üçüncü görüşmede ise tek egemenlik ve tek vatandaşlık gibi konular gündemi doldurmuştur. Düzenli müzakere süreci 25 Temmuz 2008'de yapılan görüşme ile devamlılığını sürdürmüştür. Söz konusu bu görüşmede, Kıbrıs sorunu için kapsamlı çözüm müzakerelerinin 3 Eylül 2008 tarihinde başlaması kararı alınmıştır.²⁰⁴

14 Temmuz 2008'de de Alexander Downer, Birleşmiş Milletler Kıbrıs Özel Temsilcisi olarak görev yerini almıştır. Bu görevlendirmenin akabinde KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, Berlin'de BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Ali Talat, görüşmeden sonra yaptığı açıklamada, BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un Kıbrıs sorununun gidişatı ile ilgili son dönemdeki gelişmelerden memnun görüldüğünü açıkça ifade etmiştir. Ek olarak Kıbrıs özel temsilcisinin atanmasının önemini belirtmiştir.²⁰⁵

²⁰³ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almancağı", No:212, s.36.

²⁰⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2008 Almancağı", No:223, s.41.

²⁰⁵ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almancağı", No:212, s.45.

3 Eylül 2008'de başlayan kapsamlı müzakereler KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ile Rum Yönetimi lideri Dimitris Hristofyas ve BM Kıbrıs Özel Danışmanı Alexander Downer'in da katılımı ile Lefkoşa ara bölgede düzenlenmiştir. Görüşmede kapsamlı müzakerelerin prosedürü tasarlanmıştır. Bu bağlamda, liderlerin 11 ve 18 Eylül 2008'de bir araya gelerek kapsamlı müzakerelere başlamaları kararı alınmıştır. İlk olarak yönetim ve güç paylaşımı konularını ele almaları gerektiği net bir biçimde vurgulanmıştır. Bu kararın ardından 11 ve 18 Eylül 2008'de yapılan görüşmelerde yönetim ve güç paylaşımı konusu görüşülmüştür.²⁰⁶

5.14. Türkiye İçin Yayınlanan 2008 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Raporda, Türk hükümetinin BM'nin gözetiminde Kıbrıs probleminin tam anlamı ile çözülmesi için taahhütlerine devam ettiği belirtilmiştir. BM Genel Sekreterliği Arabuluculuk Heyeti gözetiminde, Kıbrıs'ın iki kesiminin liderlerinin yakın tarihte gerçek görüşmelere başlanması olumlu olarak karşılanmıştır.²⁰⁷ Tam anlamı ile bir çözüm bulunacak uygun ortamın sağlanmasına yönelik Türkiye'nin somut adımlar atması gerektiği de açıkça ifade edilmiştir. AB, yayınladığı bu raporda da ek protokol sorununu Türkiye'nin karşısına çıkarmış ve baskısını devam ettirmiştir. Söz konusu husus bu şekilde ifade edilmiştir: *"Konsey kararından rapor hazırlanana kadar geçen sürede Türkiye ek protokole tam olarak uymaya yönelik herhangi bir ilerleme gerçekleştirilememiştir"*.²⁰⁸ *"Türkiye, Kıbrıs'ın her iki kesiminin karşılıklı ilişkilerinin normalleşmesine yönelik herhangi bir ilerleme gerçekleştirilememiştir"*.²⁰⁹ Açıklaması tekrarlanırken *"Türkiye'nin, Kıbrıs'ın birçok uluslararası organizasyonlarla yaptığı katılım antlaşmalarını veto etmeye devam ettiği de belirtilmiştir."*²¹⁰

²⁰⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 Almanagi", No:212, s.52.

²⁰⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2008 Almanagi", No:223, s.55.

²⁰⁸ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2008 Almanagi", No:223, s.64.

²⁰⁹ "2008 Yılı Türkiye İlerleme Raporu", <http://www.ikv.org.tr>.

²¹⁰ "2008 Yılı Türkiye İlerleme Raporu", <http://www.ikv.org.tr>.

Bu raporda da Rum kesimi hakkında en ufak bir eleştiri yapılmadan fedakarlığı yapan Türkiye'den yeni fedakarlık yapması talep edilmiştir. Ayrıca bu süreçte Kıbrıs'ta ekonomik düzenlemeler devamlılık göstermiştir. Bu bağlamda AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konsey Toplantısı Lüksemburg'da düzenlenmiştir. Kıbrıs'ta mal, hizmet, kişilerin Türk ve Rum bölgeleri arasında geçişini düzenleyen Yeşil Hat Tüzüğü'nde değişiklikler yapılmasında karar kılınmıştır. Bu yeni tüzük ile birlikte, KKTC'den güneye giden tarım ürünlerine yönelik gümrük vergisi kaldırılmıştır. Ayrıca kişilerin geçişlerde yanlarında taşıyabilecekleri mal değeri 135 Euro'dan 260 Euro'ya neredeyse %50'lik bir yükselme gerçekleştirilmiştir.²¹¹

Bu gelişmeler yaşanırken, öte yandan KKTC'de 2009'da genel seçimler düzenlenmiştir. Seçim sonucunda 2005'ten bu yana Cumhuriyet Meclisi'nde ana muhalefet partisi olarak yer alan Derviş Eroğlu liderliğindeki Ulusal Birlik Partisi (UBP) geçerli oyların % 44,06'sını alarak sandıktan birinci parti olarak çıkmıştır. Böylelikle 1985'den bugüne süre gelen ve sekizincisi düzenlenen genel seçimler sonucunda meclisteki 50 sandalyenin 26'sını almaya hak kazanan UBP tek başına iktidar olmak adına yeterli çoğunluğa ulaşmıştır. Ferdi Sabit Soyer liderliğindeki Cumhuriyetçi Türk Partisi ise oyların %29,25'ini alarak 15 sandalyeyle mecliste temsil hakkı elde etmiştir.²¹²

5.15. Türkiye İçin Yayınlanan 2009 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Bu ilerleme raporunda da yine 2007 ve 2008'da olduğu gibi raporlardaki benzer ifadelerde tekrar görülmüştür. Türkiye'nin, Kıbrıs sorununa tam çözüm bulunmasına dair, BM'nin arabuluculuğunda Kıbrıs Rum ve Türk kesimlerinin liderleri arasında görüşmelerin başlamasına ilişkin açık destek vermeye devam ettiği ancak 8 Aralık 2008'de Konsey kararlarında belirtildiği gibi, Türkiye'nin devam

²¹¹ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2008 *Almanağı*”, No:223, s.46.

²¹² İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2009 *Almanağı*”, No:226, s.50.

eden görüşmelere aktif desteğinin ve BM temelinde Kıbrıs sorununa kalıcı ve tam bir çözüm bulunması için adımlar atmasının beklendiği net bir biçimde açıklanmıştır.²¹³

AB, 11 Aralık 2006 tarihli Konsey kararları uyarınca, 21 Eylül 2005 tarihli deklarasyon çerçevesindeki konular üzerindeki ilerlemeleri gözden geçirmeye ve takip etmeye devam edeceğini de Türkiye'ye iletmiştir. Daha önce yayınlanan raporlarda yer alan ek protokol açıklamaları 2009'daki raporda da aynen yer almıştır. *"2006 yılı Aralık ayındaki Konsey kararından bu yana, Türkiye Ortaklık Antlaşması'nın ek protokolünün tam anlamıyla uygulanmasına yönelik herhangi bir ilerleme gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca Türkiye, AB'nin tüm çağrularına rağmen, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne (Kıbrıs Rum Kesimi) ait gemilere limanları kapatmıştır. Türkiye'nin bu ek protokoldeki yükümlülüklerini yerine getirmesi ivedilik arz etmektedir"* şeklindeki açıklamalar ile Türkiye için eleştirilerin tekrarlandığı görülmüştür. Kıbrıs'ın her iki kesiminin karşılıklı ilişkilerinin normalleşmesine yönelik herhangi bir ilerlemenin gerçekleştirilemediği ve Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ın birçok uluslararası organizasyonlarla yaptığı üyelik antlaşmalarını veto etmeye devam ettiği belirtilmiştir.²¹⁴

5.16. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye Kararı (10 Şubat 2010)

Kıbrıs sorunu, AB kurumları tarafından özellikle GKRY'nin AB'ye üye olması ile birlikte sürekli taraflı bir tutumla resmi metinlerde yer bulmuştur. Bu önemli metinlerden birisi de 2010 yılı ilerleme raporunun yayınlanmasından önce Avrupa Parlamentosu'nda oylanan Türkiye kararı olmuştur. Bu kararda Türkiye'nin Kıbrıs konusunda yerine getirmesi istenen yükümlülükler kabul görmüştür.²¹⁵

Hollandalı Hıristiyan Demokrat Parlamenter Ria Oomen-Ruijten tarafından kaleme alınan ve 27 Ocak'ta Avrupa Parlamentosu (AP) Dış İlişkiler Komitesi'nde 60 olumlu ve 11 çekimser oyla kabul gören Türkiye Raporu, 10 Şubat tarihinde Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda görüşüldükten sonra yapılan oylama ile

²¹³"2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu", <http://www.ikv.org.tr>.

²¹⁴"2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu", <http://www.ikv.org.tr>.

²¹⁵"10 Şubat 2010'da oylanan Avrupa Parlamentosu Kararı", <http://www.ikv.org.tr>.

birlikte kabul edilmiştir. 27 Ocak tarihinde kabul edilen taslak metinde en çok dikkati çeken husus olan Kıbrıs ile ilgili paragraf nihai metinde de aynen kabul edilmiştir.²¹⁶

Raporda Kıbrıs'la ilgili, Türkiye'nin bir an evvel adadan askerlerini çekmeye başlaması ve KKTC'ye yerleşen Türk vatandaşları sorununu çözmesi gerektiği ifadeleri yer almıştır. Ayrıca Türkiye'den kapalı Maraş bölgesini Rumlara açması talep edilmiştir. Türkiye'nin askerlerini çekmesi ve ilgili vatandaşların sorunlarını çözmesi ile müzakerelere yönelik uygun bir ortam hazırlanmasına katkıda bulunabileceğini de vurgulamıştır. 27 Ocak tarihinde taslak metnin kabulünden hemen önce verilen değişiklik önerileri bağlamında, Kıbrıs paragrafının daha ağır bir hale geldiği açıkça ifade edilmiştir. Nihai metnin kabulünden önce, KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması ile ilgili bir ibarenin metne dahil edilebileceği iddiaları gündemde yer almıştır. Ancak 10 Şubat tarihinde kabul edilen raporda böyle bir ifade belirtilmemiştir. Avrupa Parlamentosu'nun söz konusu bu kararları bağlayıcı bir nitelik arz etmemektedir. Bununla birlikte bu kararın iki önemi dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, bu kararın her ne kadar bağlayıcı olmasa da tavsiye niteliğinde olması, ikinci olarak da, 2009-2014 dönemi için geçen yılın haziran ayında seçilmiş olan Parlamento'nun Türkiye ile ilgili olarak aldığı bir karar olmasıdır.²¹⁷

Tüm bunların yanı sıra, Avrupa Parlamentosu karar alma sürecinde sınırlı yetkiye sahip bir organ olmasına rağmen, AB içindeki önemini kurucu antlaşmalardaki her revizyon ile artırmaktadır. Bu raporda, özellikle Kıbrıslı Rum veya Kıbrıs Rum kökenli bazı parlamenterlerin, raporda Kıbrıs konusu ile ilgili ifadeleri daha da sertleştirmeye yönelik değişiklik tavsiyelerinde bulunmuştur. Ayrıca AB üyeliğini ve Avrupa Parlamentosu'ndaki konumlarını Türkiye'ye baskı uygulama aracı olarak kullanmaya çalıştıkları net bir biçimde görülmektedir.²¹⁸

²¹⁶"10 Şubat 2010'da oylanan Avrupa Parlamentosu Kararı", <http://www.ikv.org.tr>.

²¹⁷"10 Şubat 2010'da oylanan Avrupa Parlamentosu Kararı", <http://www.ikv.org.tr>.

²¹⁸"10 Şubat 2010'da oylanan Avrupa Parlamentosu Kararı", <http://www.ikv.org.tr>.

5.17. Türkiye İçin Yayınlanan 2010 Yılı İlerleme Raporu'nun Kıbrıs Sorunuyla İlgili Bölümleri

Türkiye'nin, BM Genel Sekreteri'nin arabuluculuğu altında iki toplumun liderleriyle görüşmelere devam ettiğinin bildirildiği rapor şöyle devam etmiştir:

*“Müzakere taslağı ve Konsey bildirimlerinde vurgulandığı gibi, BM Güvenlik Konseyi kararları ve AB'nin kuruluş ilkelerine uygun olarak, Türkiye 'den BM çatısı altında Kıbrıs sorununun çözümünü amaçlayan adil, yapıcı, uygulanabilir müzakereleri aktif bir şekilde desteklemesi umulmaktadır. Türkiye'nin kapsamlı çözümler için taahhütlerini yerine getirmesi çok önemlidir. Konsey ve Komisyon'un tekrarlayan çağrularına rağmen Türkiye, 21 Eylül 2005 tarihli Avrupa Komisyonu Bildirisini, 2006 ve 2009 sonuçlarını da içeren Konsey kararlarının belirttiği yükümlülükleri yerine getirmemiştir.”*²¹⁹

Türkiye'nin, ek protokolün ve katılım antlaşmasının belirttiği tüm zorunlulukları yerine getirmediği ve malların serbest dolaşımına ilişkin engelleri kaldırmadığı ifade edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti (Kıbrıs Rum Kesimi) ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesine ilişkin ilerleme kaydedilmediği raporda yer bulmuştur. Bu açıklamalar ile Türkiye üzerinde 2004'ten itibaren kurulan baskı sürdürülmüştür.²²⁰

Söz konusu rapor ayrıca Türkiye'nin, OECD ve Wassenaar Antlaşması'nı (Silah ve mal ticaretine yönelik) içeren Kıbrıs ile ilgili birçok uluslararası üyelikleri veto etmeye devam ettiği, öte yandan Komisyon'un, 21 Eylül 2005 deklarasyonunun ve 2006 Konsey kararlarının kapsadığı konuları yakından ve dikkatli bir şekilde gözlemeye devam ettiği ifade edilmiştir. *“AB, Kıbrıs Cumhuriyeti, hava sahası ve karasularının Türkiye tarafından ihlal edildiğini bildirir.”*²²¹ ifadeleriyle de yine Türkiye eleştirilmiştir.

²¹⁹“10 Şubat 2010'da oylanan Avrupa Parlamentosu Kararı”, <http://www.ikv.org.tr>.

²²⁰“2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”, <http://www.ikv.org.tr>.

²²¹“2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”, <http://www.ikv.org.tr>.

5.18. KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ve GKRY Başkanı Dimitris Hristofyas Arasındaki Görüşmeler (18 Kasım 2010)

2010'da KKTC'de yapılan başkanlık seçimlerini Derviş Eroğlu'nun kazanmasının ardından Kıbrıs'ta meydana gelen diğer bir önemli gelişme ise 18 Kasım 2010 tarihinde başlayan müzakereler olmuştur. New York'taki BM ofisinde bir araya gelen KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ile Kıbrıs Rum Kesimi lideri Dimitris Hristofyas, kritik bir görüşme düzenlemişlerdir. Financial Times'a konuşan fakat adının açıklanmasını istemeyen bir diplomat, *"Bu görüşmelerden de sonuç alınamazsa, bizden bu kadar diyeceğiz"* sözleri ile durumun ciddiyetini net bir biçimde ortaya koymuştur. Aynı diplomat, *"Eğer BM barış sürecinden çekilirse adanın bölünmesi resmi bir nitelik kazanır. Türkiye'de KKTC'nin tanınması için bastırır"* diyerek durumu önemini belirtmiştir. Kıbrıs'taki durumu çıkmaza sokan konulardan birisi de KKTC'deki Rum gayrimenkulleri konusudur. Rum tarafı mülklerin iadesini, Türk tarafı ise bunlara karşı tazminat ödenmesinden yana bir tutum sergilenmesini talep etmektedir.²²² Bu husus iki kesim arasında ciddi görüş ayrılıklarının yaşanmasına sebep yaratmıştır.

Uluslararası Kriz Grubu'ndan Hugh Pope, Türk tarafının eninde sonunda bu mülklerin parasını ödemek zorunda kalacağını, Güney Kıbrıs ve Türkiye'de seçimlerin yaklaşması sebebi ile herhangi bir anlaşmanın yapılmasının da zorlaştığını belirtmektedir. 18 Kasım 2010 tarihi sonrası oluşan hava Türkiye ve AB ilişkileri açısından pek belirleyici olmamıştır. Almanya ve Fransa'nın Türkiye'nin üyelik sürecini oyalamak için Kıbrıs Rum Kesimi'ni öne sürdüğünü söyleyen AB uzmanı Can Baydarol, İngiliz diplomasisinin bu oyunu bozmak için *"Ya anlaşsınız ya da adadaki bölünme kalıcı olabilir"* dediğini ifade etmiştir.²²³

Bu görüşmeden önce KKTC Cumhurbaşkanı, Derviş Eroğlu yaptığı değerlendirmede *"Her görüşme yeni bir umuttur"* cümlesi ile üçlü görüşmeden umutlu olduğunu net bir biçimde belirtmiştir. BM taraflardan karşılıklı özveri ve iyi niyet beklerken Rum tarafının tutumunda yumuşamaya yönelik bir tutum

²²² Mustafa Azizoğlu, *"Rum Oyununa İngiliz Çomağı"*, Newsweek, 2010, s.14.

²²³ Azizoğlu, a.g.e., s.14.

beklememiştir. Ban-Ki Moon önderliğinde Rum lideri Dimitris Hristofyas ile Derviş Eroğlu'nun görüşmeleri adada görev yapan BM Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Temsilcisi Alexander Downer'ın da göreve devam edip etmeyeceği konusunu da belirlemiştir.

Kıbrıs sorununun çözümü için Türk tarafının iyi niyeti sürerken Kıbrıs Rum Kesimi ise çözümü engelleyecek girişimlerde bulunmaya devam etmiştir. Bu girişimlerden birisi de Kıbrıslı Rumlar ve İsrail arasında imzalanan “*münhasır ekonomik alan*” antlaşması olmuştur. İmzalanan bu antlaşma ile Kıbrıslı Rumlar, Türkiye-İsrail gerginliğinden yararlanıp, Ankara'yı çok zor bir duruma düşürecek adım atmışlardır. Akdeniz'e kıyıları bulunan Kıbrıs Rum Kesimi ve İsrail, Türkiye'nin bütün itirazlarına rağmen antlaşmayı imzalamamışlardır. Ayrıca bu antlaşma ile Akdeniz'de Kıbrıs'ın güneyindeki bölüm resmen paylaşılmıştır. İsrail ve Rumlar arasındaki bu antlaşma, İsrail Altyapı Bakanı Uzi Landau ile Kıbrıs Rum Kesimi'nin Dışişleri Bakanı Markos Kyprianu'nun Lefkoşa'da sürdürdükleri bir haftalık müzakere sürecinin ardından imzalanmıştır. “*münhasır ekonomik alan*” antlaşmaları, kıyıda komşu ülkelerin, denizdeki ekonomik bölgeleri belirlemiştir.²²⁴ Ülkelerin kıyılarında iki tür hakları bulunmaktadır.

Karasuları, bir ülkenin sahilden başlayarak kesin egemenlik sahası ilan ettiği deniz alanıdır. Bu hususta BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde üst sınır olarak 12 mil uzunluğu esas kabul görmüştür. Türkiye ise bu mesafeyi kesinlikle kabul etmemektedir. Türkiye'nin gerekçesi, Ege Denizi'nde olduğu gibi, adaların bulunduğu ve iki ülke kıyıları arasındaki mesafenin çok düşük olduğu bölümlerde, 12 millik karasularının uygulanabilir olmadığı tezidir. “*Münhasır ekonomik bölge*” kavramı ise 10 Aralık 1982'deki Deniz Hukuku Konferansı'nda kabul görmüştür. “*Münhasır ekonomik bölge*” kavramı, kıyı devletine, kıyıda başlayarak denize doğru en fazla 200 mil kadar uzanan bölgede çeşitli ekonomik haklar tanıyor. Bu haklar arasında, deniz içi ve altındaki doğal kaynakların aranması ve işletilmesi de önem arz eden konular arasında yer almaktadır. Türkiye, Akdeniz'de tüm ihtilaflar çözülüp, sınırlar resmen belirlenmeden, münhasır ekonomik alan antlaşmalarının

²²⁴ “İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi Akdeniz'i Paylaştı”, Haber: Zeynep Gürcanlı, <http://www.hurriyet.com.tr>.

imzalanamayacağını savunmuştur. Akdeniz'in paylaşılabilmesi için başta Kıbrıs sorununun çözümünü istemiştir. Ayrıca İsrail-Lübnan, İsrail-Filistin ve İsrail-Suriye arasında da kalıcı barış antlaşmaları imzalanması gerektiğini de ifade etmiştir. Rum tarafı ise, kendisini Kıbrıs adasının tek hakimi olarak görmüştür. Akdeniz'in bölüşülmesi konusunda diğer kıyı ülkeleri ile tek taraflı antlaşmalar imzalamıştır.²²⁵

Bu antlaşmanın imzalanmasından önce de Kıbrıs Rum Kesimi, tek taraflı olarak belirlediği "münhasır ekonomik alanında" petrol arama çalışmaları yapmış ve Türkiye bu durumu öğrendiğinde sert bir tepki göstermiştir. O dönemde Türkiye hükümeti, bölgeye savaş gemilerini göndermiştir. Ayrıca Rumlara gerekirse çatışmadan kaçınılmayacağı mesajı verilmekten de kaçınılmamıştır. Daha önce Rum Kesimi, İsrail ile "münhasır ekonomik alan" antlaşması imzalamak için girişimlerde bulunmuş, fakat İsrail o dönemde Türkiye ile ilişkilerini bozmak istemediğinden bu antlaşmayı imzalamamıştır. Fakat günümüzde Türkiye- İsrail arasındaki ilişkilerin gerginliği İsrail için antlaşmayı imzalama fırsatını meydana getirmiştir.²²⁶

Türkiye, antlaşma imzalanmadan önce İsrail'in Ankara Büyükelçisi Levy'yi Dışişleri Bakanlığı'na çağırarak, en üst düzeyde bir uyarıda bulunmuştur. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu diplomatik kaynaklara göre görüşmede şu uyarılarda bulunmuştur: *"Kıbrıs sorunu çözülmeden, Akdeniz'de bu tip antlaşmalar imzalanması uygun değildir. Bu tip adımlar, Kıbrıs sorununun çözümünü de engelleyecek kadar ciddi adımlardır. Sadece Kıbrıs sorunu değil, böylesi antlaşmalar Ortadoğu'daki hassas dengeyi de yıkabilir. Doğu Akdeniz'in güvenlik ve istikrarına ciddi darbe vurabilir"*.

Feridun Sinirlioğlu'nun özellikle son uyarısı da büyük önem arz etmiştir. Diplomatik dil ile ifade edilmiş bu uyarı, aslında *"Türkiye, Rumların tek taraflı adım atmasına izin vermez ve gereken her türlü tedbiri alır"* mesajını içermiştir.²²⁷

²²⁵"İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi Akdeniz'i Paylaştı", Haber: Zeynep Gürcanlı, <http://www.hurriyet.com.tr>.

²²⁶"İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi Akdeniz'i Paylaştı", Haber: Zeynep Gürcanlı, <http://www.hurriyet.com.tr>.

²²⁷"İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi Akdeniz'i Paylaştı", Haber: Zeynep Gürcanlı, <http://www.hurriyet.com.tr>.

SONUÇ

Akdeniz'in en büyük üçüncü adası olan Kıbrıs, stratejik önemi sebebiyle tarih boyunca birçok uygarlık tarafından ele geçirilmiştir. Bu durum ilerleyen zamanlarda Türkiye dış politikası açısından önem kazanmış ve çözümü bekleyen bir sorun olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1963 yılında Rumlar tarafından yıkılması sonucunda, Türkiye bu sorunu ortadan kaldırmak adına yapıcı faaliyetler geliştirmeye çalışsa da başarıyı sağlayamamıştır. Bu yüzden Türkiye, Kıbrıs adasında hayatını sürdüren Türklerin güvenliğini sağlayabilmek adına 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekatı'nı gerçekleştirmiştir. Bu hareket uluslararası platformda büyük tepkilere neden olmuştur. Barış hareketinin ardından 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurularak Türkler açısından önemli bir gelişme tarihinde yerini almıştır.

Avrupa Birliği Kıbrıs sorununa tarafsız yaklaşması gerekirken Rumları desteklemiş, Yunanistan'ın AB üyeliği ve 1990'larda Gümrük Birliği Anlaşması ile Türkiye üzerinde baskı kurmaya çalışmış ve başarılı olmuştur. Bu baskı sonucunda Kıbrıs Sorunu çözülemez bir hal almış ve bunun üzerine AB'nin Güney Kıbrıs'ı 2004 yılında tam üye olarak kabul etmesiyle sorunun çözümü iyice zor bir denkleme dönüşmüştür. Garanti Antlaşmaları'na aykırı bir gelişme olan bu durum Güney Kıbrıs'ı sorunun çözümünden tamamen uzaklaştırmış ve AB'yi Türkiye üzerinde daha da güçlü bir baskı uygulamaya yönlendirmiştir. Günümüzde Kıbrıs'ta Rumların AB üyeliği vasıtasıyla davranışlarının rahat bir durum sergilemesi, AB'yi arkasına alan ve amaçları doğrultusunda kullanan uzlaşmaz tavırları devam etmektedir.

Kıbrıs'ta Annan planının Rumlar tarafından reddedilerek, Türkler tarafından kabul edilmesi, soruna çözümün kim tarafından istenip istenmediği durumunu ortaya koymuştur. Bu durumun gerçekleşmesinin sebebi AB tarafından Güney Kıbrıs'a çözüm olsa da olmasa da AB'ye alınacağı sözünün verilmesi olarak gösterilmektedir. AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verhaugen de "*Kendimi Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum*" ifadesini kullanması bu durumu açıklayan en güzel detaydır.

Rumlar AB'ye üye olduklarından bu zamana kadar soruna çözüm odaklı yaklaşmamış, üstüne üstlük AB'deki oy haklarını kullanarak Türkiye'yi Kıbrıs sorununda köşeye sıkıştırmaya çalışmışlardır. Güney Kıbrıs Yönetimi AB-Türkiye müzakere sürecinde 35 maddeden 8'ini dondurarak Türkiye'yi zor durumda bırakmak adına çaba sarf etmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında askeri işbirliğini engellemiş, KKTC ile doğrudan ticari ilişki kurulmasına izin vermemiş ve müzakerelerde somut çözümlere sıcak bakmayarak, Türklerle birlikte yaşamak istemediklerini açıkça ifade etmişlerdir.

Bu ortaya çıkan sonuçlar neticesinde Avrupa Birliği Kıbrıs sorununa karşı ve Güney Kıbrıs'ın çözüm istemeyen tavırlarına karşın inisiyatif almalı ve sorunun ortadan kalkması adına somut birtakım öneriler geliştirmelidir. Avrupa Birliği bu durumda şöyle bir yol izlemelidir; Türkiye Cumhuriyetine tam üyelik verilmeli ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne uygulanan ticari ambargolar ortadan kaldırılmalı, Rumların soruna çözüm odaklı yaklaşımları sağlanmalı, aksi durum söz konusu olursa Rum tarafının da bu durumdan zarar görebileceği ifade edilerek Rumlar Kıbrıs Sorununun çözümüne yönelik zorlanmalıdır.

Ayrıca bunların dışında Avrupa birliğinin Kıbrıs sorununu sürekli gündeme taşıyarak Türkiye'nin AB'ye üyelik durumunun bu soruna bağlamaları, Rumları çözüm karşıtı bir tavra sürüklediği aşikardır. Eğer Kıbrıs sorunu çözüme ulaştırılmak isteniyorsa bu tavır değiştirilerek Türkiye'nin üyelik kriteri Kıbrıs sorunu dışında sebeplere de bağlanarak Rumların bu tavırlarından uzaklaşmaları sağlanmalıdır. Stratejik açıdan oldukça önemli bir öneri olduğu düşünülürse AB Kıbrıs sorununun sorun olarak kalmasını istediği sonucu ortaya koyulabilmektedir.

Rumların "Türkiye'nin AB üyeliğinin Kıbrıs sorununun çözümünden geçtiği" şeklinde yaptıkları açıklamalar halen devam etmektedir. Bunun dışında değerlendirilmesi gereken bir diğer gerçek, Rumların Kıbrıs sorununun çözülmesi için Ankara'nın isteksiz olduğunu ifade etmeye çalışmalarıdır. Bu sorunun kaynağının Rumlar tarafından oluşturulduğu, oldukça problemlili olan Rum devletini bünyesine alan AB'ye ifade etmek amaçlı çeşitli faaliyetler düzenlenmeli ve hayata geçirilmelidir. Kıbrıs sorununun asıl nedeni Rumların Türklerle eşit statüde olmak

istememeleri olduğu, AB'nin çözüm sürecinde yalnızca Türkler tarafından fedakarlıklar yapılmasını beklememeleri, aynı zamanda Rumlara bu sorun için baskı yapmaları sağlanmalıdır ki çözüm gerçekten çözüm olabilsin...

Sonuç olarak bütün bu ifadeler neticesinde AB'nin Kıbrıs sorununu çözmek adına yaklaşımda bulunmadığı, hatta sorunun bir kaynağı olduğu ifade edilebilmektedir. Bu nedenle Rumlar ve Türkler arasında BM çatısı altında bir çözüm bulunması için çaba harcanmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Alaçam, F. (1990). *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler*, İstanbul: SİSAV Yayınları.

Alasya, F. (1988). *Tarihte Kıbrıs, Lefkoşa*, KKTC: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları.

Alasya, F. H. (1987). *KKTC Tarihi*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Alasya, F. H. (1988). *Tarihte Kıbrıs*, Lefkoşa.

Alasya, F. H. (1992). *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Lefkoşa: ME ve KB Yay.

Artuç, İ. (1989). *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, İstanbul: Kastaş A.Ş. Yayınları.

Ayverdi, S. (1975). *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, İstanbul: Damla Yayınevi.

Azizoğlu, M. (2010). *Rum Oyununa İngiliz Çomağı*, News week.

Bağcı, H. (2001). *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, Ankara: ODTÜ Yayınları.

Birand, M. A. (1984). *30 Sıcak Gün*, İstanbul: Milliyet Yay.

Bozkurt, E., Demirel, H. (2004). *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, 1. Basım, Ankara: Nobel Yayınevi.

Cumalioğlu, Y. (2001). *Kıbrıs Türklerinin Bağımsızlık ve Özgürlük Mücadelesi, Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi*, Ed: İ. K. Ülger ve E. Efeğil, Ankara: HD Yayınları.

Çevikel, N. (2006). *Kıbrıs (Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası 1570-1878)*, Gazimağusa: 47 Numara Yayıncılık.

Deliceirmak, O. (1991). *Timsah Gözyaşları*, KKTC: Cumhurbaşkanlığı Basın Merkezi Yay.

- Denktaş, R. (1999). *Rauf Denktaş'ın Hatıraları*, Cilt:9, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Efegil, E. (2003). *Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Eroğlu, H. (1975). *Kıbrıs Uyuşmazlığı Ve Kıbrıs Barış Harekatı*, Ankara.
- Gazioğlu, A. (1996). *Enosis Çemberinde Türkler*, İstanbul: Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gazioğlu, A. (2002). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kıbrıs, Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Gibbons, H. S. (1990). *Kıbrıs'ta Soykırım*, Çev. Alpaslan Yılmaz, Ankara: Özyurt Yayınevi.
- Göktepe, C. (2002). *Londra ve Zürih Antlaşmalarının Hazırlık Süreci ve Türk İngiliz İlişkileri (1955-1959)*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Gürkan, İ. (1994). *1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Siyasal İradenin Oluşumu ve Askeri Uygulama*, Türk Dış Politikasının Analizi, Der: Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: Der Yay.
- Hasgüler, M. (2002). *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Işıklı, A. (2005). *AB ve GOP Kıskaçında Türkiye*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İsmail, S. (1986). *1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İsmail, S. (1998). *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Lefkoşa: Kastaş Yayınevi.
- Kalaycı, İ. (2004). *Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kantarıcı, Ş. (2005). *Kıbrıs Laboratuvarı*, İstanbul: Aktüel Kitabevi.

Karluk, R. (2005). *Bölünmüş Kıbrıs'ın AB Üyeliği AB'yi Böler mi?*, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karluk, R. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul, Beta Yayınevi.

Kasım, K. (2004). *Kıbrıs Sorunu ve Doğu Akdeniz'de Güvenlik*, Uluslararası Güvenlik Sorunları, Ankara: ASAM.

Kongar, E. (1999). *21. Yüzyılda Türkiye - 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Manısalı, E. (2003). *Dünden Bugüne Kıbrıs*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

Mütercimler, E. (1990). *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, İstanbul: Yaprak Yayınevi.

Olgun, A. (1990). *Kıbrıs Gerçeği 1931-1990*, Ankara: Demircioğlu Matbaası.

Öymen, O. (2003). *Silahsız Savaş*, Remzi Yayınevi.

Özarılan, Bahadır Bumin, (2007). *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Özersay, K. (2002). *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal Bir İnceleme*, Ankara: ASAM.

Özmen, S. (t.y.). *Avrasya'nın Kırılma Noktası*, Kıbrıs: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Palabıyık, M. S., & Yıldız, A. (2006). *Avrupa Birliği*. ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim

Sadrazam, H. (1990). *Kıbrıs'ta Varoluş Mücadelemiz Şehitliklerimiz ve Anıtlarımız*, İstanbul: Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı Yayınları.

Sarıca, M., Teziç E., Eskiuyurt Ö. (1975). *Kıbrıs Sorunu*, 10. Basım, İstanbul: İ. Ü. Yayınları.

Serter, V. Z. (1988). *Ozan Zeki Fikretoğlu, Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878-1988)*, Lefkoşa.

Sezer, S. (2006). *Kıbrıs sorunu ve Türkiye-AB İlişkilerinde Kıbrıs Engeli*, Stratejik Öngörü 2023, ASAM.

Soysal, M. (1995). *Aklını Kıbrıs 'la Bozmak*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Sönmezoğlu, F. (1991). *Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu: 1945-1986*, İstanbul: İstanbul Üniv. Yayınları.

Şimşir, B. (2003). *AB, AKP ve Kıbrıs*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Tarkan, T. (1975). *Kıbrıs - Genel Çizgileriyle*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Toluner, S. (1977). *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul: Fakülteler.

Uzer, U., Cengiz, M. (2002). *Kıbrıs Sorunu*, Ankara: Ankara Barosu.

MAKALELER

Adaoğlu, H. S. (2005). AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü, Ankara *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 16-17.

“Askı karan değişmedi”, Cumhuriyet Gazetesi, 12 Aralık 2006, s.11.

Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 Almanlığı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No:183, s.29.

Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2005 Almanlığı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 191, s.56.

Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2006 Almanlığı, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 198, s.17.

Brus, M., Akgün, M., Blockmans, S., Tiryaki, S., Van Den Hoogen, T., & Douma, W. (2008). A Promise to Keep: Time to end the international isolation of the Turkish Cypriots. *TESEV Yayınları, Haziran*

Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ağustos 1974, s. 1.

Demir, N. (2005). Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 362

DİĞER YAYINLAR

Eminer, Ç., Gül den İ. (1998). “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 21 Ocak 1997 Tarihli Kararı”, Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışışleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, s.73.

Eminer, Ç., İlkman, G. (1998). “Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC Arasında 28 Aralık 1995’de İmzalanan Ortak Deklarasyon”, Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC, KKTC Dışışleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, s.66.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2004 *Almanağı*”, No:183, s.7.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2005 *Almanağı*”, No:191, s. 56.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2007 *Almanağı*”, No:212, s.25

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2008 *Almanağı*”, No:223, s.64.

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, “Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri 2009 *Almanağı*”, No:226, s.50.

Kıbrıs: Bölünme Sürecini Durdurmak, 190. Avrupa Raporu, International Crisis Group, 10 Ocak

Serter, V. Z. Kıbrıs’ta 1974 Mutlu Barış Harekâtı Bahane Edilerek Rum-Yunan İkilisi Tarafından Türklere Uygulanan Mezalim, Kıbrıs’ın Dünü-Bugünü, Uluslararası Sempozyumu, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi ve T.C. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yayınları, 8, Ankara, 282.

Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dış İlişkiler ve Savunma Araştırma Grubu, Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler, 15. Basım, İstanbul, Reyo Matbaacılık, 1990.

Sönmezoğlu, F. (2006). Türk Dış Politikasında Kıbrıs ve Avrupa Birliği, *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 122.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), ss. 8-30

Taşınmaz Mal Komisyonu'nun Kuruluşu. Haber: Kayhan Karaca.

Tutar, E. (2010). İç ve Dış Dinamikler Ekseninde Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorunu, *Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 4, 13-18.

Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 3, Yıl 1, Mart-Nisan 1995, 253.

İNTERNET KAYNAKLARI

“AB Konseyi Karşı Deklarasyon Metnini Kabul Etti”, <http://www.ikv.org.tr>

“Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye ile Müzakerelerin Açılmasına İlişkin Kararı”, <http://www.ikv.org.tr>

“Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası”, 171. Avrupa Raporu, 8 Mart 2006, <http://www.crisisgroup.org/regions>

“Komisyon çok ileri gitti”, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006, s. 11.

“Tan: Diplomasiye fırsat verilmedi”, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 2006, s.11

10 Şubat 2010'da oylanan Avrupa Parlamentosu Kararı, <http://www.ikv.org.tr>

2004 Yılı İlerleme Raporu, <http://www.ikv.org.tr>

2004 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, Güncel Haber Özel Sayı, No:3, Kasım 2004, s.5.

2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, <http://www.ikv.org.tr/>

2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, <http://www.ikv.org.tr>

2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, <http://www.ikv.org.tr>.

2008 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, <http://www.ikv.org.tr>

2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, <http://www.ikv.org.tr>

2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, <http://www.ikv.org.tr>

3 Ekim’de yapılan açıklama, <http://www.byegm.gov.tr/turkce>

AB Kıbrıs Mali Tüzüğü, <http://www.abhaber.com>.

<http://makdis.pau.edu.tr/TR-AB.htm> 25.03.2016

<http://oldweb.ikv.org.tr/pdfs/helsinkizirvesonuc-tr.pdf> 24.02.2016

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf 10.03.2016

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf 11.03.2016

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf 12.02.2016

<http://www.kibris.gen.tr> 25.02.2016

<http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der6667m5.pdf> 02.02.2016

İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi Akdeniz’i Paylaştı, Haber: Zeynep Gürcanlı,

<http://www.hurriyet.com.tr>

Kıbrıs Konusundaki Son Gelişmeler, <http://www.mfa.gov.tr/kibris-konusundaki-son-gelismeler.tr.mfa> 11.02.2016

Kopenhag Zirve Sonuçları, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf> 10.02.2016

Türk’e övgü, Rum’a öfke”, <http://www.millivet.com.tr>

Türkiye: 2000 Katılım Ortaklığı, <http://www.abgs.gov.tr> 11.02.2016

Türkiye’nin, Ankara Anlaşması’nı Yeni AB Üyelerine Genişleten Ek Protokolü”, 27 Ağustos 2010, <http://www.ikv.gov.tr>

Türkiye-AB Troykası'nın Gündemini Kıbrıs Oluşturdu, <http://www.ikv.org.tr>.

